

162175

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK EL SANATLARI ANASANAT
DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

162175
“KÜTAHYA’DA EVLERDE ÜRETİLEN ÇİNİLERİN
FORM VE DESEN ÖZELLİKLERİNİN
ÇÖZÜMLEMESİ”

Hazırlayan
Ayşegül Karaoğulları

Danışman
Yrd. Doç. Vedat Kacar

İZMİR
2004-2005

EK-A

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum *“Kütahya’da Evlerde Üretilen Çinilerin Form ve Desen Özelliklerinin Çözümlemesi”* adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

12.10.61 2025

Ayşegül

KARAOĞULLARI

İmza

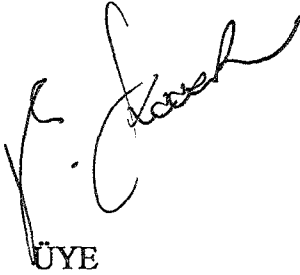

EK -B

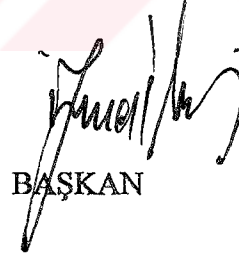
TUTANAK

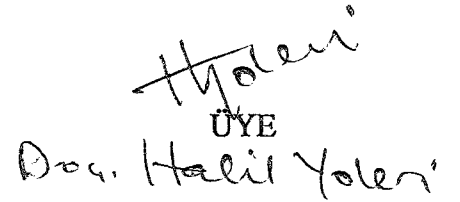
Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü'nün 13.06.2005 tarih ve8.... sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 18. maddesine göre..... Geleneksel Türk El Sanatları Ana sanat Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Ayşe Karasavcı'nın, Kütahya'da Evlerde Üretilen Çiğdem Form ve Desen Ürünlerinin Üretilmesi konulu tezi incelenmiş ve aday 21.10.6/2005 tarihinde, saat 10:32'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini / projesini savunmasından sonra90 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan ana bilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin başarılı olduğuna oy birliği ile karar verildi.

ÜYE

U. Doç. Vedat Kacar

BAŞKAN

ÜYE
Doç. Halil Yoleri

ÖZET

Tarih boyunca olduğu gibi günümüzde de “Kütahya” denildiğinde kültür mirasımız Kütahya çinileri akla gelmektedir. Toprakta başlayan şekillendirme, pişirme, bezeme, kompozisyon özellikleri ve göz alıcı renklerin ateşin sıcaklığı ile canlanan sanat eserleri.

Günümüzde her ne kadar teknolojinin gelişimi ile insan ihtiyaçları doğrultusunda bu geleneksel sanatımıza bakış açısı değişmiş olsa da halen popülerliğini devam ettirebilmektedir.

Çiniler günümüzde çeşitli ortamlarda üretilmektedirler. Bunlardan Büyük fabrikalar, büyüklü küçüklü atölyeler, okullar, kurslar, en göz önünde olanlardandır. Fakat bunlarla birlikte eskiden olduğu gibi halen de evlerde aile içi ortamlarda eş, dost ve akrabalarla yardımlaşarak ta çini üretilmektedir. Araştırma konum bu bilinen alanların dışında kalan ortamlar olan evlerde üretilen çinileri kapsamaktadır.

Yapılan araştırma doğrultusunda saptanan bilgiler ile günümüzde halen çok sayıda evde çini üretimi yapıldığı tespit edilmiştir.

Yapılan araştırma doğrultusunda ev içi ortamlardaki çini üretimleri tespit edilmiştir. Ev içi çini üretimleri piyasaya olan katkısı incelenmiş, renk ve desen özelliklerine olan etkisi çözümlenmeye çalışılmıştır.

“Kütahya da Evlerde Üretilen Çinilerin Form ve Desen Özelliklerinin Çözümlemesi” adlı tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Kütahya çiniciliğinin Tarihsel Gelişimi ve günümüzde Kütahya da Çini Üretimi Hakkında Bilgi başlıklar altında incelenmiş geçmişte yapılmış tarihi çinilerin fotoğrafları ile günümüz çinilerinde bazı fotoğraf örnekleri ile görsel olarak desteklenerek durumları hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci Bölüm, Ev İçi Atölyeciliği, Evlerde Üretilen Çiniler, ile ulaşılan çinilerin Form ve Desen Özelliklerinin çözümlenmesi üç alt başlıktan oluşmaktadır. Ev içi atölyeciliğinin nedenleri, üretim ortamı, ürünler, yapım aşamaları aktarılmaya çalışılmıştır. Bunları da iki ayrı başlık altında toplayarak, Evlerde Sıra İş Denilen Üretim Örnekleri, Evlerde Her Türlü Siparişe Göre Çeşitli Çini Üretim örnekleri olarak incelemek uygun

görülmüştür. Ulaşılabilen ev içi ortamda üretim yapan aileler hakkında bilgi toplanmış çinilerin form ve desen özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Üçünü alt başlıkta ise ulaşılan örnekleri renk, özellikle desenlerin kompozisyon içindeki kullanışları çözümlenmeye çalışılmıştır.

Üçüncü Bölüm Uygulama çalışmalarından oluşmaktadır. Burada sunulan uygulamalardan tıpkı yapım olmaları üzerinde durulmuş. Eski Kütahya çini örnekleri olmaları açısından seçilmişlerdir.

Uygulamalar orijinal çini çamurundan üretilmiş orijinal Kütahya formlarına sadık kalınarak şekillendirilmiş kompozisyon ve renk bütünlüğü sağlanmış uygulamalardır.

Bu çalışma eğitim yaşantıda araştırmacı yönümün gelişmesini sağlamıştır. Araştırma yapabilme yetisini edinmem gibi katkıların yanında araştırmaya hazırlanırken plan, kurma, malzeme belirleme, ön araştırma yapabilme, konuyu kontrol altında tutabilme, sınırlandırmanın doğruluğunun önemini göstermiştir.

ABSTRACT

During the history and also today Kütahya is recognized as cultural heritage majolica of Kütahya. This is artistry opus which is shaped, fired, ornamented by starting from soil and an opuse which is revived with compositional features and unification of eye-catching colors with heat of fire.

Currently, point of view is going to change about our traditional art because of development of technology, although presently popularity is still exist.

At present, majolicas are produced in different places. The most well-known ones are large factories, small an large workshops, schools, and courses. But, except these, majolicas are also produced in houses with families and relatives by cooperation. My research subject comprises majolicas which are produced at houses rather than other well-known places.

According to the research, it's determined that at present there are a lot of houses where produce majolicas.

According to the research, places in houses majolica productions are fixed. Contribution of majolica production inside the houses to the market was examined and its effect on color and design try to analyzed.

The thesis which is called "Analysis of the form and design of the majolicas which are produced inside houses" consists of three sections. In the first section, historical development of Kütahya Majolicas and information about majolica production i Kütahya were examined and some informations were given by supporting with photographs of majolicas which were made in past and at present.

The second section consists of three sub-headings as workshops in houses, majolicas which are produced inside houses, analysis of the form and

design features of the majolicas. The reasons of production inside houses, production environment, products, and production ranks try to transferred. These are divided into two parts as production examples which are called order in houses, various types of majolica production in houses according to order. Informations about families which are produced majolicas in houses were collected and informations about form and design of the majolicas were given. In third sub-headings, using of the colours, and designs in composition of examples try to be analized.

The third part consists of study of applications. The majolicas which are represented in this part are especially produced ones are considered. They were chosen because they are old examples of Kütahya majolicas.

Applications are applications which are produced by original majolica mud and shaped remain true to original forms of Kütahya majolicas and composition and colour integrity were adopted.

This research ensures development of researcher side of my education life. The research contributes research ability to my work experience and also shows the importance of forming of plan, determining of material, pre-research, provide control over subject, and truth of restriction.

İÇİNDEKİLER

KÜTAHYADA EVLERDE ÜRETİLEN ÇİNİLERİN FORM VE DESEN ÖZELLİKLERİNİN ÇÖZÜMLEMESİ

YEMİN METNİ	ii
TUTANAK	iii
YÖK DÖKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
FOTOĞRAF LİSTESİ	xii
ÇİZİMLİSTESİ	xvi
SUNUM	xviii
GİRİŞ	xix

1. BÖLÜM

KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE GÜNÜMÜZDE KÜTAHYADA ÇİNİ ÜRETİLEN ORTAMLAR

1.1. Kütahya Çiniciliğinin Tarihsel Gelişimi	1
1.2. Günümüzde Kütahya'da Çini Üretimi Hakkında Bilgi	11

2. BÖLÜM

EV İÇİ ATÖLYECİLİĞİ VE EVLERDE ÜRETİLEN ÇİNİLERİN FORM VE DESEN ÖZELLİKLERİNİN ÇÖZÜMLEMESİ

2.1. Kütahya'da Ev İçi Atölyeciliği Hakkında Bilgi	16
2.2. Evlerde Üretilen Çinilerin Form ve Desen Özelliklerinin İncelenmesi	18
2.2.1. Evlerde Sıra İşi Denilen Üretim Örnekleri	18
2.2.2. Evlerde Her Türü Siparişe Göre Yapılmış Çini Örnekleri	28
2.2.3. Ulaşılan Desenlerin Çözümlemesi	55
1. Kenarsız Kütahya Tabak Formu	55

2. Kapaklı Kütahya Vazo Formu	57
3. Dilim Kenarlı Tabak Formu	59
4. Kenarsız Kütahya Tabak Formu	61
5. Kenarsız Kütahya Tabak Formu	63
6. Kenarsız Kütahya Tabak Formu	65
7. Kenarsız Kütahya Tabak Formu	67

3. BÖLÜM

UYGULAMALAR

1. Uygulama	69
2. Uygulama	72
3. Uygulama	74
4. Uygulama	77
5. Uygulama	80
6. Uygulama	82
SONUÇ	83
KAYNAKLAR	85
KAYNAK KİŞİLERİN KÜNYESİ	86

Kısaltmalar

a.g.e.	: adı geçen eser
s.	: sayfa
Y.Ö.K	: Yüksek Öğrenim Kurumu
D.E.Ü.	: Dokuz Eylül Üniversitesi
G.S.F.	: Güzel Sanatlar Fakültesi
G.T.E.S.	: Geleneksel Türk El Sanatları
Ord.	: Ordunaryus
Öğr. Gör.	: Öğretim Görevlisi
Prof.	: Profesör
Doc.	: Doçent
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
Böl.	: Bölüm
Çev.	: Çeviren
v.b	: Ve benzeri
fot	: fotoğraf
y	: yükseklik
cm	: santimetre
ç	: çap

Fotoğraf 1. Yastık tabanlı, fiçı biçiminde gövdeli, içe dönük düz ağız kenarlı bardak	2
Fotoğraf 2. 16. yüzyıla Kütahyalı Abraham anısına yapılan ibrik.	2
Fotoğraf 3. 18. yüzyılın ilk yarısı Tabak: y:2.6 cm; ç:10.9 cm Fincan: y:5 cm; ç:9.2 cm. Fincan	4
Fotoğraf 4. Daldırma Fincan	5
1 y: 8.2 cm; ç: 10.5 cm	
2 y: 7.8 cm; ç: 10.7 cm	
3 y: 7.6 cm; ç: 11.4 cm	
4 y: 7.8 cm; ç: 10.6 cm	
5 y: 7.4 cm; ç: 11.2 cm	
Fotoğraf 5. Gülabdan. 18. yüzyılın ilk yarısı y: 18.5 cm; ç: 9 cm.	6
Fotoğraf 6. Gülabdan 18. yüzyılın ilk yarısı y:13.8 cm; ç: 6.9cm	7
Fotoğraf 7. Matara 18. yüzyılın ikinci yarısı y: 16.5 cm; ç: 13.8 cm	8
Fotoğraf 8. Şişe 19. yüzyılın sonu, y:29.5 cm; ç: 16.7 cm	9
Fotoğraf 9. Tabak, 20. yüzyılın başı y: 5.8 cm; ç: 18.7 cm.	10
Fotoğraf 10. Fotoğraf 9 Yandan Görüntü	10
Fotoğraf 11. Alopasalı Çini Ev Şeffaf Sır Altı Renkli Boyama Dekoratif Kâğıt Ağırlığı:Sıtkı Olçar İmzalı	12
Fotoğraf 12. Günümüz Kütahya Çinilerinden Örnekler	13
Fotoğraf 13. Günümüz Kütahya Çinilerinden Örnekler	13
Fotoğraf 14 . Habibe Kaya	18
Fotoğraf 15. El Dekor Kütahya Çini Vazo	19
Fotoğraf 16. Habibe Kaya'nın Ürünleri	19
Fotoğraf 17. Yıldız Erdoğan	20
Fotoğraf 18. Tuğba Ersoy	20
Fotoğraf 19. Sıra İşi Karanfil Dekorlu Tabak	20
Fotoğraf 20. Yıldız Erdoğan Evinde Çini Dekorlarken	21
Fotoğraf 21. Tuğba Ersoy Evinde Çini Dekorlarken	21
Fotoğraf 22. Gülsüm Yavuz	22
Fotoğraf 23. Gülsüm Yavuz'un Kızı Çini Dekor Öğrenirken	23
Fotoğraf 24. Gülsüm Yavuz Evinde Çini Dekorlarken	23
Fotoğraf 25. Gülsüm Yavuz'un Yeğeni Çini Dekor Öğrenirken	23

Fotoğraf 26. Gülsüm Yavuz'un Babası Çini Dekor Yaparken	23
Fotoğraf 27. Havva Ekiz	24
Fotoğraf 28. Havva Ekiz'in Evinden Görüntü	25
Fotoğraf 29. Havva Ekiz'in Evindeki Çalışma Masası	25
Fotoğraf 30. Havva Öztürk	26
Fotoğraf 31. Havva Öztürk Kazıma Dekorlu Tabak Yaparken	27
Fotoğraf 32. Havva Öztürk Evinde Çalışırken	27
Fotoğraf 33. Kazıma Tabak Örnekleri	27
Fotoğraf 34. Kazıma Tabak Örnekleri	27
Fotoğraf 35. Ramazan Kocabaş	28
Fotoğraf 36. Ramazan Kocabaş'ın Çini Pano Çalışmasından Ayrıntı	29
Fotoğraf 37. 50 cm Çapında Çini Tabak	29
Fotoğraf 38. Çini Pano Tasarımı Fotoğrafı	30
Fotoğraf 39. Fotoğraf 38'den Ayrıntı	30
Fotoğraf 40. Ramazan – Fatma Kocabaş Çini Pano Çalışmalarından Fotoğraflar	30
Fotoğraf 41. Zahide Çiftçi	31
Fotoğraf 42. Zahide Çiftçi Evinde Çini Tabaklar	32
Fotoğraf 43. Fotoğraf 42'den Ayrıntı	32
Fotoğraf 44. Hüseyin Karaaslan Evinden Genel Görüntü	33
Fotoğraf 45. Ahmet Kara	34
Fotoğraf 46. Raşide Karaaslan	34
Fotoğraf 47. Tahrir Dekorlu Yapılmış Çini Duvar Saati	35
Fotoğraf 48. Sırlı Çini Duvar Saati	35
Fotoğraf 49. Bitkisel Motifle Dekorlanmış Çini Tabaklar	35
Fotoğraf 50. İbrahim Avcı	36
Fotoğraf 51. Ev Atölyede Çalışan Dekorcular	37
Fotoğraf 52. Ev Atölyede Çalışan Dekorcular	37
Fotoğraf 53. Ev Atölyeden Görüntü	37
Fotoğraf 54. Ev Atölyede Çalışan Dekorcular	38
Fotoğraf 55. Ev Atölyeden Görüntü	38
Fotoğraf 56. Meryem Eres	39
Fotoğraf 57. Bulent Ögütcan	39

Fotoğraf 58. Meryem Eres Evinde Dekor Yaparken -----	40
Fotoğraf 59 Kütahya İşi Çini Dekorlu Tabak -----	40
Fotoğraf 60. Kütahya Çini Dekorlu Tabak-----	40
Fotoğraf 61. Meryem Eres Evinde Çini Dekor Yaparken -----	41
Fotoğraf 62. Kütahya İşi Çini Dekorlu Tabak -----	41
Fotoğraf 63. Kütahya İşi Çini Dekorlu Kapaklı Form-----	41
Fotoğraf 64. Kütahya Yazı Figürlü Tabak -----	42
Fotoğraf 65. Kütahya Bulut Motifli Tabak -----	42
Fotoğraf 66. Kütahya Hayvan Figürlü Tabak -----	42
Fotoğraf 67. Hacer Çamlıbel Evinin Kapısının Önünde Çini Dekor Yaparken -----	44
Fotoğraf 68. Hacer Çamlıbel Evinin Kapısının Önünde Çini Dekor Yaparken -----	44
Fotoğraf 69. Hacer Çamlıbel Evinde Çini Dekor Yaparken -----	45
Fotoğraf 70. Hacer Çamlıbel Evinde Çini Dekor Yaparken-----	45
Fotoğraf 71. Hacer Çamlıbel'in Evinde Dekorlanmış Çini Vazolardan Görüntüler -----	45
Fotoğraf 72. Hacer Çamlıbel'in Evinde Dekorlanmış Çini Vazolardan Görüntüler -----	45
Fotoğraf 73. Özcan Güner -----	46
Fotoğraf 74. Özcan Güner'in Evinden Çini Tabak, Pano ve Duvar Saati Formları-----	47
Fotoğraf 75. Lale Motifli Tabak-----	47
Fotoğraf 76. Özcan Güner'in Evindeki Çini Dekor Masası -----	47
Fotoğraf 77. İbrahim Akay -----	48
Fotoğraf 78. Motifi Forma Geçirmek İçin Kullanılan Eskiz -----	49
Fotoğraf 79 İbrahim Akay'ın Perakende Satış Yeri -----	49
Fotoğraf 80. Kadriye Tosun – Necati Tosun-----	50
Fotoğraf 81. Bisküvi Halindeki Anahtarlık Topları -----	51
Fotoğraf 82. Dekorlanmış Bisküviler -----	51
Fotoğraf 83. Sırlı Anahtarlık Topları -----	51
Fotoğraf 84. Çini Fırından Çıkarılırken Görüntü -----	51
Fotoğraf 85. Necati Tosun Evinde Çini Dekor Yaparken-----	52
Fotoğraf 86. Kadriye Tosun Evinde Çini Dekor Yaparken -----	52
Fotoğraf 87. Necati-Kadriye Tosun Evinde Paketlenmeye Hazırlanan Çiniler-----	53
Fotoğraf 88. Kadriye Tosun'un Kendi Çini Tabak Tasarımları -----	53
Fotoğraf 89. Kullandıkları Desenler İçin Faydalandıkları Kaynak Kitap -----	53

Fotoğraf 90. Kadriye Tosun Evinde Çini Dekorlarken -----	54
Fotoğraf 91. Paketlenmeye Hazırlanan Çiniler -----	54
Fotoğraf 92. Kenarsız Tabak-----	55
Fotoğraf 93. Kapaklı Vazo -----	57
Fotoğraf 94. Dilimli Tabak-----	59
Fotoğraf 95. Kenarsız Tabak-----	61
Fotoğraf 96. Kenarsız Tabak-----	63
Fotoğraf 97. Kenarsız Tabak-----	65
Fotoğraf 98. Kenarsız Tabak-----	67
Fotoğraf 99. Orijinal Kütahya Form “Meyvelik” 20.yy-----	69
Fotoğraf 100. 1. Pişirimi Yapılmış (Bisküvi) Formu-----	70
Fotoğraf 101. Meyvelik Üsten Görüntü -----	70
Fotoğraf 102. Tahrir Aşamasından İç Bükey Görüntü -----	70
Fotoğraf 103. Tahrirlenmiş Meyvelikten Genel Görüntü-----	70
Fotoğraf 104. Tahrir Aşamasındaki Formun Ayak Kısmı -----	70
Fotoğraf 105. Tahrirlenmiş Formun Dış Görünümü -----	70
Fotoğraf 106. Kütahya Çini Müzesinden Uygulamanın Benzer Form ve Desenli Görüntüsü-----	71
Fotoğraf 107. Sırlanmış Formun Alttan Görünümü -----	71
Fotoğraf 108. Sırlanmış Formun İç Bükey Görüntüsü -----	71
Fotoğraf 109. Sırlanmış Formun İç Deseninden Ayrıntı-----	71
Fotoğraf 110. Sırlanmış Formun Genel Görüntüsü-----	71
Fotoğraf 111. Orijinal Kütahya 40 cm Bisküvi Tabak 20.yy-----	72
Fotoğraf 112. Tahrirlenmiş, Boyama Aşamasındaki Tabak Formu -----	73
Fotoğraf 113. Tahrir Aşamasından Ayrıntı -----	73
Fotoğraf 114. Sırlanmış 40 cm Rumili Tabak -----	73
Fotoğraf 115. Sırlanmış Tabak Formundan Ayrıntı -----	73
Fotoğraf 116. Orijinal Kütahya Bardak Formu 19. yy Sonu 20.yy Başı-----	74
Fotoğraf 117. 1. Pişirimi Yapılmış Bardak Formu -----	75
Fotoğraf 118. Tahrirlenmiş Bardak Formundan Genel Görüntü-----	75
Fotoğraf 119. Tahrirlenmiş Bardak Formundan Ayrıntı -----	75
Fotoğraf 120. Sırlanmış Bardak Formu -----	76

Fotoğraf 121. Sırlanmış Bardak Formundan Ayrıntı -----	76
Fotoğraf 122. Orijinal Kütahya Form “Sefer Tası” 18.yy Sonu -----	77
Fotoğraf 123. Kütahya Çini Müzesinde Bulunan Benzer Şekil ve Desendeki Kapaklı Kase Formu -----	77
Fotoğraf 124. Kütahya Çini Müzesinde Bulunan Benzer Şekil ve Desendeki Kapaklı Kase Formu-----	77
Fotoğraf 125. 1. Pişirimi Yapılmış Sefer Tası Formu -----	78
Fotoğraf 126. Tahrirlenmiş ve Boyanmış Sefer Tası Formu -----	78
Fotoğraf 127. Sefer Tası Formundan Ayrıntı-----	78
Fotoğraf 128. Sefer Tası Formundan Ayrıntı-----	78
Fotoğraf 129. Sırlanmış Sefer Tası-----	79
Fotoğraf 130. Sırlanmış Sefer Tası-----	79
Fotoğraf 131. Sırlanmış Sefer Tası Ayrıntı -----	79
Fotoğraf 132. Orijinal Kütahya Bardak Formu 20.yy -----	80
Fotoğraf 133. 1. Pişirimi Yapılmış Bardak Formu -----	81
Fotoğraf 134. Tahrirlenmiş Formdan Genel Görüntü, -----	81
Fotoğraf 135. Tahrirlenmiş Formdan Ayrıntı-----	81
Fotoğraf 136. Sırlanmış Bardak Formu Genel Görüntü-----	81
Fotoğraf 137. Orijinal Elhamra Tabak Formu 19.yy sonu 20.yy başı-----	82
Fotoğraf 138. Sırlı Elhamra Tabak Formu -----	82
Fotoğraf 139. Sırlı Formdan Ayrıntı -----	82

ÇİZİM LİSTESİ

Çizim 1: Bordür	56
Çizim 2: Rozet	56
Çizim 3: Merkez Motiften Ayrıntı	56
Çizim 4: Ana Motiften Ayrıntı	58
Çizim 5: Ana Form	58
Çizim 6: Kapak	58
Çizim 7: Ağız Kenar Bordürü	58
Çizim 8: Ayak Bordürü	58
Çizim 9: Ağız Kenar Bordürü	58
Çizim 10: Motifin Helozonik Görüntüsü	60
Çizim 11: Helozonların İçi Dolu Hali	60
Çizim 12: Karanfil Motifinden Çizgisel Ayrıntı	60
Çizim 13: Motifin Tekrar Edilerek Çoğaltılması	60
Çizim 14: Motifin Tamamı	62
Çizim 15: Kuş Motifi	62
Çizim 16: Vazo Motifi	62
Çizim 17: Hatai Motifi	62
Çizim 18: Lale Motifi 1	62
Çizim 19: Penç Motifi	62
Çizim 20: Lale Motifi 2	62
Çizim 21: Ana Motiften Ayrıntı	64
Çizim 22: Rozet	64
Çizim 23: Kenar Bordür	64
Çizim 24: Bordür	66
Çizim 25: Ara Bağlantı Motifi	66
Çizim 26: Ana Motiften Ayrıntı	66
Çizim 27: Ana Motiften Ayrıntı	68
Çizim 28: Bordür	68
Çizim 29-30-31-32: Penç	68
Çizim 33-34: Yaprak 1-2	68

ÖNSÖZ

“Kütahya’da evlerde üretilen çinilerin form ve desen özelliklerinin çözümlemesi” adlı tez konusunu seçmekteki amacım Evlerinde Çini üretimi yapan ailelerin varlığının görsel olarak tespiti, görüşme yapılarak, yazılı metin haline getirilmesi ve daha önce yapılan çalışmalardan yararlanarak tarafımdan yapılan tespitlerin birleştirip sunmaya çalışmaktır.

Yüksek Lisans Ders aşamasında tez konumun başlığını belirlememde yardımcı olan Sayın Hocam D.E.Ü. G.S.F. Geleneksel Türk El Sanatları Bölüm Başkanı Prof. İsmail Öztürk’e, bilgi ve kaynaklarıyla konunun sınırlanması ve planın oluşturulması sırasında katkıları dolayısı ile danışmanım Syn. Hocam Yrd. Doç. Vedat Kacar’a, yardımlarından ve fikir alış verişinden ötürü Syn. Sıtkı Olçar’a, bu günü yaşamamı sağlayan Anne ve Babama, sabrından dolayı eşime sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayşegül
Karaoğulları
Temmuz 2005

GİRİŞ

“Kütahya da Evlerde Üretilen Çinilerin Form ve Desen Özelliklerinin Çözümlemesi” başlığı ile hazırladığım yüksek lisans tez çalışmam, konu ile ilgili çinilerin ev içi ortamlarda nasıl bir biçimde üretildiklerini kapsamaktadır. Bunun yanı sıra kimler tarafından nasıl şartlarda üretildiği ve formların biçim, renk, desen özelliklerini de içine almaktadır. Bu yolla illegal üretim yaparak varlığını sürdüren ev içi atölye ve ailelerin ulaşılan örneklerinin belgelenmesi sağlanmıştır.

Tez konumun seçimi sırasında Kütahya Çiniciliğinde “BACASIZ SANAYİİ” olarak da adlandırılan konunun üzerinde yapılan incelemelerin yeterli olmadığı görülmüştür. Çeşitli araştırmalarda anlatılmış olsa da şu ana kadar tatmin edici yazılı bir belgeye rastlanmamıştır. Türk Çini tarihinde yazılı kaynakların tamamında evlerde kadınların üretime olan katkılarına defalarca değinilmiş ancak aydınlatıcı ayrıntılar Kütahya Çiniciliğinde sergilenememiştir. Buradan yola çıkarak dikkati çeken bu konu üzerinde yoğunlaşmanın ve tez konusu halinde incelenmesinin faydalı olabileceği düşünülmüştür.

Araştırmanın başlangıcında lisans eğitimin esnasında öğrenim gördüğüm Çini Ana Sanat dalı ile ilişkilendirebileceğim bir başlık üzerinde çalışıyor olmanın avantajını kullandım. Topladığım verileri bu şekilde derleme yoluna gittim. Araştırmamda alana çıkarak görüşme ve gözlem tekniklerini kullanarak birebir temas halinde çalıştım.

Araştırma konusu için ilk olarak, Kütahya İl Halk Kütüphanesinde ve Kültür Müdürlüğünde ilgili yazılı belge kaynak taraması yaptım. Bunlara İzmir Konak Milli Kütüphane ve D.E.Ü.G.S:F Kütüphanesinde yaptığım literatür çalışmalarımı ekledim. Elde ettiğim bilgiler ışığında Kütahya ve çevresine birçok kereler giderek görsel kaynaklara ulaşmaya çalıştım. Bulduğum ortamlarda anlatılanlarla gözlemlediklerimi birleştirerek sağlamasını araştırmama ekledim.

Araştırmada mevcut bilgiler doğrultusunda alanda araştırma yapmayı sürdürdüm. Konu hakkında genel bir bilgiye sahip ve ön araştırma yaparak ilgili ortamlara ulaştım. Böylelikle üretimlerle olan bağlantılarını inceledim.

Tezimin araştırma konusu Kütahya da üretilen çinilerin atölye ve fabrika ortamında olanlardan ziyade, evlerde, aile içinde, eş-dost, akraba yardımıyla veya işçi çalıştırarak yapılan üretim şekilleridir. Konu Kütahya da bu tip ortamlarda yapılan üretimin kimlere yönelik ve neden evlerde yapıldığının araştırılarak, üretimin form ve desen özelliklerinin çözümlenmesidir. Çalışmamada bu ortamların üretim varlığının tespit edilmesi de amaçlanmıştır.

Tez çalışmanın birinci aşaması kütüphane araştırmaları oluşturmaktadır. Kütahya Çiniciliğinin tarihsel gelişimi hakkında da bilgi verilmiştir. Günümüzdeki Kütahya çiniciliği hakkında ulaşılan bilgiler anlatılmıştır. Kütahya Çini Sanatı teknik ve süsleme özellikleri için yazılı belge ve görsel kaynak araştırması yapılmıştır. Yaptığım bu çalışmalar araştırmamın yönünü doğru belirlememe ve kavramama yardımcı olmuştur.

Araştırmanın ikinci bölümünde evlerde üretilen çinilerin kimlere ne amaçla üretildiğine değindim. Aralarında her türlü talebe göre üretilenler ve sıra işi olarak ikiye ayrılmışlardır. Evlerde aile içi ortamlarda üretilen çinilerin tespiti ve nitelikleri ayrıştırılmaya çalışılmıştır. Yerinde inceleme için Kütahya'nın çeşitli yerlerine seyahat ederek ulaşılmıştır. Gidilen ortamlar gözlemlenmiş, soru-cevap şeklinde görüşmeler yapılmıştır. İzin ve imkan dahilinde fotoğraf çekerek görüntü belgelenmiştir. Bazı durumlarda ise Kütahya'nın toplumsal karakterinden kaynaklanan ve muhafazakar yapısıyla da örtüşen kapalılığı sebebiyle bireyler genellikle fotoğraf çekirmek istememişlerdir. Ancak durum ile ilgili açıklayıcı metinler elde edilmiştir.

Araştırmam esnasında Kütahya da atölye ve fabrika ortamında çalışan kişiler kapsam dışında tutulmuştur.

Elde edilen bilgiler ışığında Teknolojinin sürekli gelişmekte olması bu sanatımızın çeşitlilik kazanmasına ve üretim kolaylıklarının çoğalmasına yol açmıştır. Diğer yandan da bazı atölyeler gelişen teknolojiye kısmen ayak uydurmuştur. Öte yandan bazı kimselerde ayak uydurmuş olsa bile ekonomiye yenik düşmüştür.

Teknolojinin gelişmesi ve yaşamdaki gelişmelerden çinilikte etkilenmiştir. Artık çini bezemede kullanılan renklerde de yelpaze genişlemiştir. Renk konusunda canlılık vardır, ulaşılmazlık, devamsızlık söz konusu değildir.

Formlardaki geleneksel yapının devam ettiği görülsede yanında yeni turistik ve hediyeelik formlar üretilmeye de başlanmıştır. Bu yeni üretimler tezimin içeriğinde gözlemlenebilmektedir. Sıra işi olarak adlandırılan üretim halen sürmektedir. Ayrıca zengin zümre için hazırlanan çeşitli özel koleksiyon işleri üretime eklenmektedir. Tüketicinin talebine göre yeni üretimlerde vardır.

Kütahya da çini üretimi yapılan ev içi ortamları incelemek amacıyla başlanılan çalışmada Kütahya merkezdeki çini satıcıları dolaşmıştır. Bu sayede çalışan işçilerden bilgi toplanmıştır. Atölye sahiplerinin çalışmalarını kaybetme korkusu, ürettikleri modellerin çalınma endişesi ve muhafazakar yapılarından dolayı iletişim eksikliği yaşanmıştır. Bunun yanı sıra evlerinde çalıştırdıkları işçilerin sigortasız olmaları atölye haricinde çalışıyor olmaları sebebiyle görüşmeler engellenmeye çalışılmıştır. Ulaşılan ev atölyeler ve aileler muhafazakar yapıları dolayısıyla sorulara yanıt almada, görüntülemelerde ciddi zorluklar yaşanmıştır. Araştırmanın kış mevsiminde kar yağışının yol açtığı zorluklar, yaz aylarını da ailelerin köylerinde geçirmesi sebebi çalışmanın aralıklarla devam etmesine yol açmıştır.

Kütahya hakkında genel bir bilgi vermek gerekir ise, merkezi olması itibari ile tatil yöreleri ve turistik yerlere geçiş noktası olduğu söylenebilir. Halkın büyük bir kısmı mevcut fabrikalarda çalışmaktadır. Bunlar Azot Sanayi, Güral Porselen, Kütahya Porselen, Şeker Fabrikası, Seyit Ömer Termik Santrali gibi etraflı işçi kapasitesi olan fabrikalardır.

Etrafında çok sayıda irili ufaklı köy ve yerleşim yeri mevcuttur. Bu sebeple kırsal yerleşim devam etmektedir. Kentleşme tam anlamıyla yaşanmamaktadır. Şehir ve kırsal alan yaşamı arasında kalınmıştır. Bütün bu etkenler ile birlikte en büyük kültürel zenginliği çiniciliktir. Yukarıda saydığımız fabrikalardan emekli olan ya da atılan, işi bırakan herkesin ilk düşündüğü şey bir çini atölyesi açmaktır. Diğer yandan çalışan aile reislerinden geride kalan aile bireylerinin (eşi, çocukları, annesi, babası, ...) Kütahya da geleneksel hale gelmiş olan ev içi atölyeciliğini yapmaktır.

Bu durum kısaca aile bireylerinin (çoğunlukla kadınların) ev işlerinden ve gündelik yaşantıdan arta kalan vakitlerde evlerinde çini boyamalarıdır. Çalışma şartlarının ağır iş gücünün ise ucuz olduğu Kütahya da ev ekonomisine katkıda bulunmayı düşünen ev halkı geleneksel düzene kendini uydurmuştur.

Önceleri küçük çaplı atölyelerin başvurduğu yer olan bu aileler zamanla yön değiştirmiştir. Büyük atölyelerinde tercih durumuna gelmişlerdir.

Bu durumu açıklayan birinci etken; dalgalanan Turizm sektörü ve ekonomidir. Büyük atölyelerin yaz-kış sezonlarında işçi çalıştırıp sezon sonunda bırakmaları sonucu halkla karşı karşıya kalmışlardır. İkinci bir etkende bağımsız gözüken ev atölyelerinde büyük atölyelerin diledikleri sayıda sigortasız eleman çalıştırabilmeleridir. Bir diğer etkende masrafsız olmasıdır sadece üretilen, boyanan, tahrirlenen ürüne ödeme yapılmaktadır. Mekan ve işçi masrafının olmaması üretimde tasarruf sağlamaktadır. Sorumluluksuz üretim, kapanan atölyeleri kıyasla ev atölyelerin sayılarının hızla artmasına yol açmaktadır.

Büyük atölyelerden iş alarak çalışan ailelerde, bir süre sonra evini atölyeye çevirerek fason üretime geçmiş daha sonrada ayrı bir atölye açma yoluna gitmiştir. Bu atölyeler, Sermaye sorunu olmadan, eleman derdi yaşamadan sektörün hem içinde bir o kadarda dışında kalmaktadırlar. Ev içinde aileleriyle üretim yapan atölyelerin en büyük problemleri pazarlamadır. Yüksek kalite ürün elde etmiş olsalar bile piyasada tek başlarına olduklarından tecrübe ve Pazar eksikleri söz konusudur.

Rakipleri büyük atölyelerdir. Bu atölyeler ödeme planları, satış grafikleri belirlenmiş, yıllardır piyasada olan, onlarca işçi çalıştıran atölyelerdir.

Aile üretimine dayalı ama üretimi boyama ile sınırlanmamış bu aileler, komşularıyla yardımlaşarak tutunmaya çalışıyorlar. Bu alanda ticaret kökenli olmamaları da onlar için en yıkıcı unsur. Böylesine bir sanatın eğitimsiz, ezbere, görerek üretilmesi ile birlikte, yıllardır kendini yetiştirmiş eleştirilerek gelişmiş üreticiler tarafından üretilmesi gözlemlenmiştir. Bu iki ana üretim şekli çinilerde çeşitliliğe, çok renkliliğe yol açmış, kalite ve görüntü bolluğu yaratmıştır. Bir vitrinde her kalite ve çeşitte ürünle karşılaşmaktadır. Bu durum halkın beğeni kavramlarının farklılığının yeni arayışlara, yeni arayışlarında Çinin “kırdı” leşmesine sebep olmaktadır. Tezin ikinci bölümünde ulaşılan çinilerin çözümlenmesi kısmında görülen klasik ve sıra işi örnekler ile bu durum desteklenmeye çalışılmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde uygulamalı örnekler tıpkı yapım tekniğiyle üretilmiş ve aslına sadık kalınmaya çalışılmıştır. Bunlara ek olarak günümüz Kütahya çiniciliğinden çeşitli hediyelik ve turistik çinilerden örnekler sunulmuştur.

1. Bölüm

1. KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE GÜNÜMÜZDE KÜTAHYADA ÇİNİ ÜRETİLEN ORTAMLAR

1.1. Kütahya Çiniciliğinin Tarihsel Gelişimi

Kentin adı, antik kaynaklarda Koticeion, Koticion, Cotyaeium Cotyacum, Cotyaium şeklinde geçmekte ve tarihi M.Ö. 6. yy'a kadar inmektedir.

Bizans döneminde piskoposluk merkezi olan kent, Malazgirt (1071) zaferinden sonra Selçuklular tarafından fethedilmiştir. Bu dönemde iki kez yeniden Bizanslıların eline geçen, 1. Alaeddin Keykubad zamanında Üçüncü kez Selçuklu egemenliğine geçmiş, (1233) Anadolu Selçuklularının son döneminde de bağımsızlığını ilan eden Germiyanogulları Beyliğinin merkezi olmuştur.

1429 yılında kesin olarak Osmanlı Yönetimine giren Kütahya kalenin bulunduğu Hizar tepesiyle onun doğusundaki Hıdırlık tepesinin yamaçlarında kuruludur. 1451'den sonra beylerbeylik ve Anadolu eyalet merkezi olmuştur. Kentteki Seramik üretimi, başlangıcından itibaren İznik'te Paralel bir gelişme göstermiş orada üretimiz 18. yy başlarında tümüyle son bulmasından sonrada kendine özgü üslubuna devam ettirmiştir.¹

Kütahya Çiniciliği konusunda çok kıymetli araştırmalar yapan Sayın Prof. Oktay Aslanapa'ya göre Kütahya Çiniciliği, Selçuklulardan Germiyan Devletine geçiş Döneminde başlar. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde, Kütahya'dan bahsederken; eskiden şehrin müzeyyen olduğunu ve 1612'de Celali, Karayazıcı ve Sait Arap zulmünden harap olduğunu kaydetmektedir. Böylece, mevcut eserlerden büyük bir kısmının XVII. Asır başlarında kaybolduğu anlaşılmaktadır. Buna rağmen ilk yapılan çiniler, kaba bir zemin üzerine tek renk yapılmış olmakla birlikte, asırların tahribatına karşı koymuş, parlak tazeliklerini bugüne kadar muhafaza edebilmişlerdir.²

¹ Suna ve İnan Kırac Koleksiyonunda Kütahya Seramikleri Yadigâr-ı Kütahya.

² Kütahya 1973 il yıllığı Cumhuriyetin 50. yılında Kütahya s. 206-207

Fotoğraf 1.

Yastık tabanlı, fıçı biçiminde gövdeli,
içe dönük düz ağız kenarlı bardak

Fotoğraf 2.

16. yüzyıla ait Kütahya Seramiklerinin en
tanınmış örneği olan 1510 tarihli İbrik

Ancak o tarihlerde Kütahya'da seramik imalatının tamamen durmadığını kalite ve miktar olarak aşağı seviyelere indiğini düşünebiliriz.³

Çiniciliğin Selçuklu devrinden Germiyanogulları devrine geçiş tarihinden itibaren başladığı Kütahya'da, İznik kadar köklü geçmişe sahip bir çinicilik merkezidir. Kütahya, Osmanlı Türk Çini ve keramik sanatına İznik'le beraber girmiş fakat Osmanlı başkentinden ve Saray çevresinden uzak olduğu için gerekli ilgi ve yardımı yeterince görememişti. Bu durumda Kütahyalı çini ve keramik sanatçıları en büyük desteği halka açılmakta bulmuşlardır.

Kütahya, İznik'in bir devamı değildir. İznik Çiniciliği muhtelif sebeplerle son bulduktan sonra evvelden beri mevcut olan Kütahya çinilerine rağbet gösterilmiş ve abideler onunla tezyin edilmeye başlanmıştır.

Her iki merkezin mamülleri arasındaki ayrılık İznik'te pek mükemmel neticeler veren kurşun sırçalı hamurun Kütahya'da bilinmemesi veya tatbik edilmemesi ve orada sadece kireç – alkali hamur kullanmakla yetinilmesidir.

³ Ateşin Yarattığı Sanat Kütahya Çiniciliği Rifat Çini s/21-22.

*Tezin İçeriğinde Geçen Keramik Seramik Kelimesinin Almancasıdır ve Adı Geçen Kaynaklarda Birebir Alıntıdır.

Aynı tarzda meşhur kırmızıyı veren iptidai madde Kütahya'ya intikal edememiş ancak kiremidi bir kırmızı ile çalışılmıştır.

İznik'te bir insan ömrü kadar bir müddet kullanılabilen mercan kırmızısının onu bulan ustanın sırrını saklaması neticesi ile son bulduğu tahmin edilmektedir.

Sırçadaki kurşun nisbeti çok yüksek olan Kütahya'nın hamuru da İznik'e nazaran daha renkli ve pembemsidir.

İznik'te çinicilik daha ziyade buraya diğer şehir ve memleketlerden gelen ustalarla meydana gelmiş, 16. y.y'dan itibaren saray nakkaşlarınca hazırlanıp gönderilen natüralist yaprak ve çiçek üslubundaki örneklere bağlı kalmasına mukabil Kütahya'da üsluplaşma (stylization) temayül hakim olmuş, madalyon veri şekillerinin tekerrürü, bu arada yer, gök, su ve ateş tanrılarını temsilen dörtlü ve dünyada doğrudan batıya dönüşünü gösteren Rozetler tercih edilmiştir. Motifler daha köklü, daha sağlam ve daha iri bir karakter taşımaktadır. Bunun menşeyini, meşhur birer halı merkezi olan Kütahya ve Uşak halı nakkaşlarının çini desenlerinin hazırlanmasındaki tesir ve yardımlarında aramak lâzımdır.⁴

İstanbul ve Anadolu nun Çini ve Keramik ihtiyacını karşılamaya çalışan Kütahya' lı Çiniciler kuvvetli bir üslupta serbest fırça işi, çok sevimli ve modern anlayışlı yepyeni bir keramik anlayışı geliştirmişlerdir. Sert beyaz hamurlu sır altı tekniğinde yapılan fincan, zarf, kase, hokka, matara, kapaklı ibrik, kulplu ve kulpsuz kupa, gülabdan, kandil, sürahi, buhurdanlık, limonluk, süs kapları, tabaklar gibi küçük boy keramikler, serbest ve hafif fırça süslemeleri ile klasik keramikler den farklı mahalli bir sanat karakteri taşır.

Çiçekli keramikler de desen çoğu zaman karışık ve bütün zemini dolduran bir çiçek tarlası gibi canlı kompozisyonlar meydana getirir. Kütahya keramikleri sadece desen ve renk bakımından değil, form bakımından da, zerafetler i ile de etkileyicidirler.

Çinicilik geleneğini, memlekette yerleşmeye başlayan batı zevki etkileri ile değişen modaya rağmen, sürdürmeye gayret eden çini atölyelerinin, talepleri karşılamaya gayret ettiklerini görmekteyiz. Bu dönemden (18. yy sonları) günümüze kadar devam etmekte olan Kütahya Çiniciliği hiçbir zaman 16-17 yy örnekleri düzeyine ulaşamamıştır.

⁴ Türk Çiniciliğinde Kütahya Rıfat Çini s/17.

Eskinin canlı renkleri yerini soluk, karışık, cansız renklere bırakmıştır. Bezeme tek düze, yaratıcılıktan yoksun, şekillerin tekrarlanması ile oluşmuştur.

Fotoğraf 3.

18. yüzyılın ilk yarısı Tabak: y:2.6 cm; ç:10.9 cm Fincan: y:5 cm; ç:9.2 cm. Krem rengi hamurlu, beyaz astarlı, şeffaf renksiz sır altın da yeşil, sarı, kobalt mavisi ve toprak kırmızısı ile konturlar da siyah kullanılarak bezenmişlerdir. Tabak halka kaideli, sığ gövdeli ve dışa dönük düz ağızlıdır. Ortasına ve ağız kenarını dalgali hatlı sapa bağı benek ve yapraklardan oluşan ve tek sıra kontür ile sınırlanmış bordür dolamaktadır. Arada ortalarında birer çiçek dalı olan testere dişli, sivri uçlu dört adet madalyonla, çiçek dalları dönüşümlü olarak sıralanmaktadır. Fincan halka kaideli, çan gövdeli ve dışa dönük düz ağızlıdır. Dış yüzünde tabağın ortasında görülen bezeme tekrar edilmiştir. Ağız kenarının dışında dalgali hatlı ve küçük yaprak dallarla birbirine bağı yarım yıldız çiçeklerinden; içinde de altı, üstlü yerleştirilmiş yarım yuvarlakların arasında dolanan beneklerden oluşan bordür bulunmaktadır. İçte çift halka içinde iri bir yıldız çiçeğı vardır.

Çini hamuru daha kabadır. Sır kalitesi düşüktür. Birbirine karışan renklerle desenlendirme genelde üstün körü yapılmıştır.

Bu kötü kaliteli çinilerin yanında 17-18 yy'da Kabe ve Medine tasvirli ilginç bir Kütahya çini ve seramik grubu vardır. Kütahya çinilerinde Ermeni ustalar tarafından yapılan, Hristiyan konulu olanlar; İncil ve Tevrat'tan alınan sahneler,

melek, haç, aziz figürleri ve Ermenice yazılarla süslenmiştir. Özellikle kandil, buhurdanlık, tütsü kapları paskalya yumurtası şeklinde olanlar ilginçtir.

Sistemli kapların henüz yapılamaması, yazılı belgelerin çeşitli nedenle kaybolması ve değerlendirilememesi sebebiyle Türk Çinicilik tarihi açısından önemli bir yere sahip olan Kütahya'nın Beylikler ve Erken Osmanlı dönemlerindeki durumunu değerlendirmek güç olmaktadır.⁵

Fotoğraf 4.

Daldırma

1 y: 8.2 cm; ç: 10.5 cm

2 y: 7.8 cm; ç: 10.7 cm

3 y: 7.6 cm; ç: 11.4 cm

4 y: 7.8 cm; ç: 10.6 cm

5 y: 7.4 cm; ç: 11.2 cm

Yastık tabanlı, fıçı biçiminde gövdeli, içe dönük düz ağız kenarlı ve tek şerit kulpludur. Krem rengi hamurlu, beyaz astarlı, şeffaf firuze sır altında siyah dekorludur. Kaide ve gövdenin altı sırsızdır. Ağız kenarında taramalı bordür, gövdede kabartma noktalar ve siyah boya ile yapılmış daireler ve aralarında küçük filizler görülür. Birinde, gövde üzerinde yüzeysel kazıma üç yuvarlak madalyon bulunmaktadır.

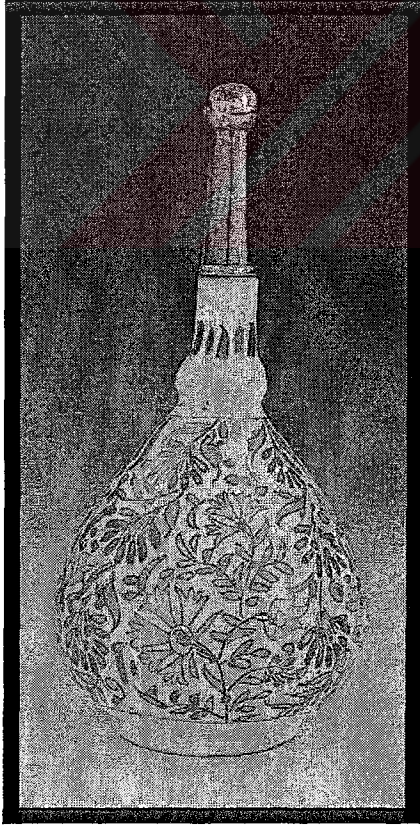
Cumhuriyet dönemi Kütahya Çini ve Keramikleri konusunda ise araştırma, kazı ve yayınlar yok denecek kadar azdır.

⁵ Ateşin yarattığı Sanat Kütahya Çiniliği Rifat Çini.

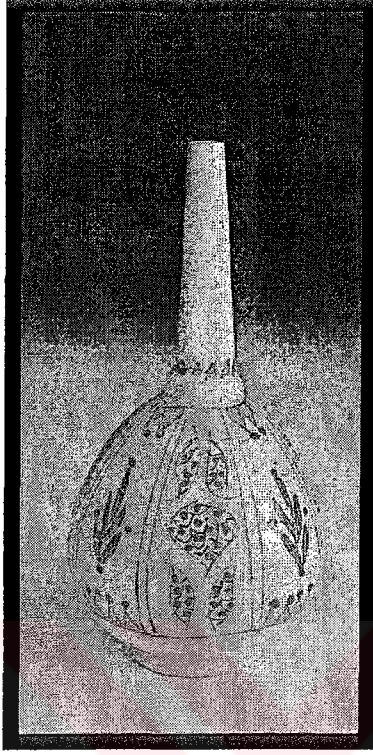
Cumhuriyet öncesi dönemde, Kütahya Çini ve keramik faaliyetlerinde durgunluk göze çarpmaktadır. Bu durgunluk Osmanlı İmp. çökmekte olan sosyo-ekonomik durumundan kaynaklanmaktadır. 1920'yi izleyen yıllar, Cumhuriyet dönemine geçiş yıllarıdır. Bu dönem de, Anadolu'da siyasi birlik ve bütünlük sağlama çalışmalarının yanı sıra, ekonomik bağımsızlığın kazanılmasının çabaları ve belirtilerinin gözlemlendiği dönemdir. Kısacası Anadolu İnsanın yeniden derleniş, toplanış dönemidir. Bu canlılık ve gelişmeler, kaybolmaya yüz tutmuş olan Kütahya çini ve keramik sanatından da kendini göstermiştir.

1922 yılında girişimci karaktere sahip olan Hacı Nafi'nin Rıfat Bey (Sırrızade Rıfat) Şark Çini fabrikasını kurmuş, bu fabrikada Kütahya çini ve keramik teknolojisine devrinin yeniliklerini getirerek üretim gerçekleştirmiştir.

Bu atölyede kömürle çalışan motorlarla, boya ve sır öğütücüleri (duble) filter pres kurulmuştur. O güne kadar çamur tornasında, el ile şekillendirilen tabak ve çanaklar, alçı teksir kalıpları ve şablonla yapılmaya başlanmıştır.

Fotoğraf 5. Gülabdan. 18. yüzyılın ilk yarısı y: 18.5 cm; ç: 9 cm. Halka kaideli, armudi gövdeli gülabdanın bilezikle bağlanan ince, uzun boynu yarıdan kesiktir. Beyaz hamurlu, beyaz astarlı, şeffaf renksiz sır altında sarı yeşil kobalt mavisi ve toprak kırmızısı ile konturlarda siyah kullanılarak bezenmiştir. Gövde sıvama olarak stilize lale ve karanfile benzeyen çiçekli dallarla, boyun ise dikey çizgilerden oluşan kuşakla dekore edilmiştir. Boynun yarısı ve top biçimindeki akıtacak kısmı gümüştür.

Fotoğraf 6. Gülabdan 18. yüzyılın ilk yarısı y:13.8 cm; ç: 6.9cm Halka kaideli, armudi gövdeli, bilezikle bağlanan ince uzun boyunludur. Beyaz hamurlu, beyaz astarlı, şeffaf renksiz sır altında yeşil, sarı, kobalt mavisi ve toprak kırmızısı ile konturlarda siyah kullanılarak bezenmiştir. Gövde dikey sekiz bölüme ayrılmış ve dönüşümlü olarak bezenmiştir. Sağ zeminli bölümlerde benekli balık pullu stilize laleler, beyaz zeminli bölümlerde iğne yapraklı dallar vardır.

İlk defa mekanik pres kurularak, bir grup çini yapımı da gerçekleştirilmiştir. Kütahya çini ve keramik sanatında açık pişirim yapılır iken ateş tuğlası kırıkları ile kaset yapımı gerçekleştirilmiş ve kapalı pişirim sistemi getirilmiştir.

1920-1930 döneminde Kütahya çini ve keramik sanatı, beş üretim merkezinden desteklenmiş ve çiniden fazla keramik üretilmiştir. Bu keramikler form olarak irili ufaklı tabak, çanak, derin kaseler çeşitli boydan vazolar, saksılar ve gündelik kullanım keramikleridir. Üretilen Çiniler mimariden fazla, küçük masa ve ayna çinileridir. 1920-1930 dönemi çini ve keramiklerinin sıraltı iri çatlaklıdır (şahtar). Bu dönemin ürünlerinde kullanılan desenler, Hafız Mehmet Emin Efendinin hazırlatmış olduğu desenlerdir. Bunların yanı sıra serbest fırça ile yapılan “Tek Kakım” ismi verilen dekor şeklide görülür.

1930-1940 tarihlerde ise Kütahya çini ve keramik sanatında görülen durgunluk, bütün dünyayı etkisine alan ekonomik kriz ile açıklanabilir.

1934 yılında, tamamen mali kriz içine giren Kütahyalı Çini ve keramik sanatçıları, üretiminin gerekli hammaddeleri para ile satın alamaz duruma gelmişler sır reçetesinde kullanılan kurşun oksidi (Sülyen) kendileri imal yoluna gitmişlerdir.

Bu dönemde, Kütahya'lı çini ve keramik yapımcıları geleneksel formlarda üretim gerçekleştirmişlerdir.

1940 yıllarında Kütahya çini ve keramik sanatında belirli bir hareketlilik göze çarpar. 1940'lı yıllardaki bu hareketlilik bir rastlantı değildir. II. Dünya Savaşının sürdüğü yıllarda Türk İthalatı, iş ve dış ticari koşullar nedeni ile geniş ölçüde kısıtlanmıştır. Yurt içinde artan çini ve keramik isteği sonucunda atölyeler çoğalmıştır. Bu kurulan atölyeler genellikle iki ortaklı kuruluşlar şeklinde görülür.

Fotoğraf 7. Matara

18. yüzyılın ikinci yarısı y: 16.5 cm; ç: 13.8 cm

Yassı yuvarlık gövdeli ve her iki yüzü iç içe iki sıra kabartma silmeli, kısa dar boyunlu olup ağız kenarı kesiktir. Beyaz hamurlu, beyaz astarlı, şeffaf renksiz sır altında koyu yeşil, mangan moru, gri, toprak kırmızısı ve sarı ile konturlarda siyah kullanılarak bezenmiştir. Merkezdeki yuvarlak silmenin içinde, her iki yüzde farklı birer ibrik motifi bulunmakta ve silmelerin kenarlarını, aralarından üçer benekli üçgenler sarkan dilimli frizler sarmaktadır. Kenarda ise tek rozet çiçekler ve zincir frizi yer almaktadır.

1950-1960'lı yıllarda Kütahya Çini ve keramik atölyelerinde, bu dönemin üretimi ile geçen dönemlerin üretimi arasında bariz farklar görülmektedir. Sadece geleneksel Kütahya keramik formlarında belirli bir gelişme gözlenebilir.

1960-1970 döneminin bariz karakteri, geleneksel Kütahya çini ve keramiklerinden ayrılan kırmızı çömlekçi kili kullanarak keramik üretimi yapan “Atlas” ve “Selçuk Çini” atelyelerinin kurumasıdır.

Çiniler ise mekanik ve hidrolik preslerde çelik kalıplar içinde üretilmeye başlanmıştır.

Fotoğraf 8. Şişe 19. yüzyılın sonu, y:29.5 cm; ç: 16.7 cm

Pedestal ayaklı, keskin prorfili konik gövdeli, bilezikli – ince boyunlu, dışa doğru genişleyen düz ağız kenarlıdır. Deve tüyü rengi hamurlu, beyaz astarlı, şeffaf renksiz sır altında soluk kobalt mavisi, firuze, koyu yeşil, sarı, soluk mangan moru ve toprak kırmızısı ile konturlarda siyah kullanılarak bezenmiştir. Lale, karanfil, gül dalları ve iki yapraklı dallar tüm gövdeyi sarmaktadır. Bilezikte altlı – üstlü dizilmiş stilize palmet frizi, üstünde ise gonca ve yapraklı dal kıvrımı bulunmaktadır.

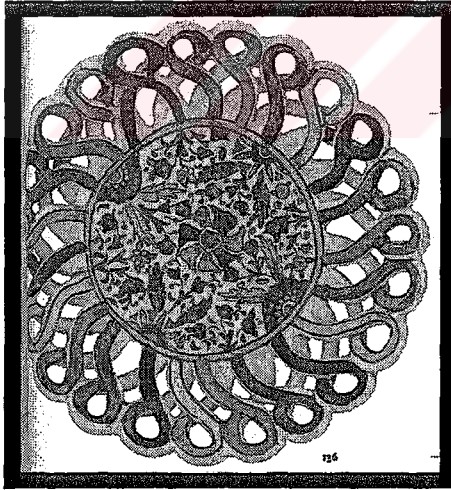
1970-1980 döneminde Kütahya Çini ve keramik atölyelerinde, bazı küçük teknolojik yenilikler gerçekleştirilmiştir. Bu teknolojik değişiklik, çini ve keramik hamurunu hazırlama işleminde görülür. Bundan başka, çamur toruqlarına elektrik motorları adapte edilerek, ayak gücü yerine motor gücü ile hareket sağlanmıştır. Bazı atölyelerde, boya ve sır öğütmek amacı ile elektrik motorlu öğütücüler kullanılmıştır. 1975 yılından itibaren başlayan olumlu gelişmeler, Kütahya çini ve

keramik sanatına yeni bir canlılık getirmiştir. Düzenlenen eğitim faaliyetleri ve kurslar sonucu, önceki dönemlerde görülen çini ve keramik desenleri, yerini yenilerine bırakmıştır. Kullanılan kobalt mavisi tonları, firuze, yeşil, sarı, siyah, kırmızı, mavi, moru renkleri kullanılmıştır. Bu renk skalasında, bazı renklerin değişik tonları ile geleneksel Türk çini ve keramik sanatı renklerinden uzaklaştığı görülmektedir ki bunun sebebi, 1975 yılından sonra Avrupa'dan özellikle Almanya, Avusturya ile İngiltere'den seramik boyalarının ithal edilmesidir.

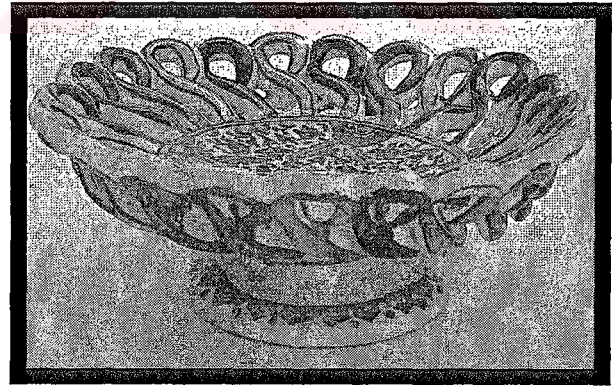
1980-83 dönemin çini ve keramik renklerinde eski Osmanlı Türk ve yakın dönem Kütahya çini ve keramik sanatında görülen tatlı, sıcak renkleri görmek mümkün değildir.

Sonuç olarak 1960'lı yıllardan sonra, Kütahya çini ve keramiklerin de görülen desen zenginleşmesi son 40 yıl içindeki çini desinatörlerine bağlanır.

1970'li yıllarda başlayan Kütahya Çini ve keramiğine talep bu iş kolunda, eğitimin etkin rolü olduğu kanısını uyandırmış, bu konu ile ilgili olarak 1970-83 döneminde çalışmalar yapılmıştır.⁶

Fotoğraf 9. Tabak, 20. yüzyılın başı
y:5.8 cm; ç: 18.7 cm.

Fotoğraf 10
Fotoğraf 9 Yandan Görüntü

⁶ Sanat Tarihi Yıllığı Dergisi 13. Sayı Faruk Şahin s/132-146

1.2. GÜNÜMÜZDE KÜTAHYA'DA ÇİNİ ÜRETİMİ HAKKINDA BİLGİ

Günümüzde yurdumuzun ihraç malları arasında yer alan, desen ve renk zenginliği kazanan çiniciliğimiz, bilhassa 1980'li yıllardan itibaren önemli bir gelişme göstermiştir. Kütahyanın sembolü olan ve onu bütün dünyaya tanıtan çinicilik, önemli bir sanat kolu olmanın yanı sıra, Kütahya'da aynı zamanda bir geçim kapısıdır.⁷

Kütahya'da halen geniş aile şekli devam etmektedir. Ailede geleneksel olarak babanın rolü önemlidir. Kadın genellikle eğitilmiş değildir. Ödevi sadece ev hanımlığı ve anne olmaktır. Pek mahdut ailelerde kadın kocasının hayat şartlarını hafifleterek iş tutmaktadır. Bunun başlıca sebepleri kadının çalışması fikrinin benimsenmemiş olması ve aynı zamanda kadınların çalışması için müsait iş yerlerinin az olmasıdır. Kadınlar sadece halı, çini ve tuğla fabrikalarında ve bir de yaz aylarında tarlada çapada çalışırlar. Çini fabrikası ve imalathanelerinde çalışanlar daha ziyade genç kızlardır. Evlenmek için çeyiz parası biriktirmek amacıyla olduklarından evlendikten sonra çalışma hayatını pek az devam ettirirler.⁸

Yukarıda da yazıldığı üzere; Kütahya çini sanayiinin güçlenerek devam ettiği dönem olan bu yıllarda Türk süsleme sanatlarına olan ilginin artması nedeni ile Kütahya Çiniciliği de yurt içi ve yurt dışından yoğun talepler almaya başlamıştır.

1982 yılı başlarında çamur ve yarı mamul üretimine başlayan Çini – Koop tesisleri bu işi ve sanat kolunda yeni üretim merkezlerinin açılmasında hızlandırıcı unsur olmuş, ancak, ne yazık ki büyük umutlar bağlanan Çini – Koop tesisleri 1986 yılında kapanmıştır.

1982 yılında işletmeye açılan Hasan Taşpolat, Mustafa Kıratlı'nın kuruculuğunu yaptığı "Altın Çini Fabrikası" 1980 sonrası kurulan ilk modern tesistir. ⁹ Bunlar Kütahya çiniciliğinde atılan en büyük adımlar olmuş günümüz Çiniciliğinde büyük ölçüde etkilenmiştir. Günümüz Kütahya Çinilerinde ağırlıklı olarak "sıra işi" denilen ikinci ve üçüncü kalite ürünler görülmektedir.

⁷ Kütahya 98 Kütahya ve Çinicilik s/61-59.

⁸ Kütahya 1967 İI Yıllığı s/107.

⁹ Çetin Çelebi "Cumhuriyet Dönemi Türk Çini Sanatının Tarihsel Gelişimi ve Günümüzde Kütahya Çini Atölyelerindeki Üretimin Teknik, Renk ve Desen Bakımından Değerlendirilmesi" D.E.Ü. G.S.F. L.T.

Kütahya Çiniciliğinde bugün, üretim – satış işlemini yapanların yanı sıra, sadece bisküvi formları dekorlayan stüdyolar, sırlama ve sırlı pişirim yapan atölyeler, bitmiş çiniyi amatör olarak kabul edilen fakat usta işi yapabilen stüdyolardan ucuza alıp satan satış galerileri, defolu olarak kabul edilen çinileri ve bunun yanı sıra 1. sınıf işleri stüdyolardan ve imalatçı firmalardan alıp turistik yörelere pazarlayarak sezonluk iş yapan gençlerin bireysel çalışmaları, ikinci bir gelir olarak düşünülüp “hem iş hem vakit değerlendirme” düşüncesi ile bu işi yapan memur ve çinicilikten başka işlerde çalışan ev hanımlarının çalışmaları, tabak üstüne portre çalışan ve bu tip özel sipariş alan ustalar çiniciliğin bu gün tam anlamıyla bir sektör haline gelmiş olduğunun bir göstergesi kabul edilebilir.¹⁰

¹⁰ Nurcan Şentürk “Günümüzde Kütahya’da üretim yapan çini Atölyeleri ve Bazı Kitsch Örnekler” D.E.Ü G.S.F. T.E.S. Dökümü L.T.

Fotoğraf 11

Günümüzde Kütahya Çinilerinden Örnekler
Kuşlar ve Uğur Böceği Turkuaz Renkli Sır Altında Çini Çamuru Üretimi: Alopasalı
İmzalı Çini Ev Şeffaf Sır Altı Renkli Boyama Dekoratif Kâğıt Ağırlığı:
Sıtkı Olçar İmzalı

Fotoğraf 12

Günümüz Kütahya Çinilerinden Örnekler

Fotoğraf 13

Günümüz Kütahya Çinilerinden Örnekler

Çiniciliği meslek edinenlerin yanında yan uğraşı alanı olarak seçenlerin sayısının da oldukça fazla olduğu gözlemler sonucu ortaya çıkmıştır. Bu açıdan ailelere yan gelir sağlaması ve kişilerin boş vakitlerinin sanatsal bir uğraşı ile değerlendirmesi söz konusudur. Bu durumun kişinin kültürel eğitiminde olumlu katkısı olduğu bir gerçektir.

Çiniciliğin Kütahya'nın tanıtılmasında çok önemli bir yeri olduğunu ifadeye gerek yoktur. Gerçekten “çini” denilince Kütahya'yı hatırlamamak mümkün değildir. Bunun yanında yalnızca çini için ve özellikle çini imalat işletmelerini tanımak için Kütahya'yı ziyaret edenlerin sayısı az değildir. Kütahya'nın sosyal ve ekonomik yapısındaki yeri bugüne göre çok daha ileri bir düzeye varacağı, daha fazla iş olanağı ve daha fazla gelir sağlayacağı rahatlıkla söylenebilir.

Bunrağmen; Çinicilikte yani mal kavramıyla şimdiye kadar yapılmamış veya zamanla terkedilmiş türlü biçimde çini eşya ve belirli bir şekilde üretilmekte olan eşya üzerine yeni desenlerin konması anlaşılmaktadır.

Vazo ve tabaklarda şekil yönünden günümüzde fazla değişiklik yoktur. Ancak üzerlerine işlenen desenler değişmekte ve yeni desenler üretilmektedir.

Duvar çinileri genellikle sipariş üzerine üretilmektedir. Taşıma sırasında kırılmasını önlemek için yapılan ilkel ambalaj dışında çini eşya özel olarak ambalajlanmamaktadır. Mallara marka vurulmasının ise yaygın olduğunu söylemek mümkün değildir.

Üretimde belirli bir düzeyde uzmanlaşma olmasına karşılık, tespit edilebildiği kadarıyla Pazar bölüşümün de belirgin bir durum söz konusu değildir. Çini imalatı işletmelerinin bölgesel veya son alıcıların oluşturduğu belirli bir gruba yönelik üretim faaliyetlerinden söz etmek de mümkün değildir.¹¹

Modern Sanat anlayışına paralel bir gelişme yoktur. Yeni eserler eskilerle mukayese edildiklerinde bilhassa motiflerin sanat değerlerini kaybetme yolunda oldukları görülür.

Kütahya Çiniciliği bu gün çiraklıktan başlayıp ustalığa yükselmiş bulunan, imalathanede yetişmiş personelin elindedir. Bunların çoğu eski tesislerden yeni tesisler kurarak patron usta mevkiindedirler.

Bugünkü Kütahya çiniciliği iptidai metodlar la çalışan imalathanelerin elinde teknik bakımdan kalitesiz ve sanat değerini eskiye nazaran oldukça kaybetmiş bir zanaat haline gelmiştir.¹²

Bir özsel üretim biçimi olan geleneksel ama nitelikli olan Kütahya Geleneksel Seramikçiliğinin kaybolmasına izin vermeden neden - sonuç ilişkisi içinde gelenekle modern arasında bir denge kurmak ve bu varlığı batı ya da endüstriyel çinicilik özentisinden kurtarıp ona eski değerini kazandırıp güçlü kişiliğine kavuşturmayı ulusal bir görev saymalıyız.¹³

¹¹ Kütahya Çinicilik Sanayisinin İncelenmesi Dr. Mansur Atalay s/21-23-90-91-149.

¹² İktisadi yönü ile Kütahya 1968 Ticaret ve Sanayii Odası Prof. Oktay Aslanapa s/147-152.

¹³ 4. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri Kütahya da Geleneksel Seramikçilik Doç. Dr. Ali Rıza Balaman.

2. BÖLÜM

EV İÇİ ATÖLYECİLİĞİ VE EVLERDE ÜRETİLEN ÇİNİLERİN FORM VE DESEN ÖZELLİKLERİNİN ÇÖZÜMLEMESİ

2.1. Kütahya'da Ev İçi Atölyeciliği Hakkında Bilgi

Günümüzde el sanatının üretim yerinin neresi olduğu köy, kasaba, kent bazında pek önem taşımasa da üretim yerinin ev, dükkan, işlik gibi yerler olabileceği söylenebilir.

El sanatı üretimi evde ailenin kendi gereksinimi için üretiliyorsa aile bireylerince, işliklerde yapılıyorsa çırak, kalfa ve ustalarca, yapılması söz konusudur. İşliklerdeki üretimde verim artırılınca ustanın, sanatkarlık tan sıkılarak patronlaşmaya başladığı kabul edilmektedir. Oysa ailenin kendi gereksinimi için üretilen ürünler ticari amaçlı olmadığından üreticinin patronlaşması söz konusu değildir. Ancak son yıllarda El Sanatı Ürünlerine isteğin artması, aile üretimlerine de ticari bir boyut kazandırdığı söylenebilir. Bu nedenle her iki üretimde de farklılaşmanın görülmesi büyük ölçüde artan talebin karşılanması, üretimin çeşitlendirilmesi ve artırılması isteğiyle başlamıştır denebilir.

El sanatı üretimi, ister aile içi, ister imalathane üretimi biçiminde olsun, ara aşamalar ve koşullara göre farklı gelişmeler gösterebilir. Toplumdaki değişim ve gelişime göre yeni gereksinimlere yanıt verecek biçimde, el sanatı üretimi yeni boyutlar kazanabilir.

Üretici tek geçim kaynağı olarak üretim yapan bir usta ya da yan dal olarak el sanatı ile uğraşan bir köylü olabilmektedir.¹⁴

Önceleri “kullanım değeri” nin (kendi gereksinimlerini karşılamaya dönük) belirleyiciliği yönünde bir “Aile Üretimi” şeklinde başlamış. Giderek de, seramik yapımında ustalaşma ve çevre insanların seramiğe gereksinme duymaları sonucu, aile üretimi şeklindeki kendi gereksinimlerine yanıt olmak üzere üretilen seramikler, “Ailede Meta Üretimi” şeklinde “Değişim Değeri” nin belirleyiciliği yönünde başkalarının da gereksinimlerine cevap verir şekilde gelişme göstermiştir. Günümüzde bu gelişme fabrikalaşma düzeyine ulaşmıştır.¹⁵

Öncelikle çekirdek ailelerin (anne, baba, çocuk) kendi işlerinin dışında evlerinde yan gelir getirmesi, bazı ailelerde ise ana geçim kaynağı olarak evde çini üretimi karşımıza çıkmaktadır. Aile bireylerinin “bisküvi” diye adlandırılan ilk

¹⁴ Prof. İsmail Öztürk Geleneksel Türk El Sanatlarına Giriş D.E. Yayınları s/15-16.

¹⁵ Prof. Dr. Ali Rıza Balaman 4. Ulusal El Sanatları Sempozyumu s/55.

pişirimi yapılmış form veya çini karoların malzeme satıcılarından veya üretici atölyelerden satın alınması şeklinde temin edilir. Elde edilen bisküviler aracı tabir edilen atölyeler ya da birebir müşteri talebi doğrultusunda siparişler evlerde aile fertlerinin bir araya gelerek, sıra ile veya sistemli iş bölümü (tahrir, iç doldurma... gibi) şeklinde bezenmesi ile son bulan üretim şekli ile sınırlıdır.

“Bisküvi” satıcıdan temin edilir. Dekorlandıktan sonra evden çıkar. Anlaşmalı – ücretli bir atölyede sırlanarak fırınlanır. Fırınlandıktan sonra müşteriye elden veya kargo ile ulaştırılır. Ev içi ortamdaki üretim çoğu zaman dekorlama ile sınırlıdır.

2.2. Evlerde Üretilen Çinilerin Form ve Desen Özelliklerinin Çözümlemesi

2.2.1. Evlerde Sıra İşi Denilen Üretim Örnekleri (*)

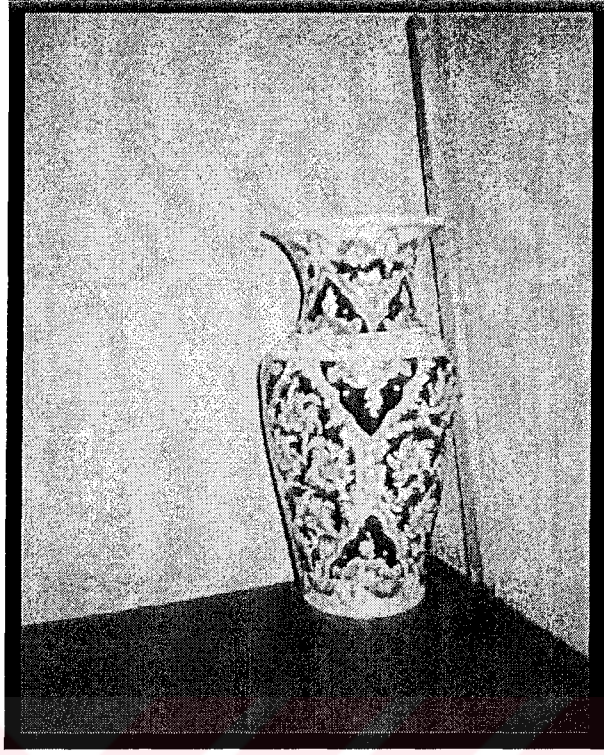

Fotoğraf 14

Habibe KAYA

1980 yılından beri evinde Çini bezeyerek ev ekonomisine katkıda bulunuyor. Parça başı denilen sistemde bezediği her form üzerinden ücret alıyor. Örneğin 10 cm çapındaki kaselerin tanesini 35 yeni kuruş ücretle bezemesini yapıyor. Günde ortalama 10 adet 10 cm kase bezeyebiliyor. Tek tip çini deseni bezemeyi biliyor. Bu desen bitkisel çini motiflerinden Karanfil Çiçeğinin oluşturduğu kompozisyonlar içine alıyor. Karanfil deseni Kütahya da geçmişten günümüze ulaşmış desenlerdendir. Kütahya da hem klasik hem de yeni karanfilli kompozisyonların halen çok sayıda bezemesine devam edilmektedir. Habibe Kaya genellikle tabak formu beziyor. 10 cm ile 40 cm arası çeşitli tabak formlarını dekorlayabiliyor. Tahrir diye tabir edilen konturlama işlemini yapmayı bilmiyor. Tahrirlenmiş tabaklar Ertan Çini'den geliyor. Habibe Kaya tahrirlenmiş çini desenlerini çini boyaları ile renklendiriyor. Boyanan ürünler sırlama aşaması için Atölyeye gönderiliyor ya da evinden teslim alınıyor.

*Üretilen örneklerin görüntülendiği ve konuya ilişkin bilgilerin alındığı kişilerin kaynak kişi bilgileri kaynakça kısmında verilmiştir.

Fotoğraf 15
El Dekorlu Kütahya Çini Vazosu

Fotoğraf 16
Habibe Kayanın ürünleri

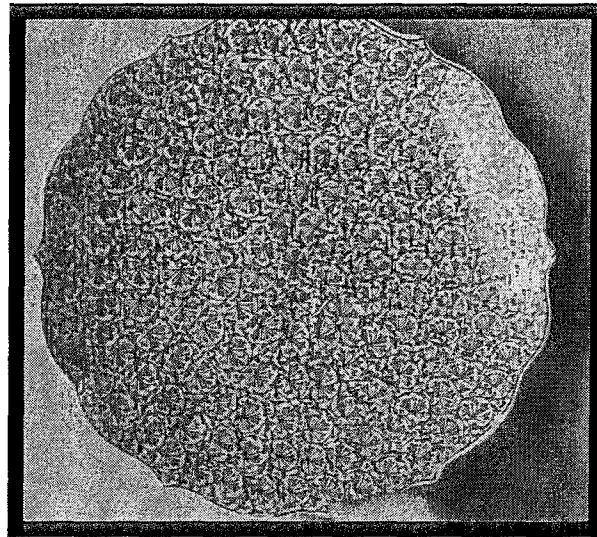

Fotoğraf 17
Yıldız Erdoğan

Fotoğraf 18
Tuğba Ersoy

Yıldız Erdoğan Turan Çini Atölyesi için evinde çini bezeme yapıyor. Turan Çini'den gönderilen tabaklara, dik formların tamamına Kütahya çini motiflerini serbest bezeme yapıyor. Serbest diye tabir edilen ,bezeyen kişinin herhangi bir kompozisyona bağlı kalmadan kendi desen bilgisine dayalı motiflerin bir araya getirilmesi şeklinde dekor yapıyor. Bunun yanı sıra çalıştığı atölyenin talebi üzerine Klasik Kütahya Çini desenlerini de formlara uyguluyor. Fırça ve boyaları atölyeden temin ediyor. Yıldız Erdoğan kızı Tuğba Ersoy'a da çini bezemeyi öğrettiğinden beri kızıyla birlikte Turan Çini için evinde çini boyuyorlar.

Fotoğraf 19
Sıra İşi Karanfil Dekorlu Tabak

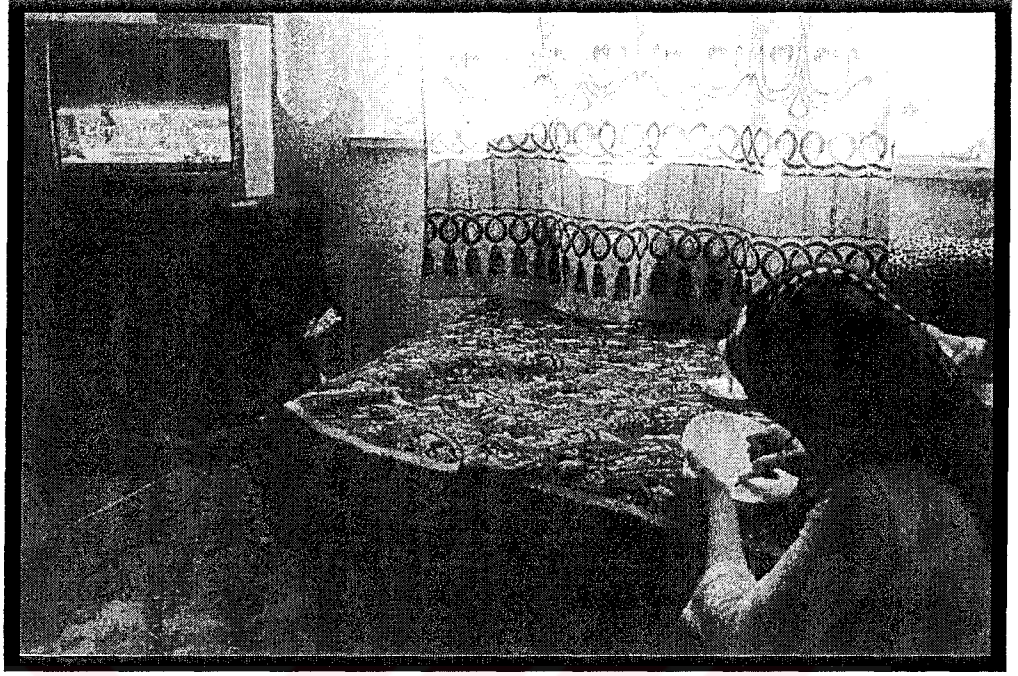
Fotoğraf 20

Yıldız Erdoğan Evinde Çini Dekorlarken

Fotoğraf 21

Tuğba Ersoy Evinde Çini Dekorlarken

Fotoğraf 22

Gülsüm Yavuz

Gülsüm Hanım ilk okul mezunu, Çini boyamayı 10 senedir yapıyor. İlk kez çini boyamayı 1984-85 yıllarında Lale Çinide öğrenmiş. İki yıl Lale Çinide tahrir (konturlama) öğrenmiş ve uygulamış Çini boyama bilmiyor. Sadece tahrir yapabiliyor.

Son sekiz yıldır Antalya'dan bir müşteri için çalışıyor. Gülsüm Yavuz ismini vermek istemediği alıcının yılda birkaç kez evine geldiğini söylüyor. Boyanacak desen ve tabakları malzemeler ile birlikte bırakıp tahrirlenmiş halleri ile alıyor. Gülsüm Hanım ürünlerin nerede kime boyatılıp, sırlatıldığını bilmiyor. Eşi fiziksel engelli olduğu için çalışmıyor. Bazen de kısa sürelerle çalışabiliyor. Çini boyamayı bilmiyor.

Evde kalanlar arasında. Gülsüm Yavuzun eşinin babası (Musa Gürdal) da var. Sadece çini boyamayı biliyor. Yıllarca çinicilik yapmış fakat artık iyi göremediği için çini dekor yapamıyor.

Fotoğraf 23

Gölsüm Yavuz'un Kızı Çini Dekor Öğrenirken

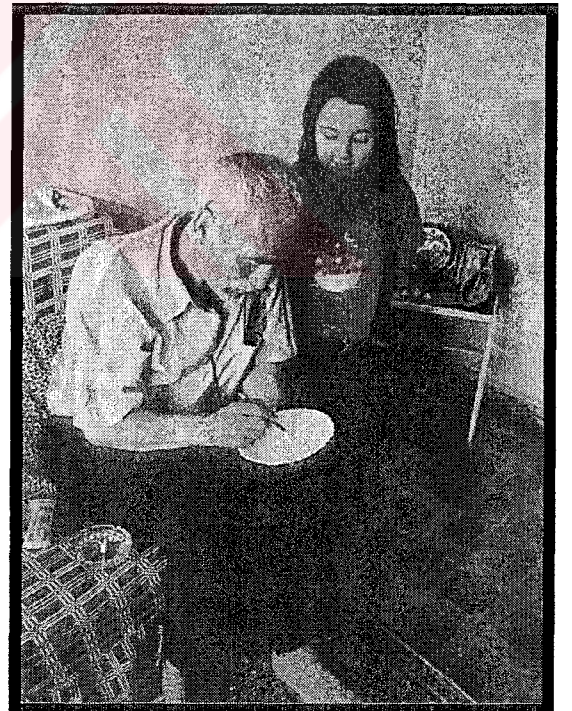
Fotoğraf 24

Gölsüm Yavuz Evinde Çini Dekorlarken

Fotoğraf 25

Gölsüm Yavuz'un Yeğeni Çini Dekor Öğrenirken

Fotoğraf 26

Gölsüm Yavuz'un Babası Çini Dekor Yaparken

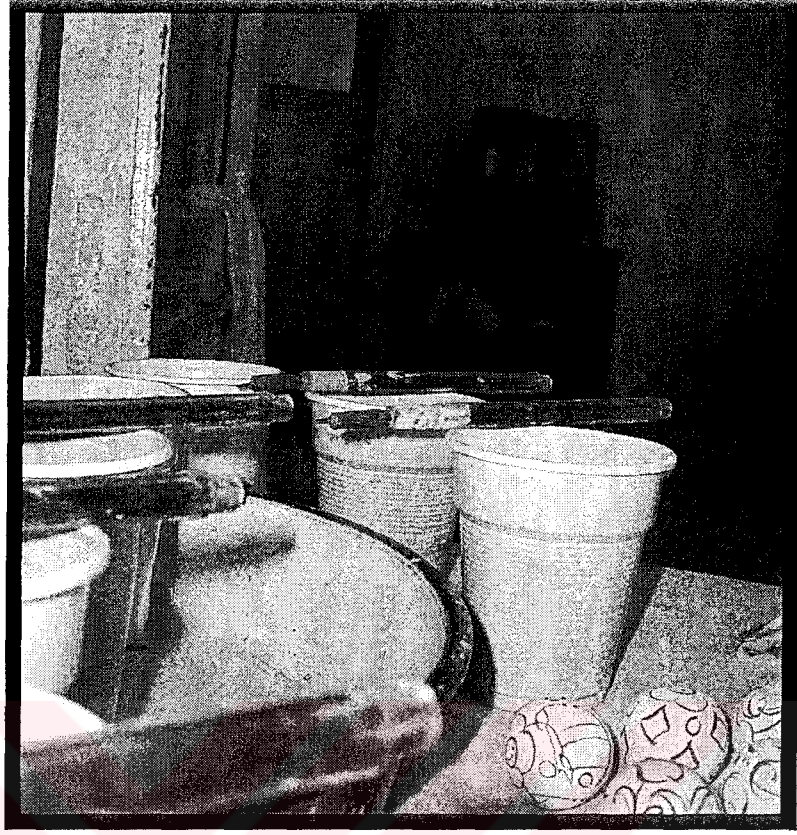

Fotoğraf 27

Havva Ekiz

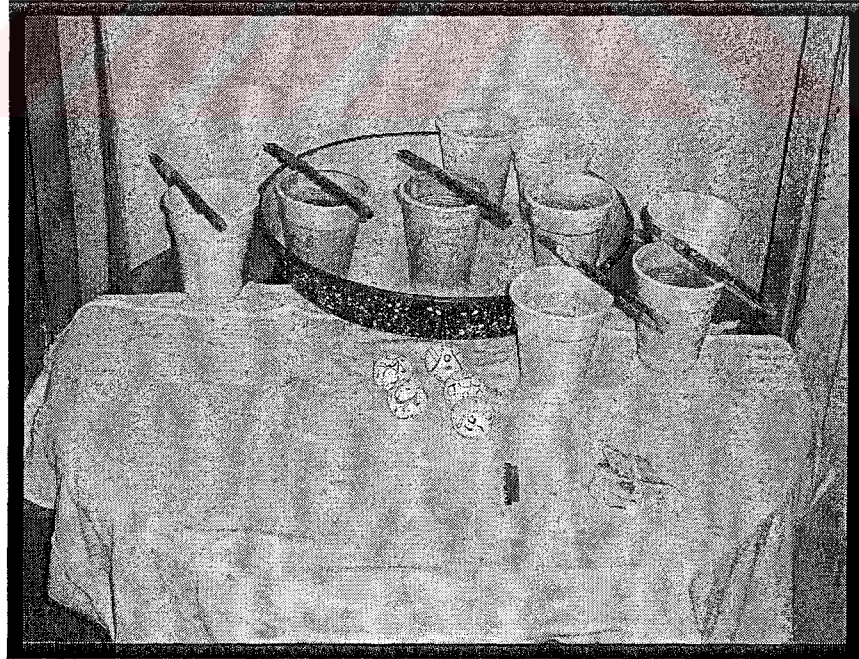
Havva Ekiz ve Naime Ekiz 1 aydır çini boyuyorlarmış. Komşularının ısrarı üzerine çini anahtarlık boyamaya başlamışlar. Komşularının Çini Atölyesinde sipariş yetiştirmeyince eleman ihtiyacından Naime Ekiz'den yardım istemiş böylece çini bezemeye başlamışlar. Şu anda sadece çini anahtarlık boyuyorlar. Atölyeden üzerleri tahrirlenmiş olarak gelen anahtarlıkların motiflerini çini boyaları ile renklendiriyorlar. Boya ve fırçaları da atölye sahibinden temin ediyorlar. İki kişi birlikte günde 180-200 tane çini anahtarlık boyuyabiliyor.

Bir ay öncesine kadar hiç çini boyamamış olan Naime Ekiz ve Havva Ekiz komşularının gösterdiği boyama şeklini taklit ederek boyuyorlar. Aylık 40 YTL maaş alıyorlar. Kütahya'nın yerlisi olmalarına rağmen bu işe başlamadan önce hiç çini ile ilgilenmediklerini ama bundan sonra evde çini boyamaya devam edeceklerini söylediler.

Fotoğraf 28

Havva Ekiz'in Evinden Görüntü

Fotoğraf 29

Havva Ekiz Evdeki Çalışma Masası

Fotoğraf 30

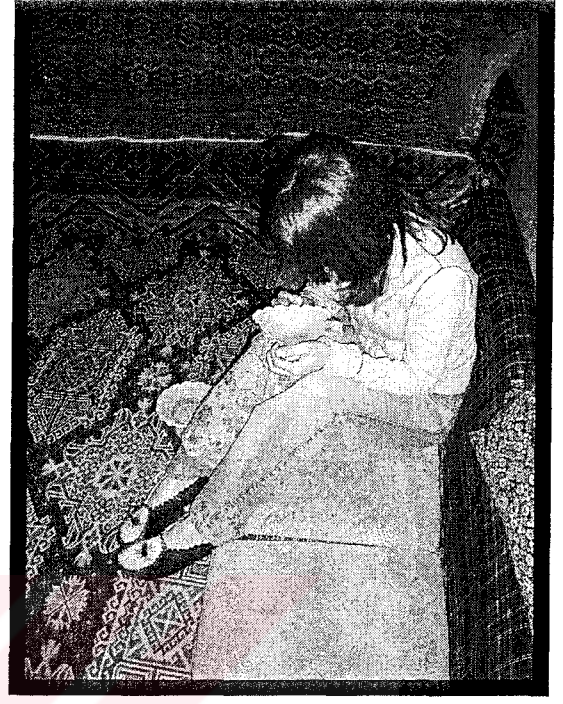
Havva Öztürk

Havva Öztürk Çini dekorlamanın onun için geçici bir uğraş olduğunu söylüyor. Kendi mesleği ile ilgili iş bulamadığı için çini dekorlayarak para kazanıyor. Havva Öztürk Çini Atölyesi için evinde çini dekorluyor. Ailesi Öztürk Çini akrabaları olduğu için çalışmasına izin veriyor. 15 yaşından beri zaman zaman Öztürk Çini için evinde çini dekorluyor. Havva Öztürk kazıma çini dekor yapıyor. Kazıma çini tamamen çini boyası ile kaplı zemin üzerine sert ve sivri bir cisim yardımı ile pişmemiş çininin boyasının kazınarak desenin ortaya çıkartılmasıyla uygulanıyor. Dekor ürün üzerine kazandıktan sonra ilk pişirimi yapılıyor.

Havva Öztürk parça başı daha çok para kazandığı ve farklı olduğu için bu yöntemle yapılan siparişler aldığını söylüyor. Boyanmış formlar evine getiriliyor. Kazıma işlemi tamamlanmış olanların yine evden teslim alınıyor. Parça başı ücret alan Havva Öztürk ayda ortalama 250-300 YTL ücret alıyor.

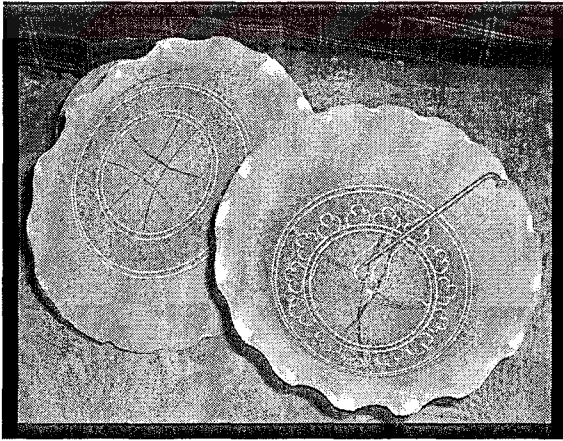

Fotoğraf 31

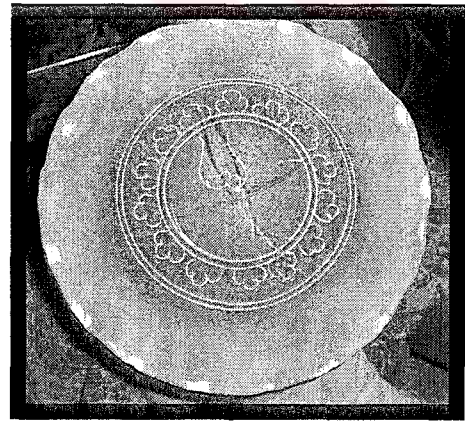

Fotoğraf 32

Havva Öztürk Kazıma Dekorlu Tabak Yaparken

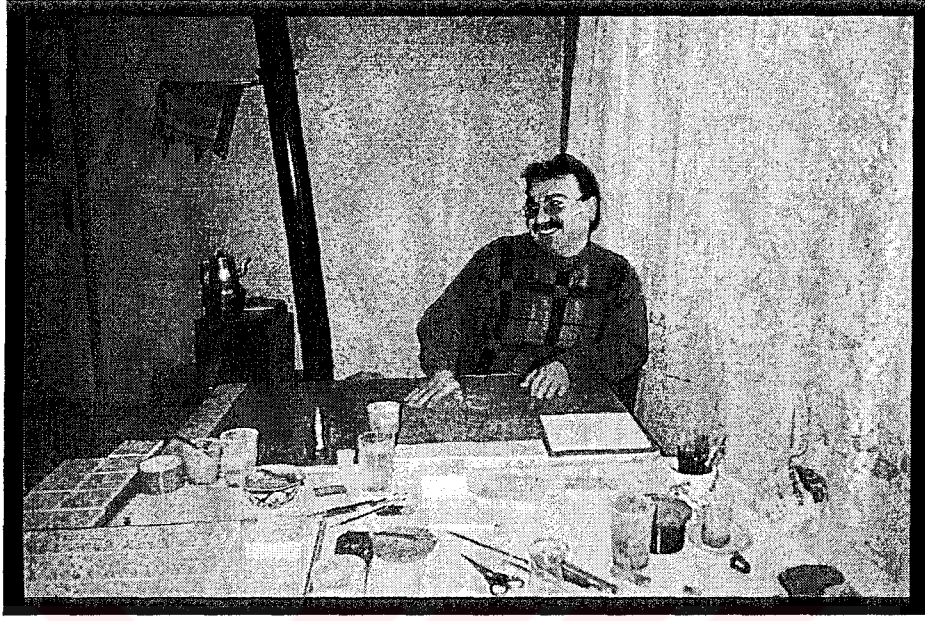
Fotoğraf 33

Fotoğraf 34

Kazıma Tabak Örnekleri

2.2 2. Evlerde Her Türlü Siparişe Göre Yapılmış Çini Örnekleri (*)

Fotoğraf 35

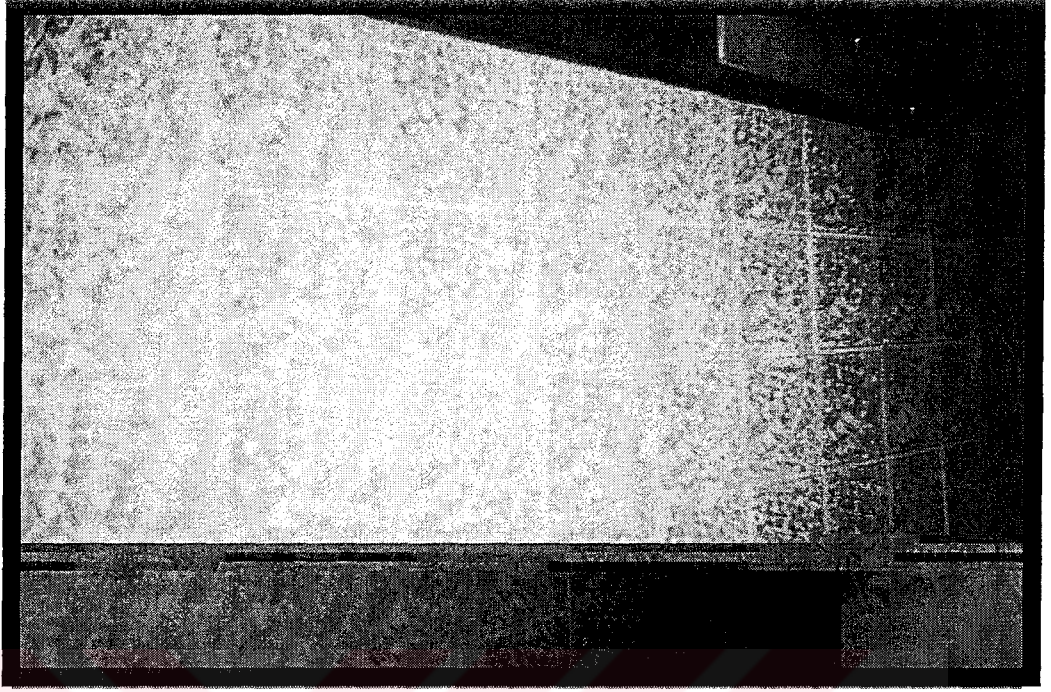
Ramazan Kocabaş

Ramazan Kocabaş ve Fatma Kocabaş çifti evlerinde birlikte çini beziyorlar. Üretimleri Çini karo, her türlü çapta tabak ve değişik formların çini bezemelerini içeriyor. Klasik tarzda çini karo bezemeleri yapıyorlar. Pano kompozisyonlarında kullandıkları motiflerde klasik pano çini motiflerine sadık kalıyorlar. Tabak, vazo gibi diğer çini formlarda İznik ve Kütahya Çini desenlerini kendilerince yorumlanmış hallerini farklı kompozisyonlarla uyguluyorlar. Bisküvi pişirimi yapılmış form ve karoları satın aldıkları gibi fırçalarını da satın alıyorlar. Uzun yıllar başka atölyelerde bir o kadarda kendi atölyelerinde çalıştıklarından kendi boyalarını ham maddeleri satın almak sureti ile kendileri karıştırıp elde ediyorlar. Bezemelerinde de kendi boyalarını kullanıyorlar. Bu durumun diğer çinilere kıyasla bir ayrıcalık yarattığını savunuyorlar.

Ev içi ortamda çini üretiminin verimi düşürdüğünü , ev işleri ile birlikte çini üretiminin disiplinsizlik yarattığını söylüyorlar. Ev içi ortamda çalışıyor olmalarının tekrar bir atölye açmak için geçiş dönemi olduğunu belirtiyorlar.

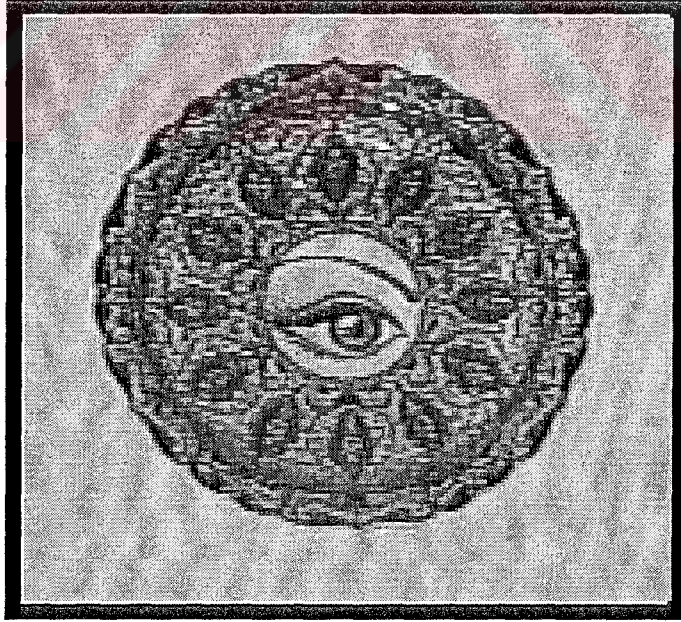
Satış noktalarının genelde uzun süredir çalıştıkları müşterileri ve İstanbul'daki büyük toptancılar ayrıca Kapadokya'daki büyük çini satış merkezleridir.

*Bu konuda bilgilerine başvuru alan kişilerin kimlik bilgileri kaynakça kısmında verilmiştir.

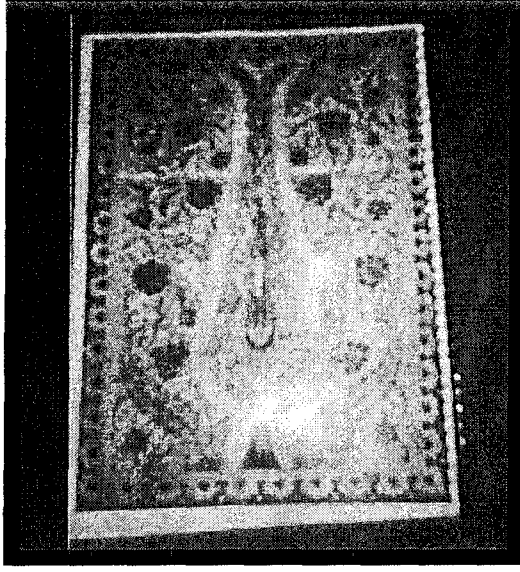
Fotoğraf 36

Ramazan Kocabaş Pano Çalışmasından Ayrıntı

Fotoğraf 37

50cm Çapında Çini Tabak

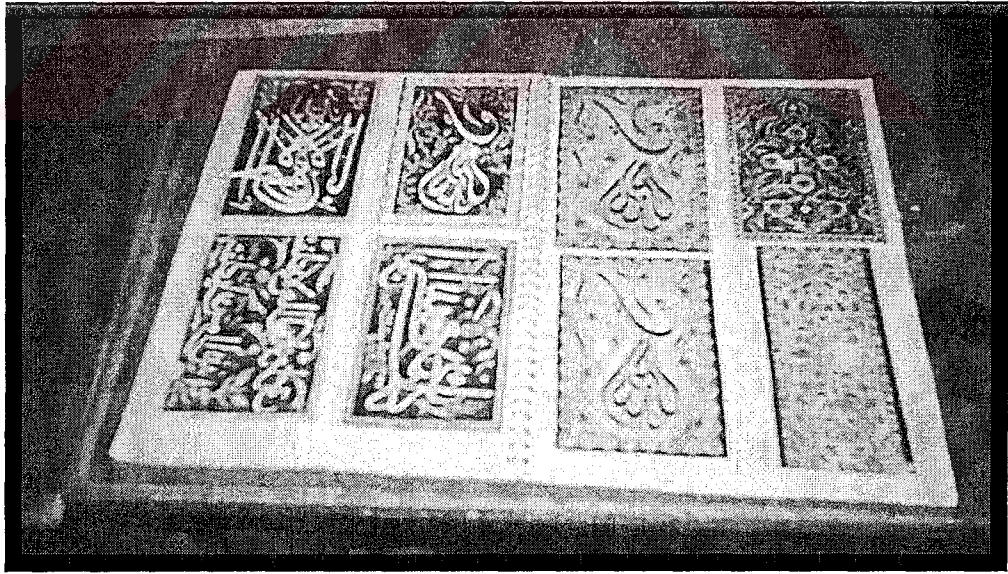
Fotoğraf 38

Ramazan Kocabaş-Fatma
Kocabaş Çini Pano Tasarım Fotoğrafi

Fotoğraf 39

Fotoğraf 38'den Ayrıntı

Fotoğraf 40

Ramazan -Fatma Kocabaş Çini Pano Çalışmalarından Fotoğraflar

Fotoğraf 41

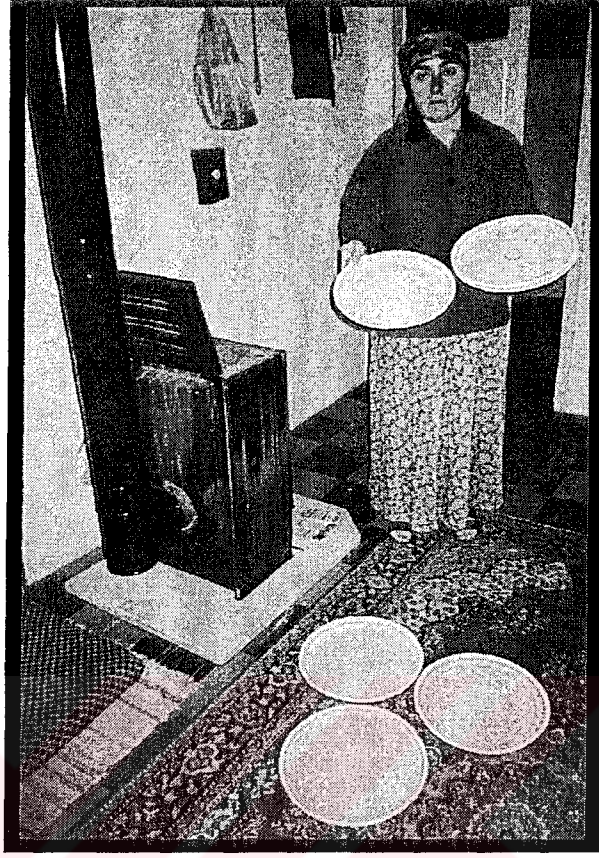
Zahide Çiftçi

Zahide Çiftçi annesi Gülsen Çiftçi ile birlikte yaşıyor. Evinde Ertan Çini Atölyesi için çini bezeyerek geçimlerini sağlıyor. Çini boyamada kullanılan çeşitli fırça, çini boyaları ve bezenecek formlar Ertan Çini Atölyesinin elemanları tarafından evlerine getiriliyor. Eksilen biten boyalar, eskiyen fırçalarda atölye tarafından karşılanıyor.

Çini bezeme işine ilk başladığında haftalık ücretle çalışıyormuş. Son yıllarda bezemesini tamamladıkları her parça üzerinden ücret alıyor. Tespit edilen fiyat bezenen formun şekline, büyüklüğüne ve desenin bezeme yoğunluğuna değişmekteymiş.

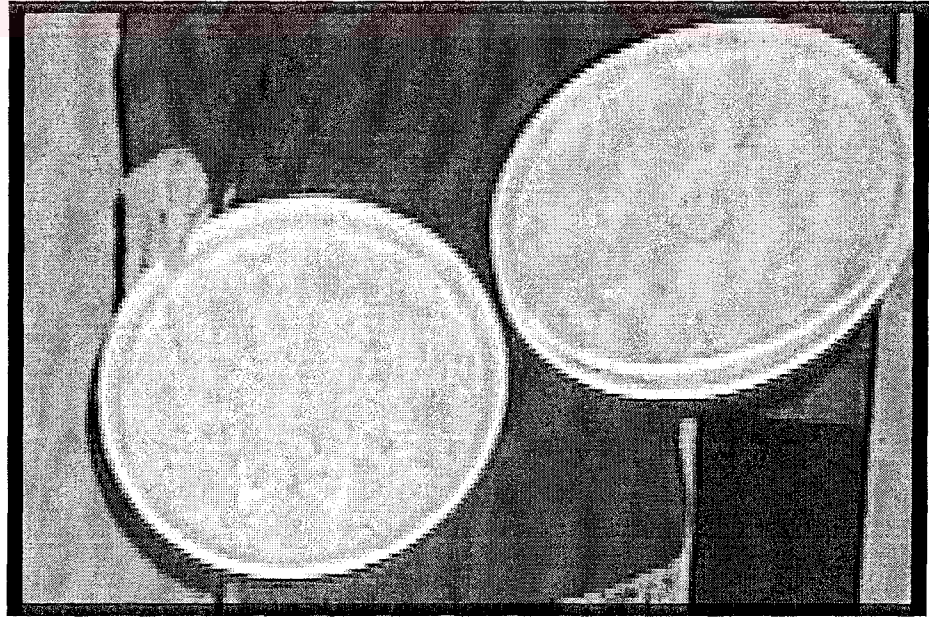
Çoğunlukla samur fırça olarak tabir edilen Geometrik şekilli çini bezemelerde yapıyor. Formların üzerine uygulayacakları kompozisyonları genelde kendisi belirliyor.

Yıllardır Çini bezemekten dolayı ezberlediği desenleri Çini formlara uyguluyor. Desenleri formların üzerine geçirmek için herhangi bir eskiz çalışması yapmıyor. El ayarı göz nizamı ile desenleri bir kerede formun üzerine geçiriyor. Ancak talep edilen veya yeni tasarlanmış desenler Atölyeden formların üzerine belirlenmiş olarak getiriliyor. Tahrir diye tabir edilen işlem yani renklendirmeden önce desenlerin kenarlarının kontürlenmesi işlemini de kendisi yapıyor. Son olarak ta çini boyaları ile renklendirilen çiniler atölyeden gelen elemanlara teslim ediliyor.

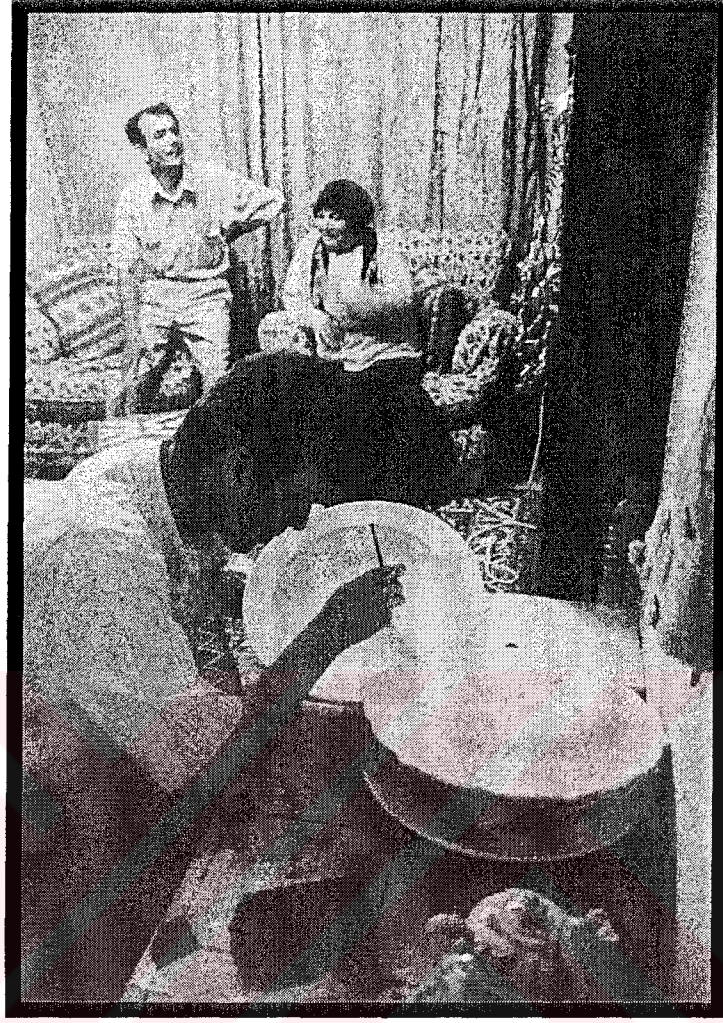
Fotoğraf 42

Zahide Çiftçi Evinde Çini Tabaklarlar

Fotoğraf 43

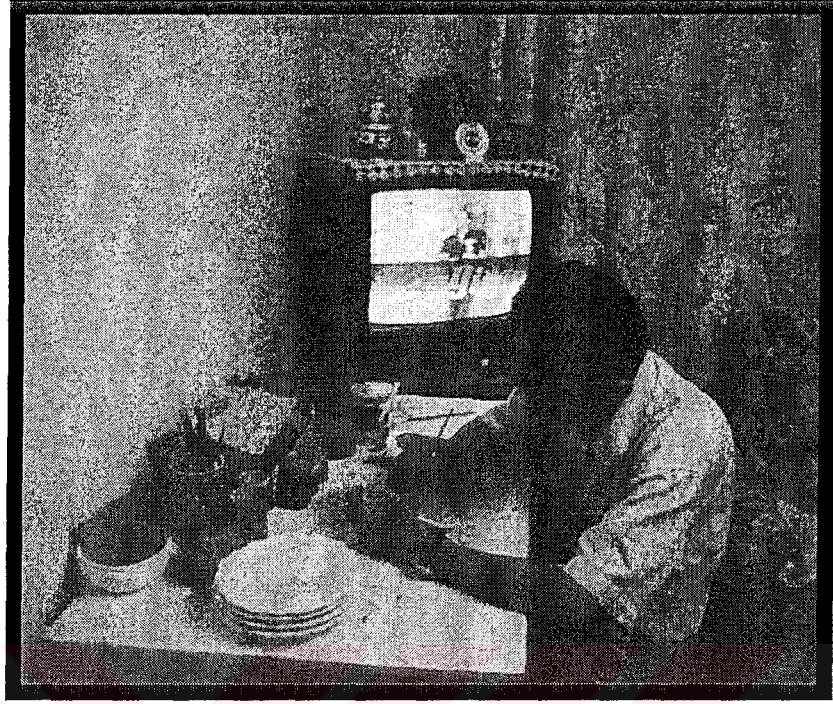
Fotoğraf 42'den Ayrıntı

Fotoğraf 44

Hüseyin Karaaslan evinden genel görüntü

Hüseyin – Raşide Karaaslan çifti Süsler Çini atölyesi için evlerinde çini bezeme yapıyorlar. Hüseyin Karaaslan aynı zamanda Süsler Çini de dekor bölümünde çalışıyor. Gün içinde Raşide Karaaslan evde tek başına çini siparişleri boyuyor akşamları ve tatil günlerinde eşi ile birlikte çini bezeme yapıyorlar. Bazen de komşuları Ahmet Karadan yardım alıyorlar. Çini boyalarını boyanacak ürünleri ve seçilen motifleri Süsler Çiniden Hüseyin Bey eve getiriyor. Motiflerin bezenmesi işlemi tamamlandıktan sonra Hüseyin Bey tarafından atölyeye geri götürülüyor. Ürünlerin ücretleri Hüseyin Karaaslan'ın Süsler Çini'den aldığı maaşa ekleniyor.

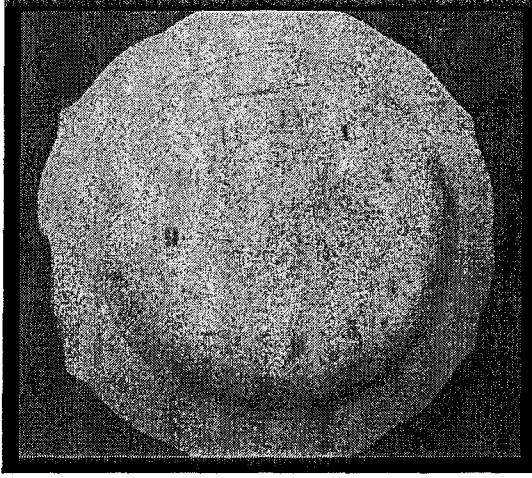
Fotoğraf 45

Ahmet Kara

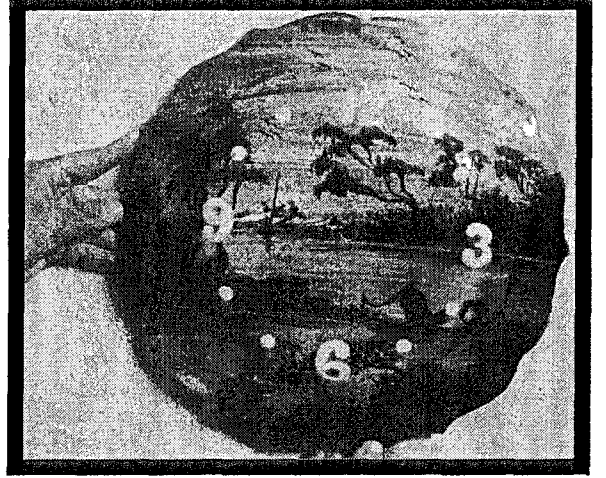
Fotoğraf 46

Raşide Karaaslan

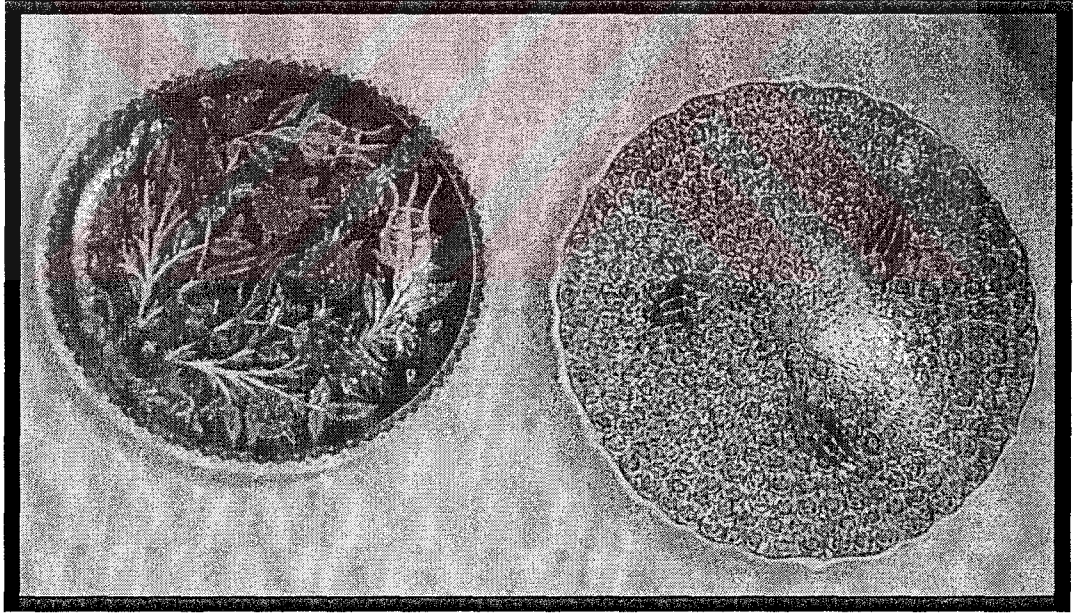
Fotoğraf 47

Tahrir Dekoru Yapılmış Çini Duvar Saati

Fotoğraf 48

Sırlı Çini Duvar Saati

Fotoğraf 49

Bitkisel Motiflerle Dekorlanmış Çini Tabaklar

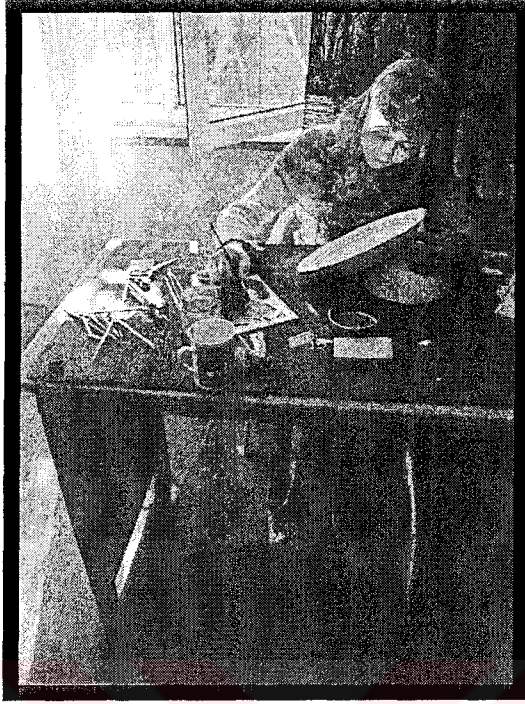
Fotoğraf 50

İbrahim Avcı

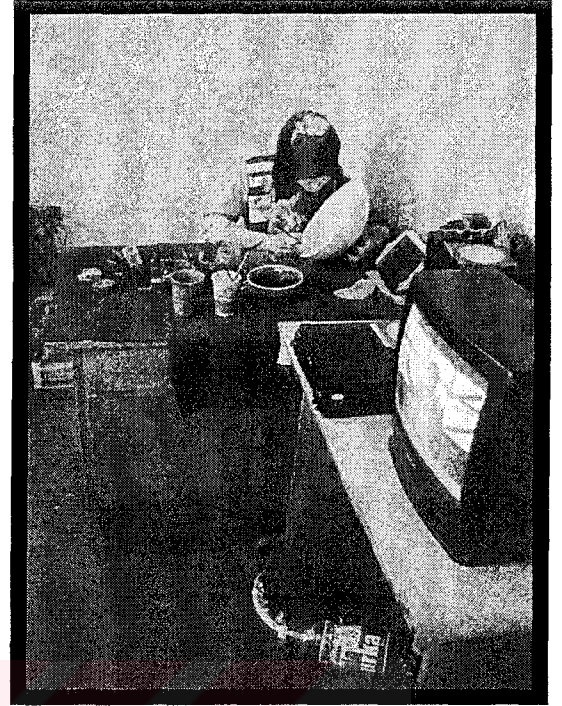
İbrahim Avcının ev atölyesinde dönüşümlü olarak gelen siparişin yoğunluğuna göre 5 kız çalıştırıyor. Gerek oldukça eş dost ve akrabalarından yardım alıyor. Atölye ev atmosferini tamamen yansıtıyor. Yerler halı kaplı, ev atölyeye girerken ayakkabılarımızı çıkartıyoruz. Çalışılan oda da televizyon ve müzik seti var. çalışanlar sanki kendi evlerindeymiş gibi rahat. Atölyenin içerisinde imalathane, sırlama ve fırınlama yok, sadece satın alınan 1 pişirimi ortalama 950[°]C de yapılmış bisküvi diye tabir edilen formlar Kütahya çini boyaları ile bezeniyor.

Dekorlamada klasik Kütahya desenleri kullanılıyor. Ayrıca Klasik Kütahya desenlerinden yola çıkarak dekorlanan motiflerde yer almakta İbrahim Avcı Ham Çini formlar ile birlikte, çini boya ve fırçaları da piyasadaki malzeme satıcılarından temin ediyor. Bezedikleri ürünlerde genel olarak yatık formları tercih ediyor. Ama çoğunlukla sipariş çalıştıklarından formların şekil, ebat ve üzerine bezenecek motifi müşteri belirliyor. İstanbul hariç tüm yerel pazarlara satış yaptıklarını söylüyor. Aracılar ile alınan sipariş teslim ediliyor.

İbrahim Avcı evini sonradan atölyeleştirdiğinden orada yaşamını sürdürüyor. Çalışanlar normal saatlerinde gelip gidiyorlar. Çiniciliği 15 yıldır yaptığını her yıl biraz daha küçüldüklerini anlatıyor.

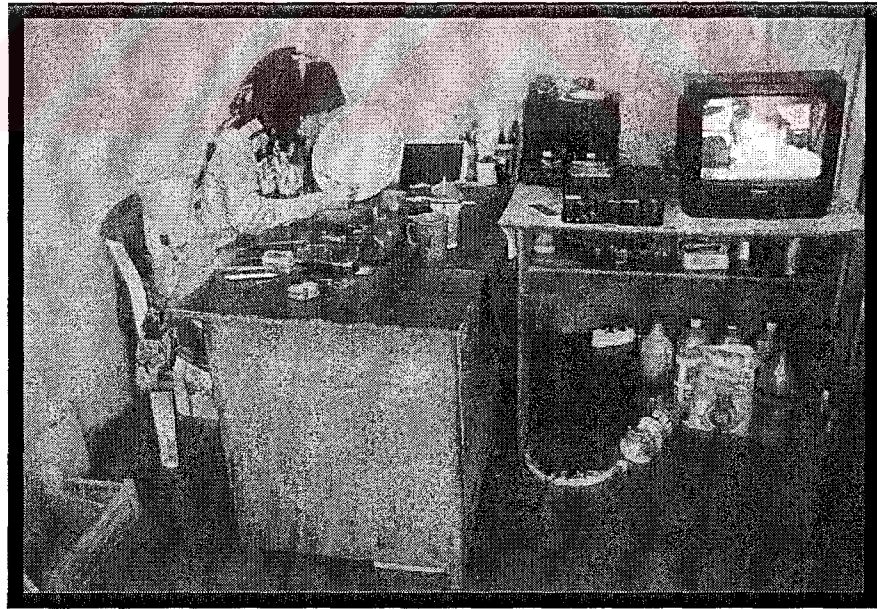

Fotoğraf 51

Fotoğraf 52

Ev Atölyede Çalışan Dekorcular

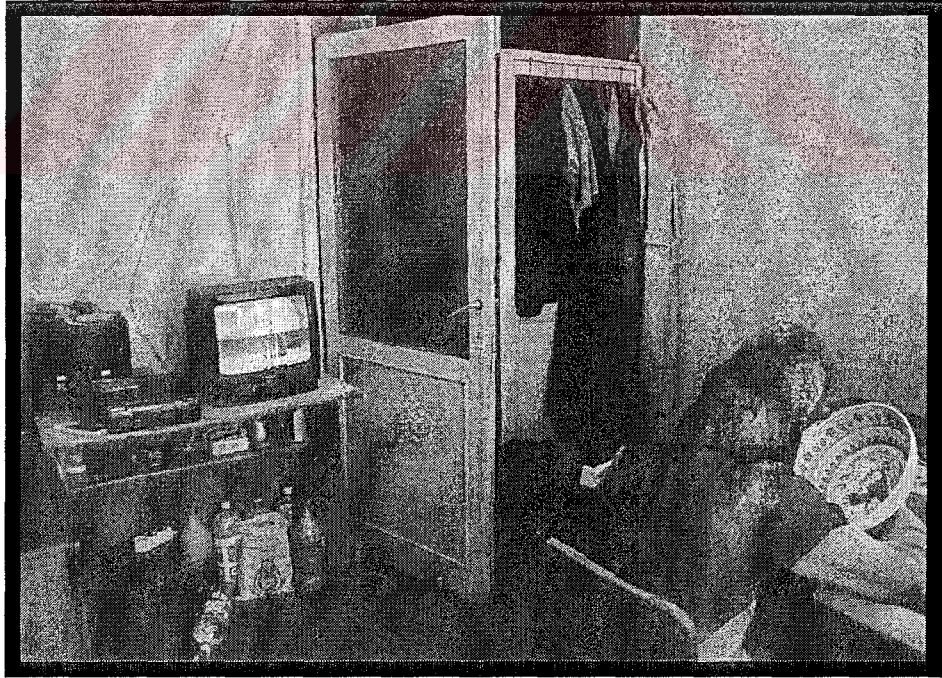
Fotoğraf 53

Ev Atölyeden Görüntü

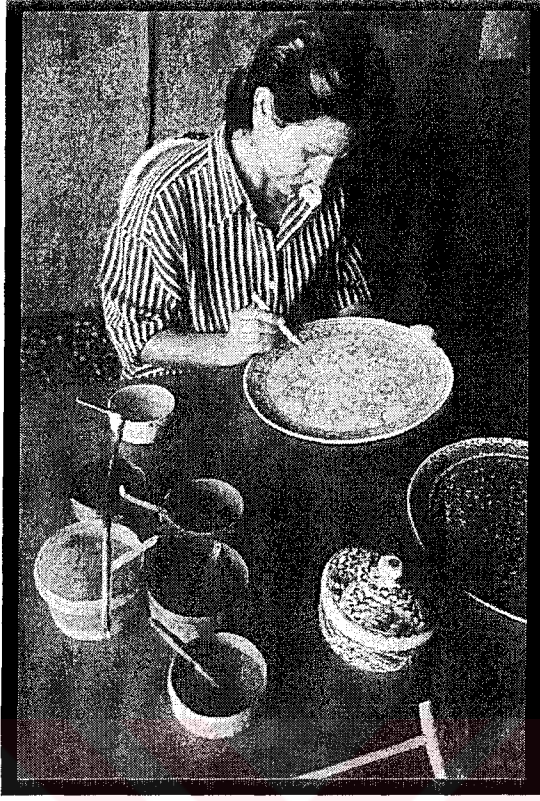
Fotoğraf 54

Ev Atölyede Çalışan Dekorcular

Fotoğraf 55

Ev Atölyeden Görüntü

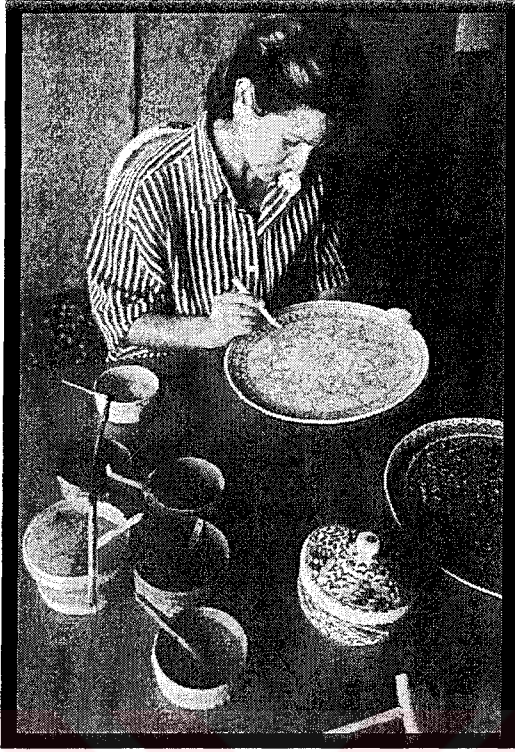
Fotoğraf 56
Meryem Eres

Fotoğraf 57
Bülent Öğütcan

Meryem Eres 35 yıldır Çini bezeme işi ile uğraşüyor. Uzun yıllar atölye ortamında çalıştıktan sonra şimdi evinde sipariş çini boyuyor. Meryem Eres tamamen eski Kütahya desenleri tabaklarda kullanıyor. Ezberlediği kompozisyonları deforme etmeden olduğu gibi aklından serbest fırça kullanarak beziyor. Samur fırça diye tabir edilen sık motifli, klasik Kütahya bitkisel, geometrik desenlerin ağırlıkta olduğu kenarsız Kütahya tabak boyuyor. Sadece tabak formuna çini bezeme yapıyor. 30 cm ve üzeri çaptaki tabakları sipariş üzerine eski desen ve renklere sadık kalarak çini boyaları ile beziyor.

Elhamra Çini Atölyesinin kendi yetiştirdiği elemanı olduğundan dolayı Elhamra Çini tabak adıyla anılan klasikleşmiş atölyeye özgü desenli tabaklarda boyuyor. Meryem Eres önce bezenecik olan motifi tabağın üzerine kontür çizgileri ile daha sonrada renkli kısımlarını tamamlayarak atölyeden gelen elemana teslim ediyor.

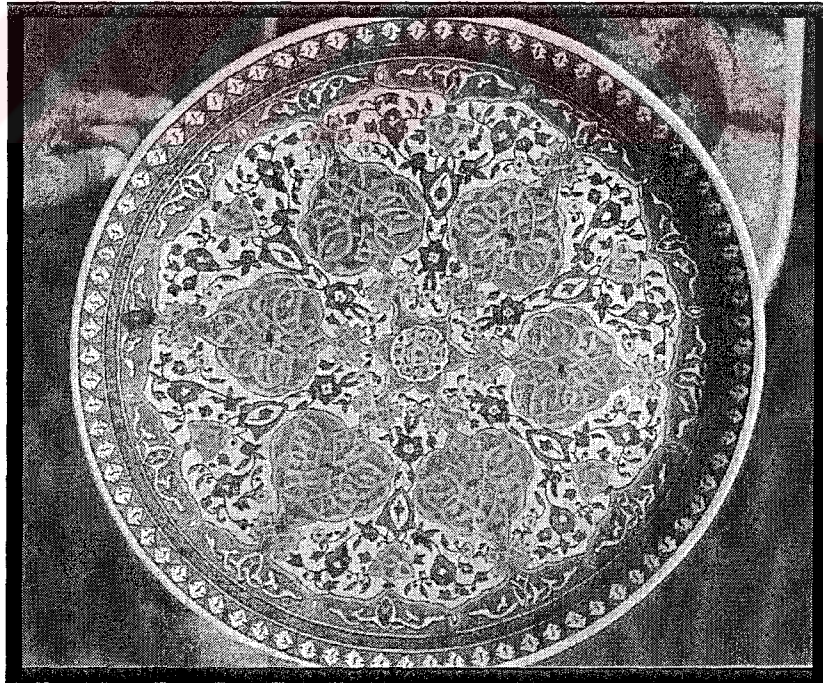
Fotoğraf 58

Meryem Eres Evinde Dekor Yaparken

Fotoğraf 59

Kütahya Çini Dekorlu Tabak

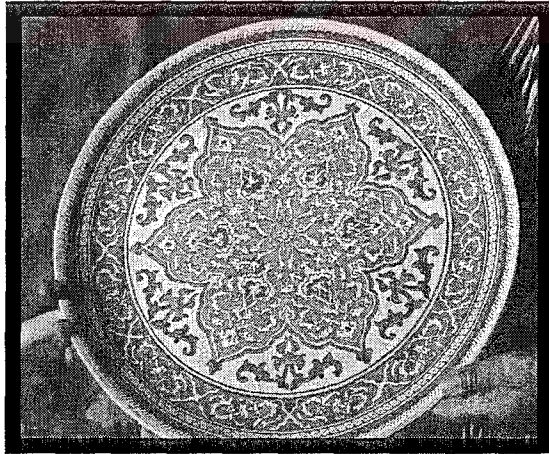
Fotoğraf 60

Kütahya Çini Dekorlu Tabak

Fotoğraf 61

Meryem Eres Evinde Çini Dekorü Yaparken

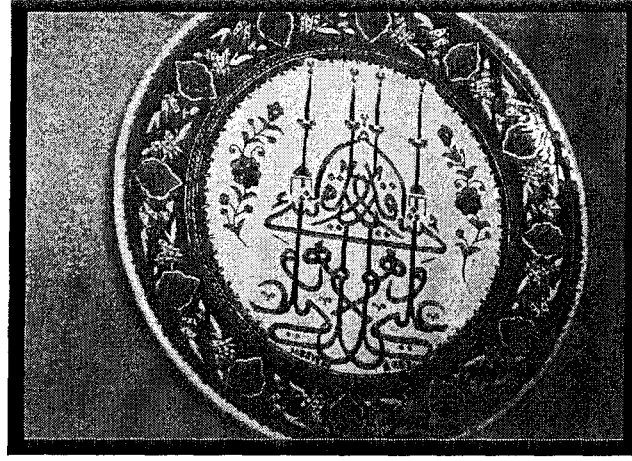
Fotoğraf 62

Kütahya İşi Çini Dekorlu Tabak

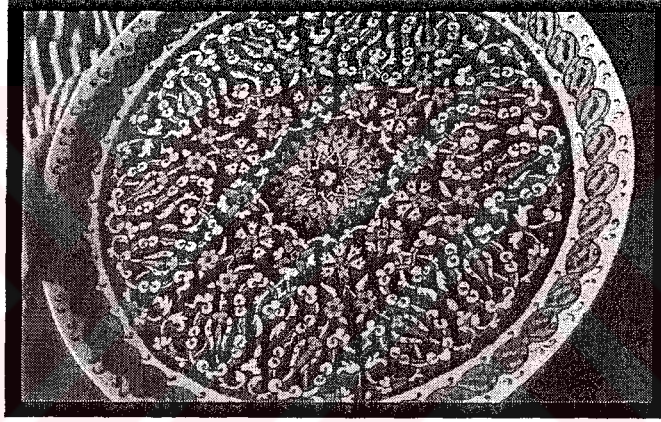
Fotoğraf 63

Kütahya İşi Çini Dekorlu
Kapaklı Form

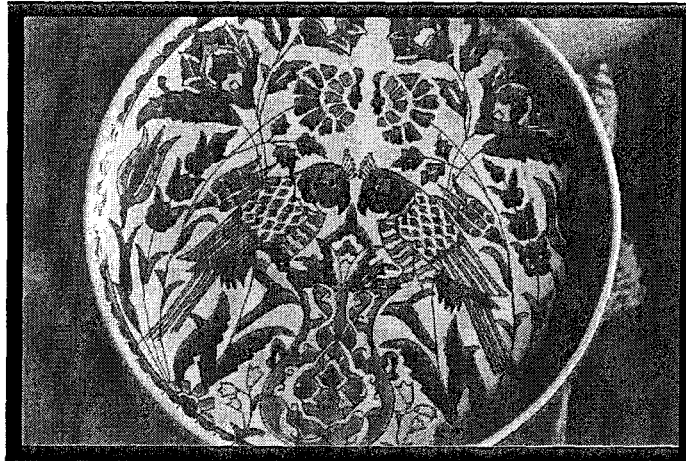
Fotoğraf 64

Kütahya Yazı Figürlü Tabak

Fotoğraf 65

Kütahya Bulut Motifli Tabak

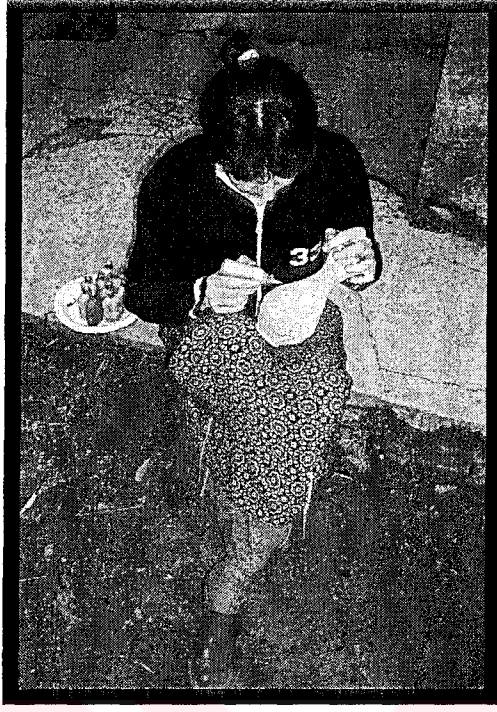

Fotoğraf 66

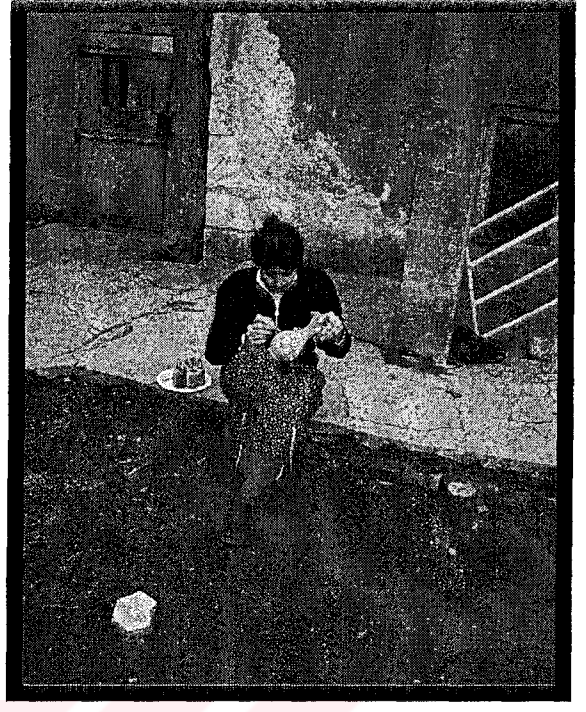
Kütahya Hayvan Figürlü Çini Tabak

Esma Teslim doğum yaptığı gerekçesi ile ev ortamı ve kendisi ile ilgili fotoğraf çekilmesine izin vermedi. Üniversitede ilk olarak çini ile tanışmış ve öğrenmiş. Okulda eğitimi esnasında Çini imalatı ve dekorlama üzerine her iki alanda da bilgi edilmiş. Şu anda ekonomik nedenler ile son 2 aydır çini bezemeye başlamış. Evde boş kalan vakitlerinde aylık 60 YTL maaş ile çini boyuyor. Fırça ve boyalar çalıştığı Atölyeden bezenecek ürün ile birlikte teslim ediliyor. Şu an Esma Teslim sadece turistik çini biblo tarzı hayvan figürleri ile çini anahtarlık gibi ürünler dekorluyor. Klasik çini tabak ve vazo gibi ürünlerden çalışmıyor. Esma Teslim halen Liyuza Çini için evinde çini el dekor yapıyor.

Fotoğraf 67

Fotoğraf 68

Hacer Çamlıbel Evinin Kapısının Önünde Çini Dekor Yaparken

Hacer Çamlıbel 1980 yılından beri Çini bezeme yapıyor. Sadece vazo ^{çinilik} formların üzerine Kütahya Çini desenlerini boyuyor. Kabartma çini olarak tabir edilen çini bezeme tarzı ile geleneksel sır altı çini bezeme yapıyor. Kabartma çinide boyaların yüzeye kabartı bırakacak şekilde sürülerek desen elde ediliyor . Yardımcı olarak fırça yerine damlalık veya tüpler kullanılıyor. Bezemenin yüzeyde kabarık durması için boyaların içine macun kıvamında çamur karıştırılıyor. Hacer Çamlıbel bu malzemeleri hazırlanmış olarak Öztürk Çini Atölyesinde temin ediyor. Uzun zamandır yapmakta olduğu çini desenlerini evinde bildiği tekniklerle uyguluyor.

Maaş almıyor, parça başı denilen sistemde boyadığı ürün sayısı kadar ücret alıyor. Günde 10-15 adet orta büyüklükte vazo boyamayı biliyor. Ayda ortalama 130-140 YTL kazanıyor. Hacer Çamlıbel iki yıl önce kızı Feride Çamlıbel'le çini bezemeyi öğretmiş kızı okuldan kalan boş vakitlerinde Annesi ile birlikte evde çini boyuyormuş.

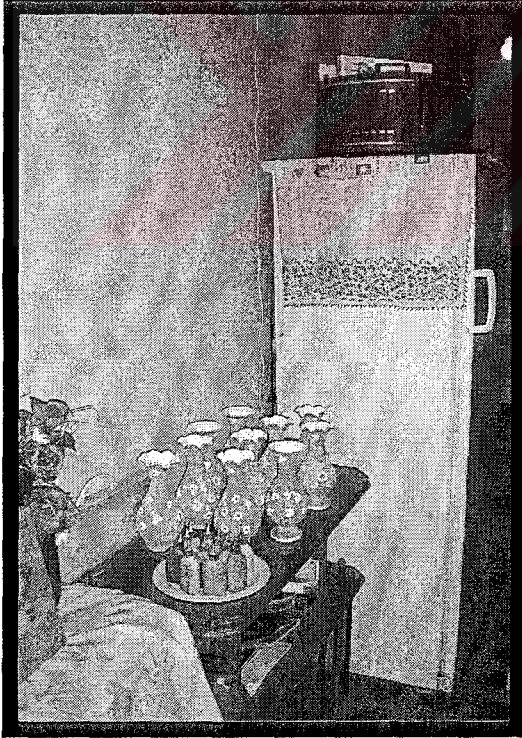

Fotoğraf 69

Fotoğraf 70

Hacer Çamlıbel Evinde Çini Dekor Yaparken

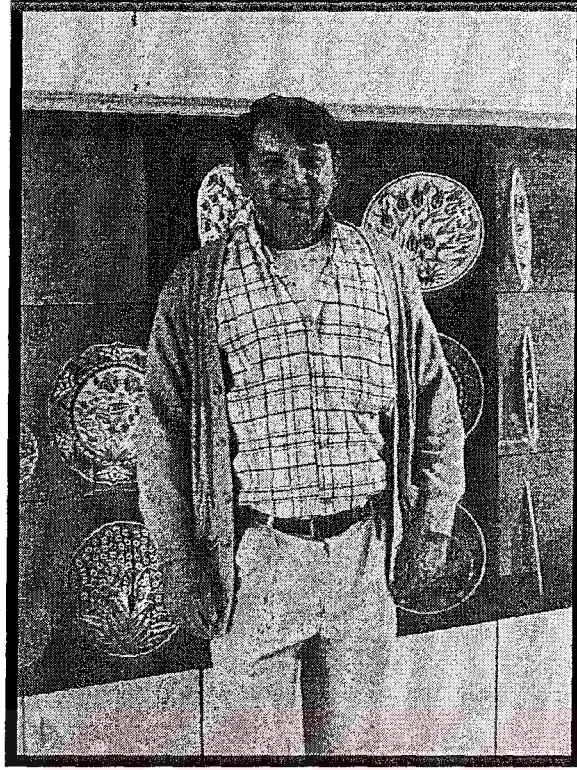

Fotoğraf 71

Fotoğraf 72

Hacer Çamlıbel'in Evinde Dekorlanmış Çini Vazolardan Görüntüler

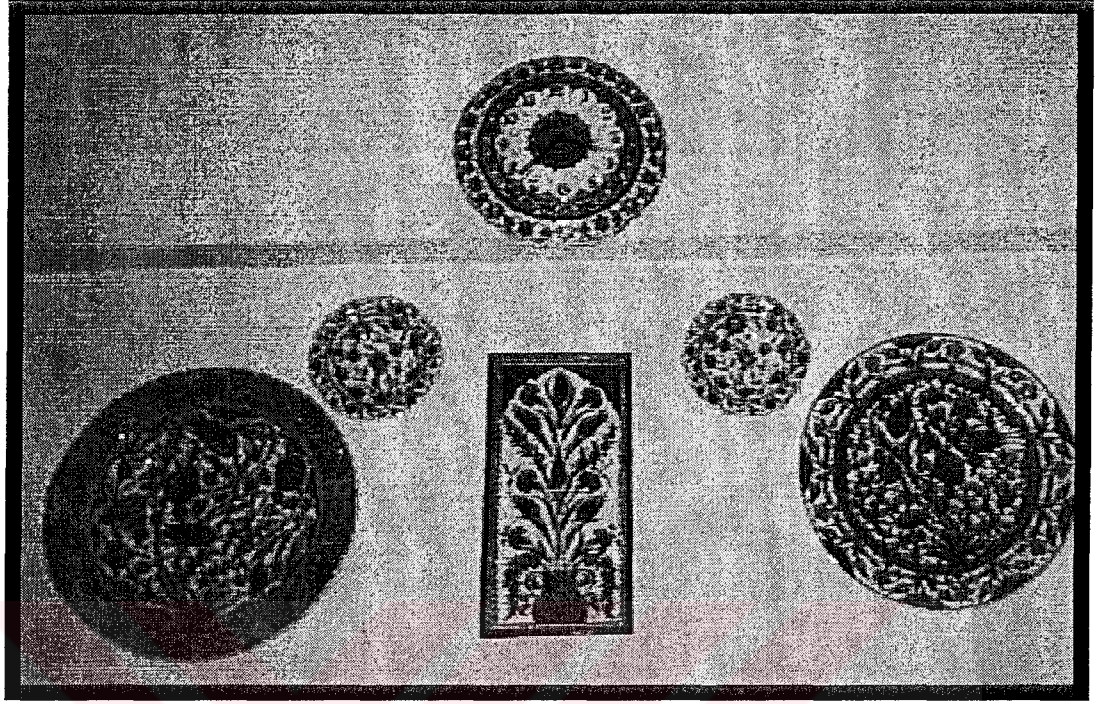
Fotoğraf 73

Özcan Güner

Özcan Güner, Hülya Güner çifti Altın Çini Atölyesinde çini dekor bölümünde çalışırken aynı zamanda evlerinde de çini bezeyerek sipariş üzerine satış yapıyorlarmış. Buna güvenerek de Altın Çini Atölyesindeki işlerinden ayrılmışlar. Özcan Güner evde çini bezeyerek para kazanmanın daha rahat ve kolay olduğu için ayrıldıklarını söylüyor. Çini boyamasının zevk işi olduğunu disiplin kadar rahat bir ortamın gerektiğini savunduklarından evde sipariş üretim yaptıkları belirtiyor. Daha önce çalıştıkları çini atölyelerinden tanıdıkları müşterilerden aldıkları siparişleri dekorluyorlar. Geçimlerini bu yolla sağlıyorlar.

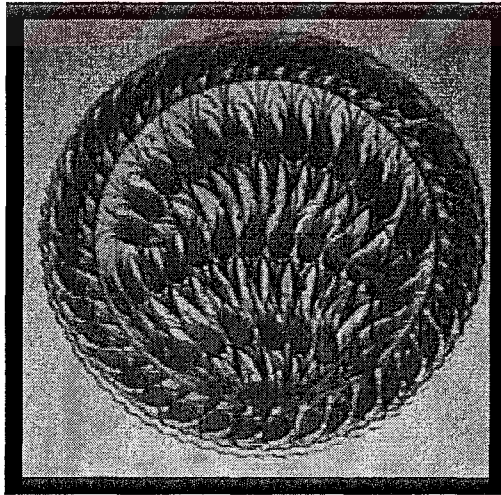
Bezedikleri çini formlarındaki desenleri tasarlamak için İznik Çini kitabından faydalanıyorlar. Kullandıkları desen kompozisyonlarının çoğu İznik Çinilerinden esinlenerek oluşturulmuş bezemeler. Müşterilerinden gelen talebe göre bazen de sipariş çini deseni uyguluyorlar. Çoğunlukla Özcan Güner dekorlayacağı desenleri kendi tasarlıyor. Evde çalışmaktan ya da bir başkasının yanında çalışmaktansa kendilerine ait bir atölyelerinin olmasını istiyorlar. İleride kendilerine ait bir atölye açmayı düşünüyorlar.

Özcan Güner çini desenlerini çalışırken ağırlıklı olarak bitkisel desenler uyguluyor. Desenlerin tasarımından, bezemesine tümünü sırlama aşamasına kadar kendisi yapıyor. 1. pişirimi yapılmış bisküvi diye tabir ^{den} bezenmemiş ürünleri satın alıp bezedikten sonra yine ücret karşılığı sırlamasını ve sır pişirimini yaptırıyor.

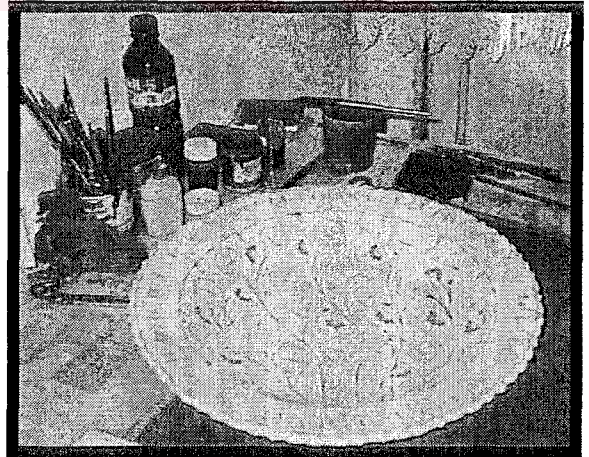
Fotoğraf 74

Özcan Güner'in Evinden Çini Tabak, Pano ve Saat Formları

Fotoğraf 75

Lale Motifli Tabak

Fotoğraf 76

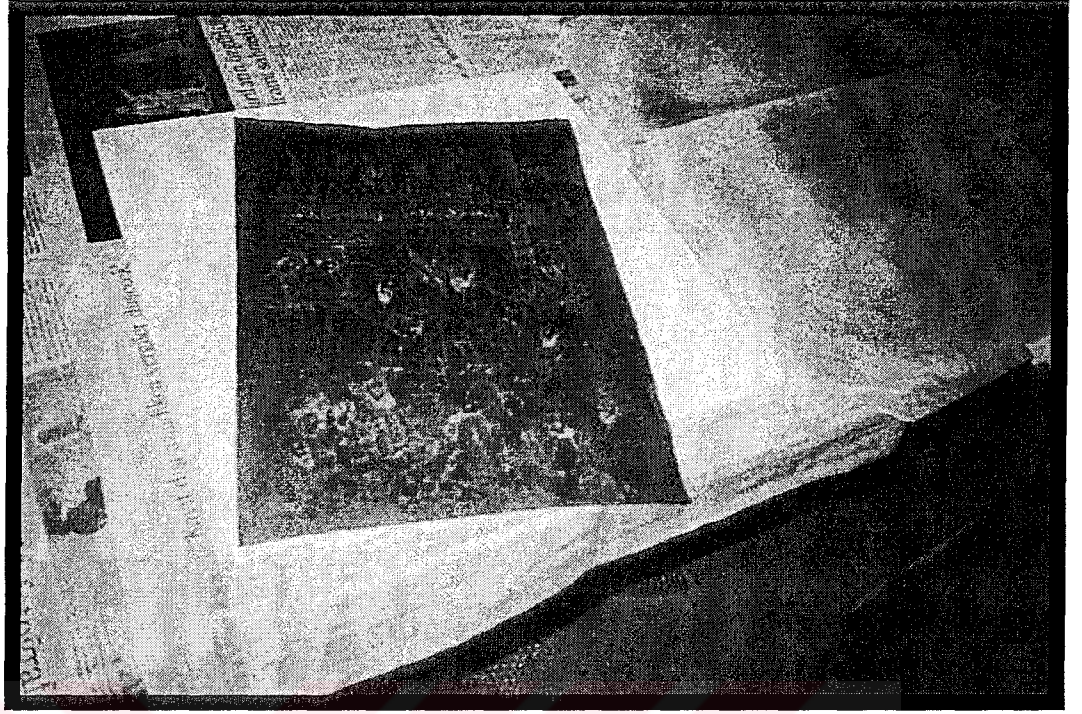
Özcan Güner'in Evindeki Çini
Dekor Masası

Fotoğraf 77

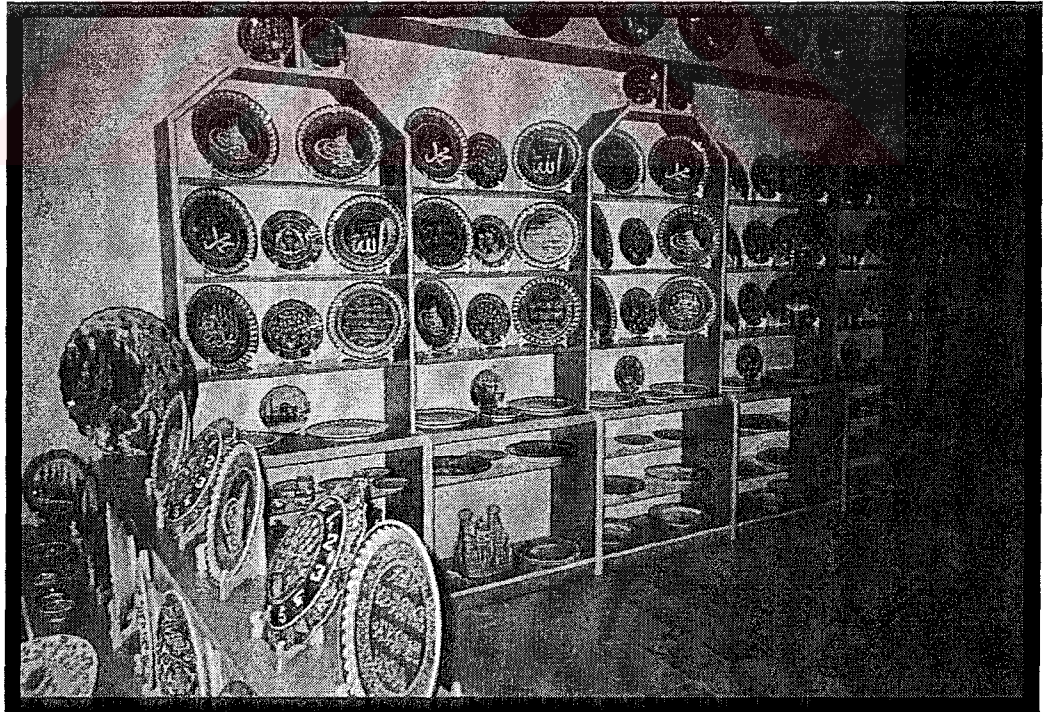
İbrahim Akay

İbrahim Akay Gral Porselende öğrendiği ini dekorlamayı Akdeniz ini’de minyatürlü ini dekor öğrendikten sonra ilerletmiş. şuanda sadece minyatür resimli çiniler boyuyor. Kendi evinde ini boyamaya karar verdikten sonra Akdeniz iniden ayrılmış. Bir süre sonra eşine de ini boyamayı öğreten İbrahim Akay şuanda eşiyle birlikte çalıştırdığı dekorcularıyla ev atölyesinde sipariş ini boyayarak geçimini sağlıyor. Sipariş yoğun olduğu zamanlarda tanıdığı inici arkadaş ve komşularının evlerine de ürün gönderip ücret karşılığı dekorlatıyor. İbrahim Akay kullandığı ini boyalarını ve minyatür desenlerini hazır satın alma yoluyla temin ediyor. Evinde dekorladığı inileri dışarıda ücret karşılığı sırlatıp fırınladıktan sonra iniciler arşısındaki mağazasında sergileyerek satış bağlantılarını kuruyor. Çoğunlukla İstanbul ve Eskişehir için sipariş hazırlıyor. Minyatrl ini boyamayı herkes tarafından yapılamadığı için tercih ettiklerini söylüyor.

Fotoğraf 78

Motifi Forma Geçirmek Kullanılan Eskiz

Fotoğraf 79

İbrahim Akay'ın Perakende Satış Yeri

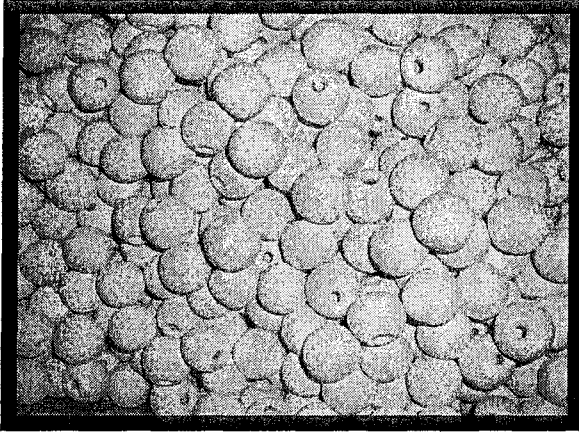
Fotoğraf 80

Necati Tosun ve Kadriye Tosun

Necati Tosun ilk olarak evde çini bezeme işine eşi Kadriye Tosun Süsler Çinide çalışırken başladıklarını söylüyor. Eşinin eve ek iş olarak akşamları, atölyeden bezemek için çini getirmesi Necati Tosun'unda bu çinilere merak sarmasını sağlamış. Bu merak sonucunda çini bezemeyi öğrenmiş.

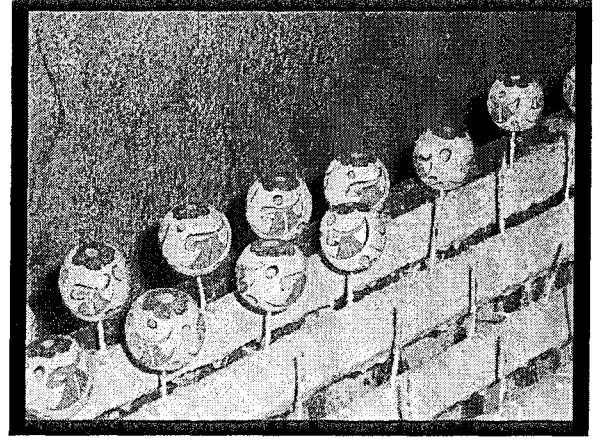
2000 yılında her ikisi de işlerinden ayrılıp evlerin çini dekorlamaya başlamış. Bisküvi pişirimi yapılmış tabak, ibrik, askı topu, anahtarlık, vazo, karo... kısaca her türlü çini formu satın alarak dekorluyorlar. Bezemede kullandıkları çini boyalarını önceleri satın alıyorlarmış. Sonra boyaların yapılışını öğrenmişler artık kendi boya karışımlarını kendileri yapıyorlar. Çok kısa zamandır bu iş ile ilgilendiklerinden desen bilgileri yeterli değil. Faydalanabilecekleri Kütahya Desenleri ile ilgili kaynakları da yok. Sadece etraftan göz aşinalığı ile desen yapıyorlar. Bazen de satın aldıkları Kütahya desenlerinden karışık kompozisyonlar dekorluyorlar. Fırınlama ve sırlamayı ilk zamanlar dışarıda ücret karşılığı yaptırırken şimdi kendi fırınları olduğu için kendi başlarına sırlayıp fırınlıyorlar. Evlerinde yer olmadığından Çini fırını kurmak için ayrı bir depo kiralamak zorunda kalmışlar. Haftada bir gün kendileri gibi evde çini dekorlayan arkadaşları ile araba kiralayarak çinilerini İstanbula pazarlamaya götürüyorlar.

Sipariş yetiştirmekte zorlandıklarında komşu ve akrabalarından çini dekorlamayı az da olsa bilen kim varsa ücret karşılığı yardıma çağırıyorlar. Ev ortamında aile büyükleri ile yaşadıklarından kendilerine ayrı bir ev kiralamayı düşünüyorlar. Kalabalık aile ortamının evde çini dekorlamayı zorlaştırdığını söylüyorlar. Bunun ile birlikte evde ortamın pislenmesi, ürünlerin yer kaplaması gibi zorluklar yaşadıklarını söylüyorlar. İleride çalışmalarında daha nitelikli, özel işler yapmak istiyorlar. Ticari kaygılar ve ekonomik sıkıntıdan, ürün seçemediklerini bu yüzden her türlü çini dekorlama işini yaptıklarını söylüyorlar.

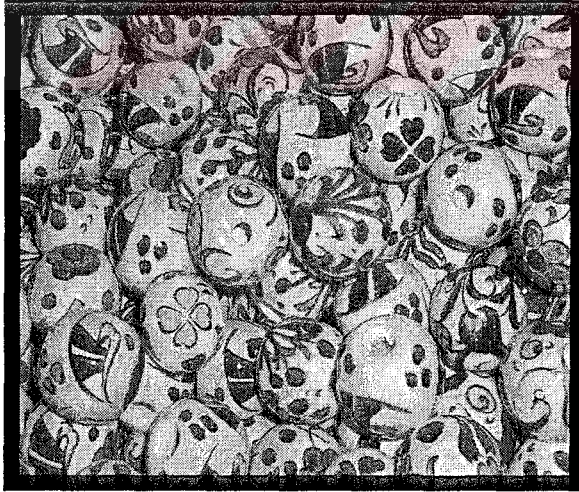
Fotoğraf 81

Bisküvi Halindeki Anahtarlık Toplar

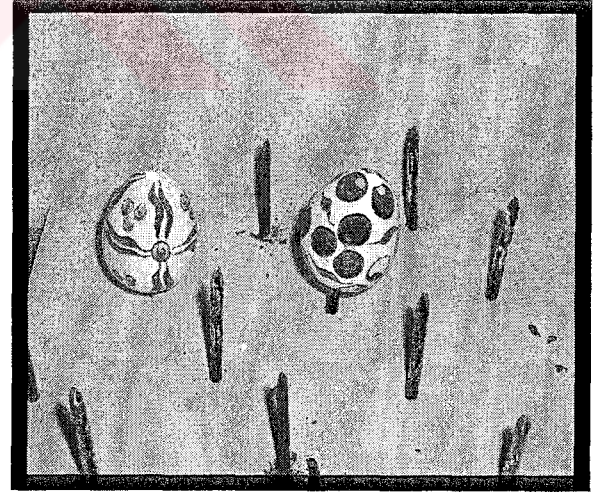
Fotoğraf 82

Dekorlanmış Bisküviler

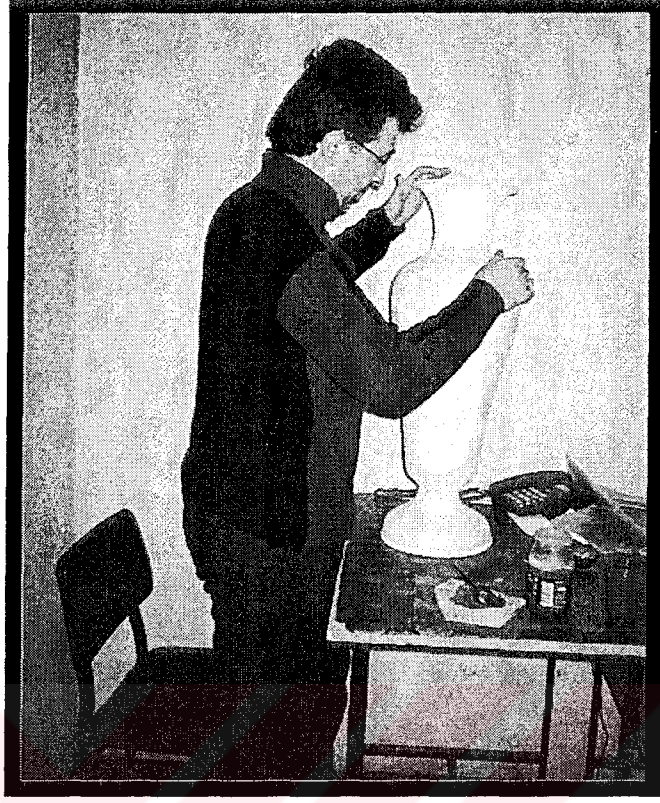
Fotoğraf 83

Sırlı Anahtarlık Toplar

Fotoğraf 84

Çini Fırından Çıkarılırkenki
Görüntü

Fotoğraf 85

Necati Tosun Evinde Çini Dekorlarken

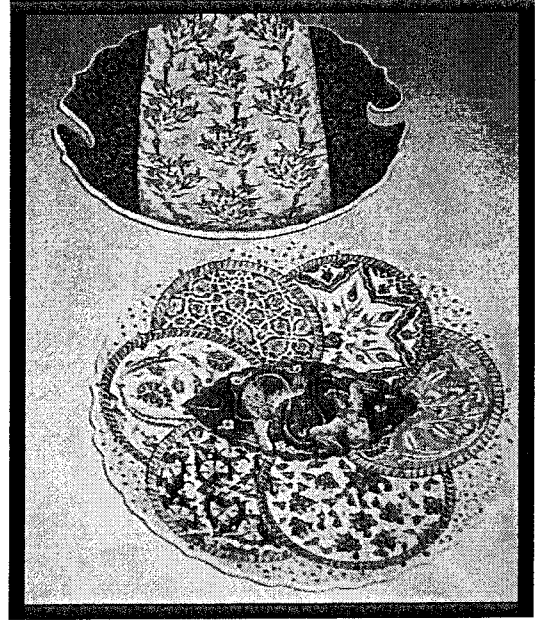
Fotoğraf 86

Kadriye Tosun Evinde Çini Dekoru Yaparken

Fotoğraf 87

Necati-Kadriye Tosun Evinden
Paketlemeye Hazırlanan Çiniler

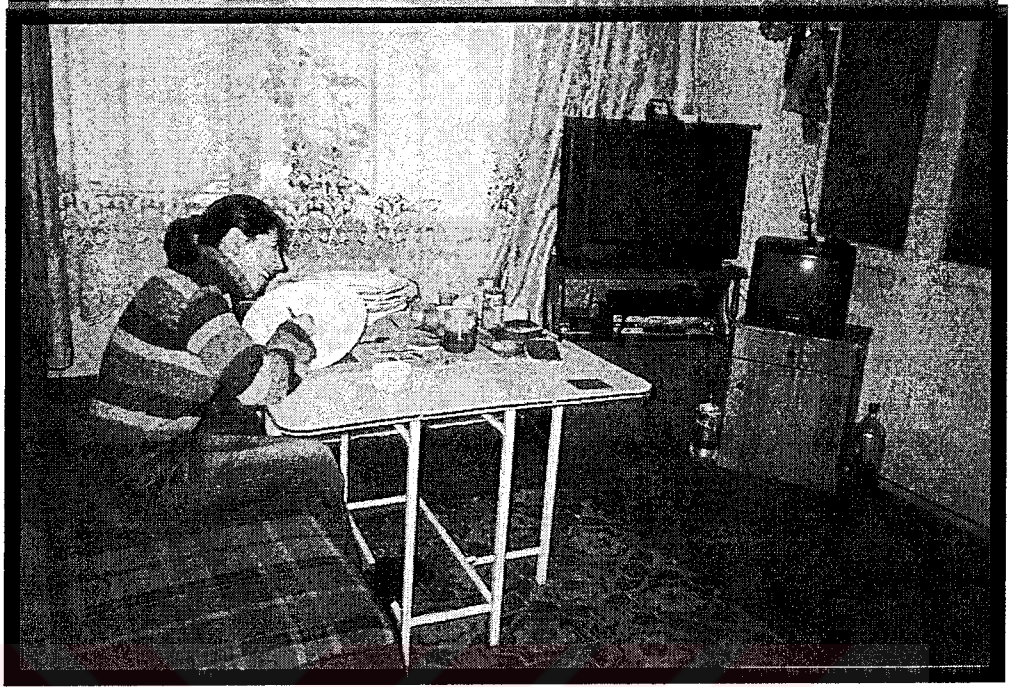
Fotoğraf 88

Kadriye Tosun Kendi Çini Tabak
Tasarımları

Fotoğraf 89

Kullandıkları Desenler İçin Faydalandıkları Kaynak Kitap

Fotoğraf 90

Kadriye Tosun Evinde Çini Dekorlarken

Fotoğraf 91

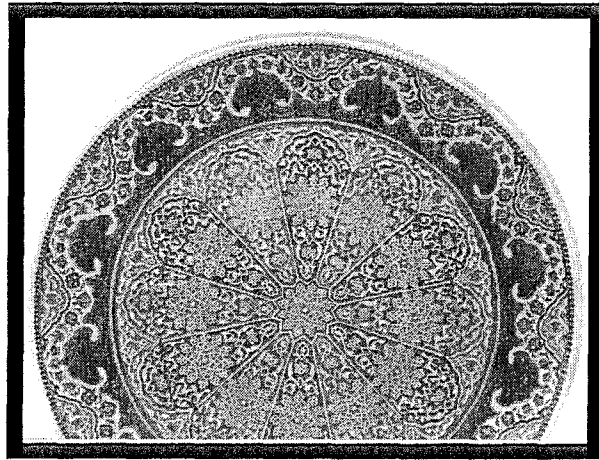
Paketlenmeye Hazırlanan Çiniler

2.2.3. Ulaşılan Desenlerin Çözümlemesi

1. Kenarsız Kütahya Tabak Formu

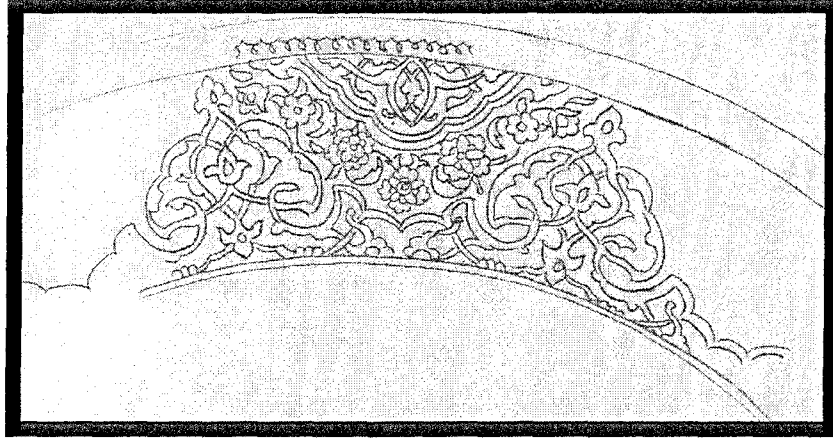
Kütahya çinilerinin en kaliteli örneklerindendir. Genel olarak bezeme de Geleneksel Türk motiflerinin ağırlıklı kullanışı görülmektedir. Form alçak kenarsız tabaktır. Motifler beyaz astarlı zemin üzerine şeffaf sır altına uygulanmıştır. Geometrik ve bitkisel desenler bir arada kullanılmıştır. Kullanılan renkler kobalt mavi, turkuaz, kırmızı, yeşil ve tahrirde siyahtır. Desenler çok zengin ayrıntılar ile kullanılmışlardır. Bu motiflerin tamamı doğadan stilize edilmiş çiçeklerden oluşmuştur. Tabak formunun yüzeyinin düz bir alan teşkil ediyor olması desenlerin daha net algılanmasını sağlamaktadır. Klasik süslemede perspektif burada da olduğu gibi ortadan kaldırılmıştır. Tabak formu kenarsız olmasına rağmen kenar bordürü işlenmiştir. Kenar kısmında kullanılan bordürde ana desen çerçevelenmiştir. Bordürde ağırlıklı olarak rumi dallar kullanılmıştır. Rumi kompozisyonları bordürde mavi ve kırmızı zemin boyanarak sınırlandırılmış bu sınırın arasına da birbirini takip eden sarmaşık küçük çiçek motifleri yerleştirilmiştir.

Orta kısmının merkezinde geometrik şekillendirilmiş bir rozet motifi vardır. Rozetin etrafında dilimlere ayrılmış olarak bezeme yapılmıştır. Her dilimdeki bezeme aynıdır. Fakat farklı zemin renkleri kullanılarak değişik desen izlenimi oluşmuş böylece kendi içinde bir disiplin yaratılmıştır. Merkezde kullanılan rozet aynı şekilde kenarındaki dilimlerin merkezine de konularak desen tekrar edilmiştir. Ara da kalan bölüm yine farklı bir rumi kompozisyonun tekrarı ile doldurulmuştur.

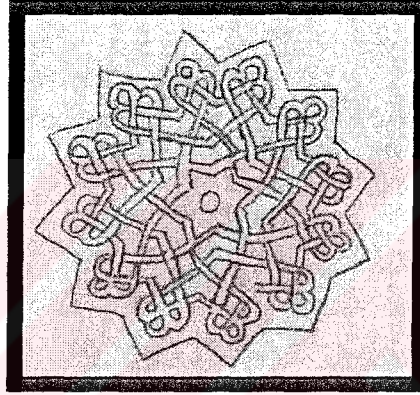

Fotoğraf 92

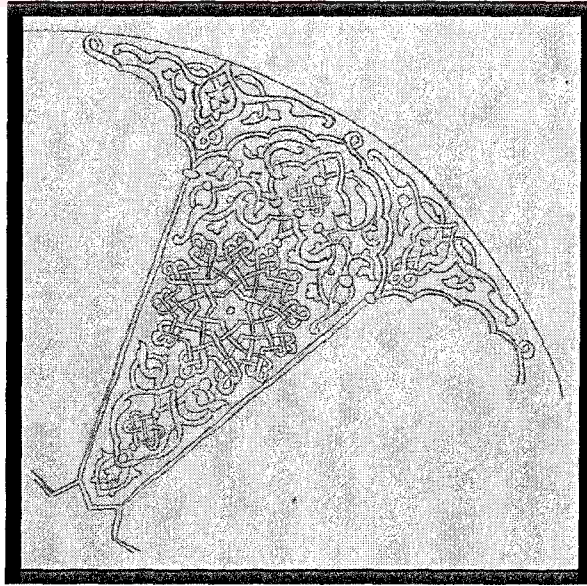
Kenarsız Tabak 19.yy sonu-20.yy.başı Ç.30 cm

Çizim 1: Bordür

Çizim 2: Rozet

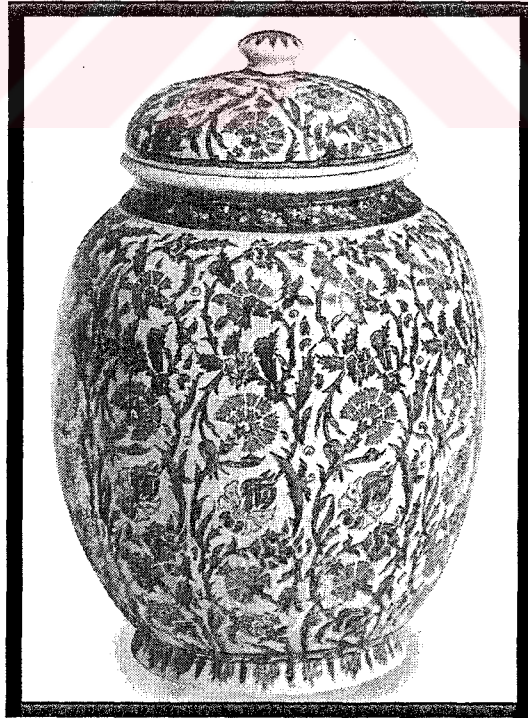

Çizim 3: Merkez Motiften Ayrıntı

2. Kapaklı Kütahya Vazo Formu

Kütahya çinilerinin en bilinen örneklerindendir. Bezemenin tamamında bitkisel motifler kullanılmıştır. Form iki parçadan oluşmaktadır. Her iki parçanın üzerinde de aynı desen gözlemlenmektedir. Ayak ve ağız kısmı olmak üzere aşağıdan ve yukarıdan form iki ayrı kenar bordürü ile sınırlandırılmıştır. Kapak'ta ise bu sınırlandırma sadece çizgisel olarak yapılmıştır. Kullanılan renkler Kütahya'nın birçok çinisinde kullanılan renklerdir. Geleneksel kırmızı, sarı, yeşil, mavi renkleri, siyah tahrir ile sınırlandırılmıştır. Bezeme yukarıdan aşağıya akan desen aynı zamanda kendi içinde de daireler oluşturmaktadır. Motifler bu dairelerin içine sıra ile yerleştirilmiştir.

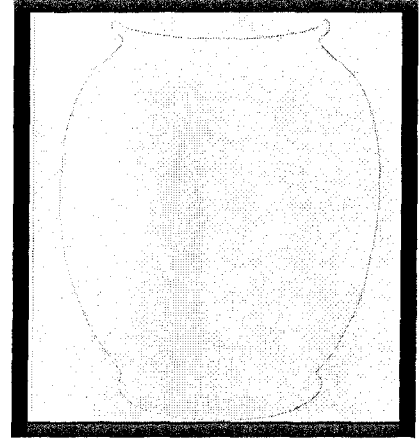
Kullanılan motiflerle, karanfil, hatai gibi çiçekler ile bunların yapraklarıdır. Bezemede üç farklı karanfil motifi, bir lale, üç farklı şekilde hatai görülmektedir. Bezemede serbest fırça darbelerine rastlanmamaktadır. Desenin bezemesindeki disiplin form ile bütünlük sağlamaktadır. Şeffaf sır altında beyaz zemin üzerine yapılan Kütahya desenleri klasik çizgisini korumaktadır.

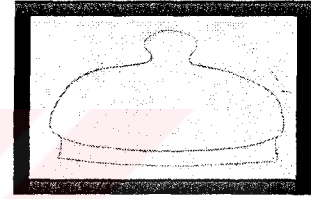
Fotoğraf 93
Kapaklı vazo
20.yy Y. 30 cm

Çizim 4: Ana Motiften Ayrıntı

Çizim 5: Ana Form

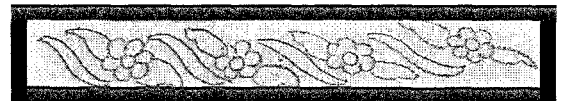
Çizim 6: Kapak

Çizim 7: Ağız Kenar Bordürü

Çizim 8: Ayak Bordürü

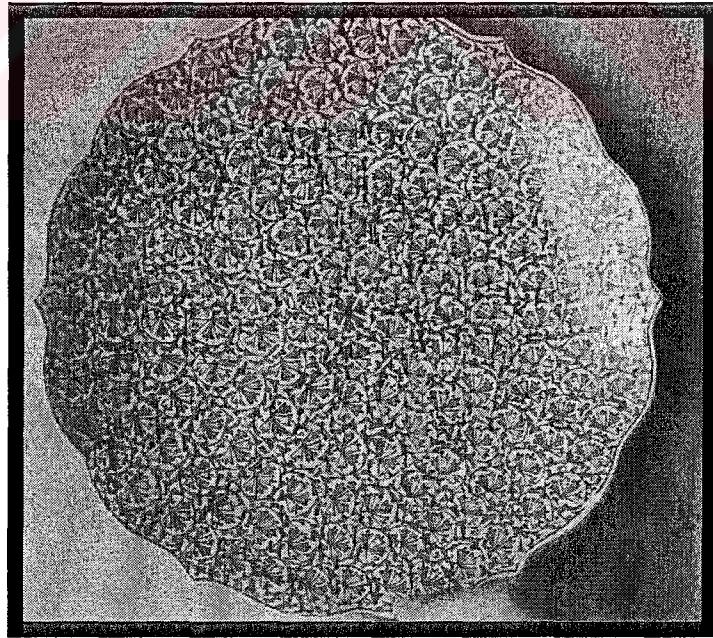

Çizim 9: Ağız Kenar Bordürü

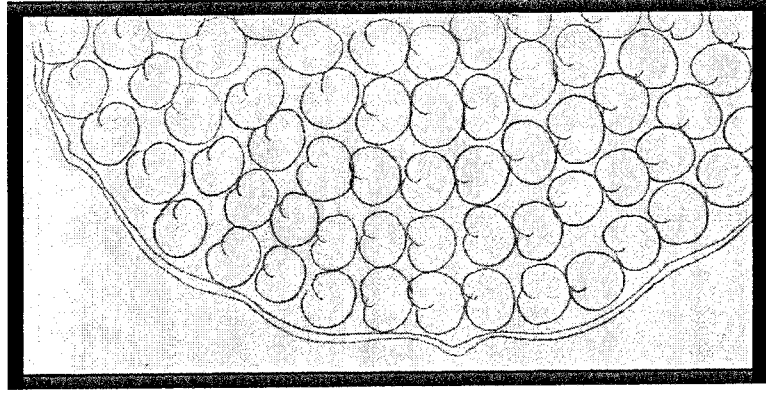
3. Dilim Kenarlı Tabak Formu

Kütahya çinileri arasında Sıra işi olarak tabir edilen bir örnektir. Form klasik Kütahya formu olmamak ile birlikte günümüzde sıkça kullanılmaktadır. Üzerindeki bezeme kullanılan renkler ve desen itibari ile Kütahya çinilerinin hemen her döneminde varlığını sürdürmüştür. Yarı stilize edilmiş bir motiftir. Klasik Türk süslemesinin ana motiflerindendir. Desen tek motif ve küçük dallarla başlamış ve tekrarlamak sureti ile tamamlanmıştır. Kütahya çinilerinde her sahada kullanılan bir bezeme şeklidir. Bezemede bordür, ara bordür, rozet, merkez motif veya herhangi bir çizgisel sınırlandırmaya gerek duyulmamıştır. Desenlemede helezon şeklinde işlenmiş tek karanfil motifinin formun büyüklüğüne göre sayısız şekilde tekrarları sonucu oluşmuş bir kompozisyonudur.

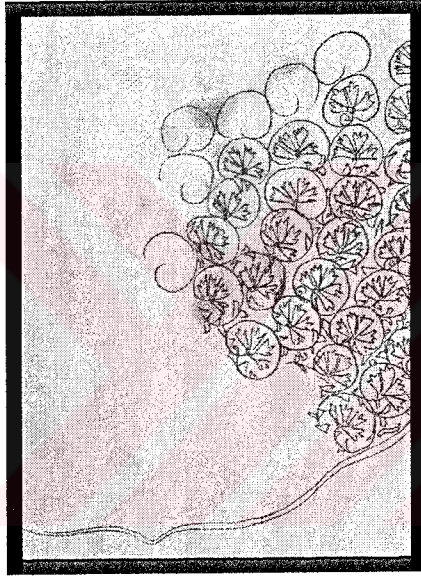
Desene bakıldığında iç içe girmiş dallardan çıkan karanfiller gibi algılansa da serbest el darbeleri ile çizilmiş tek fırça hareketinden oluşmuştur. Daima tek bir yöne bağlı kalınarak yapılan tekrarlardan ibarettir. Ulama tarzında dört yöne aynı anda genişleyebilen ana hatların birbirine kilitlendiği bir desendir.

Fotoğraf 94
Dilimli Tabak
20.yy Ç.30cm

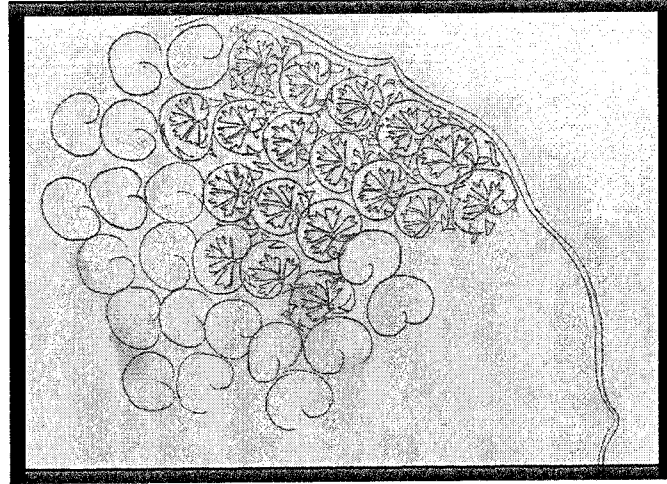
Çizim 10: Motifin Helezonik Görüntüsü

Çizim 11: Helezonların İçi Dolu Hali

Çizim 12: Karanfil Motifinden Çizgisel Ayrıntı

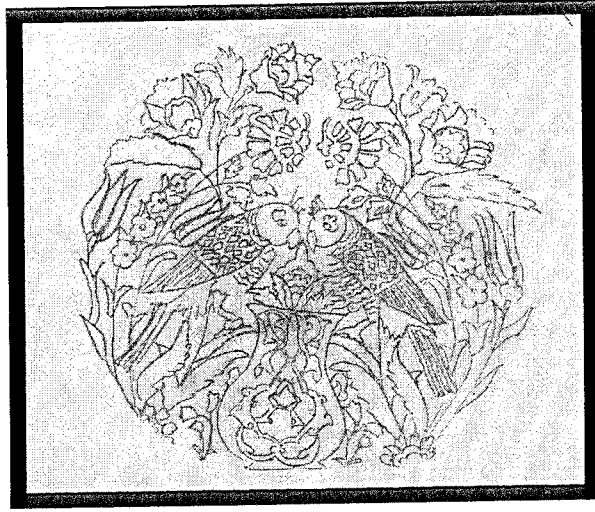
Çizim 13: Motifin Tekrar Edilerek Çoğaltılması

4. Kenarsız Kütahya Tabak Formu

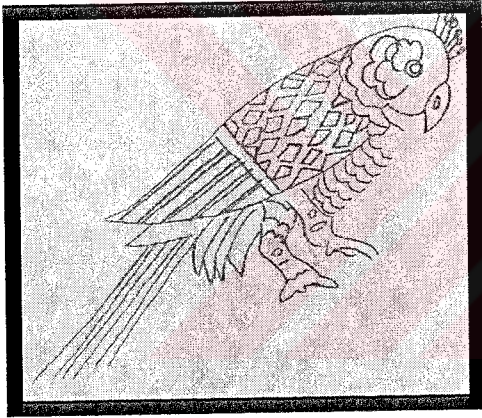
Kütahya çinilerinden hayvan desenli örneklerdendir. Beyaz astarlı zemin üzerine şeffaf sır altına bezenmiş desenlerdendir. Desen simetrik bir şekilde düzenlenmiştir. kullanılan renkler klasik Kütahya kırmızı, yeşil, mavi, turkuaz, sarı renkleridir. Perspektif ortadan kaldırılarak uygulanmış kuş ve vazo formu desene farklılık kazandıran öğelerdir. Kompozisyonda sadece vazo ve içindeki Rumili geçme motifi tek olarak kullanılmıştır. Diğer tüm motiflerin simetrisi alınarak çift şeklinde uygulanmıştır. Lale, yaprak, hatai, penç gibi bitkisel motifler'de kullanılmıştır. Desenlerde çok zengin ayrıntılar yoktur. Tabakta kenar bordürü yoktur. Merkezi bir desen olmadığından merkez noktası da yoktur.

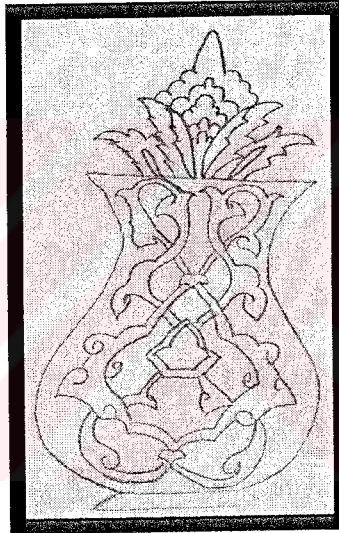
Fotoğraf 95
Kenarsız Tabak
19.yy. sonu Ç.30cm

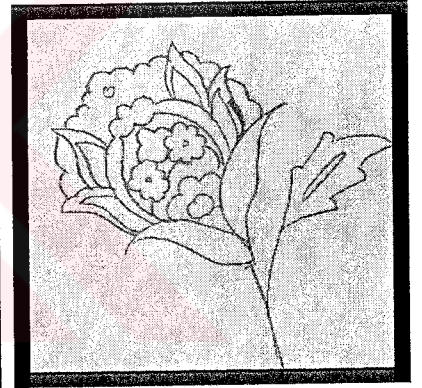
Çizim 14: Motifin Tamamı

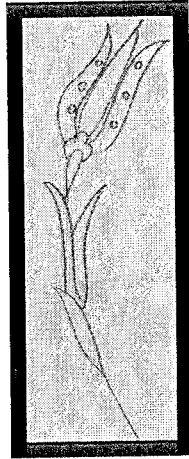
Çizim 15: Kuş Motifi

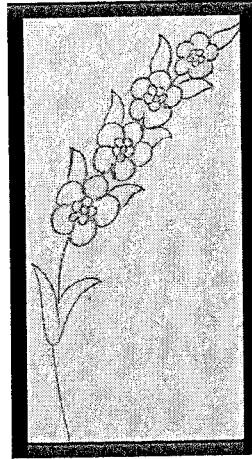
Çizim 16: Vazo Motifi

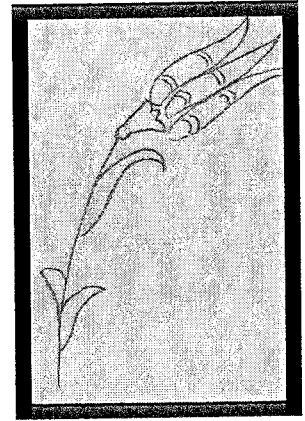
Çizim 17: Hatai

Çizim 18
Lale Motifi 1

Çizim 19
Penç Motifi

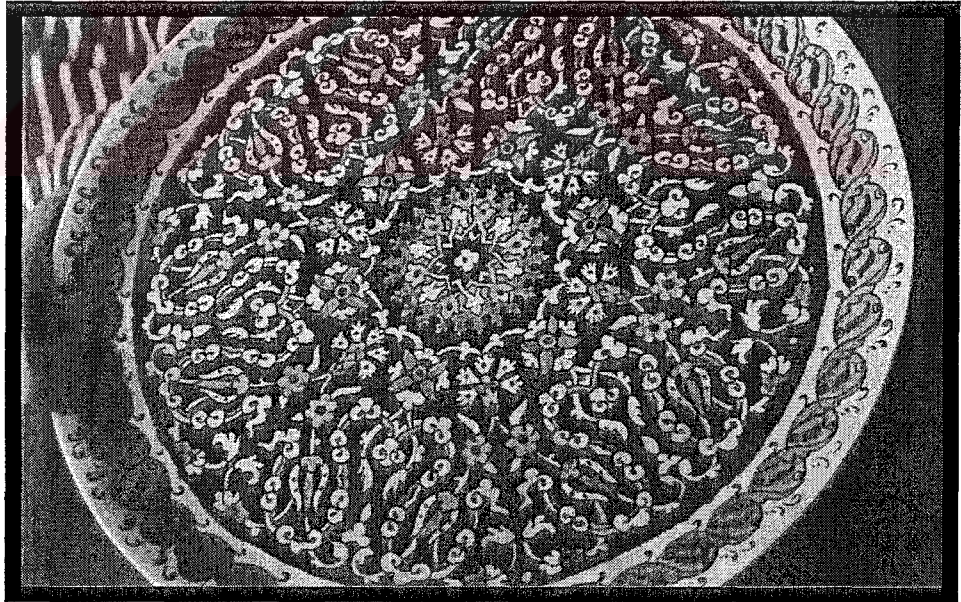

Çizim 20
Lale Motifi 2

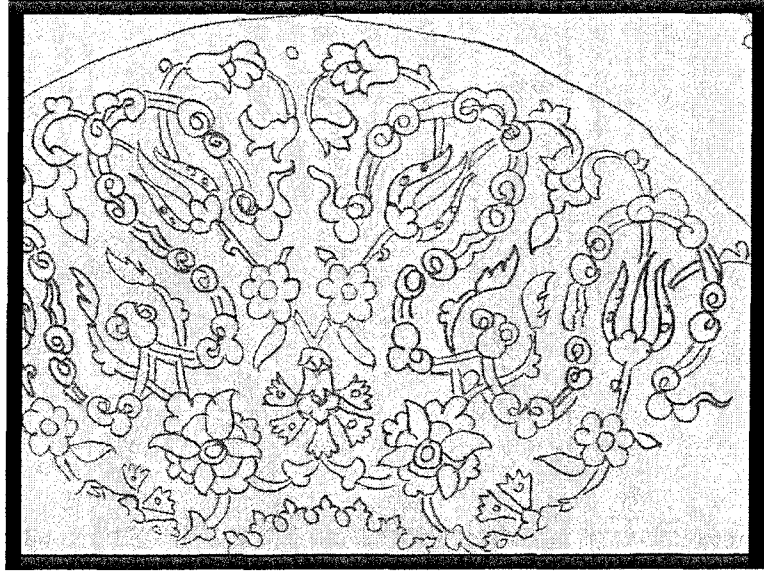
5. Kenarsız Kütahya Tabak Formu

Kütahya çinilerinden günümüze kadar ulaşmış fakat çok sık üretilmeyen örneklerindendir. Beyaz zemin üzerine şeffaf sır altına uygulanmış bir kompozisyonudur. Görünürde üç kısımdan oluşmaktadır. Kenar bordürü, ana desen ve rozet kısımlarından oluşmaktadır. Ana desenlerde bulutlar ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Bulut motifi Uzakdoğu kökenli bir motif olmasına rağmen klasik süsleme motiflerimiz arasında yer almaktadır. Bulut motifleri helezoni ve kavisli hatlar üzerinde görülmektedir. Sarmal şekilde çiçek motifleri ise aynı yöne doğru bulutları takip ederek kompozisyondaki boşlukları doldurmaktadır. Desende bulut dışında kullanılan motifler karanfil, penç, hatai, yaprak, rumi, gonca desenleridir.

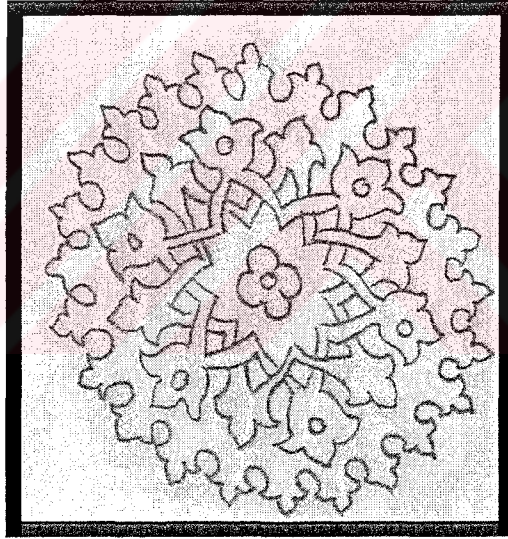
Bordür kısmı ise burgu şeklinde birbirini takip eden mavi ve turkuaz renkli yaprak motiflerinden oluşmaktadır. Ortada yıldız şekilli madalyon motifi görülmektedir. Bu desende de diğer desenlerde olduğu gibi perspektif ortadan kaldırılmıştır. Bu sebeple motifleri kuşbakışı ve profilden görüntüleri tabakta izlenmektedir.

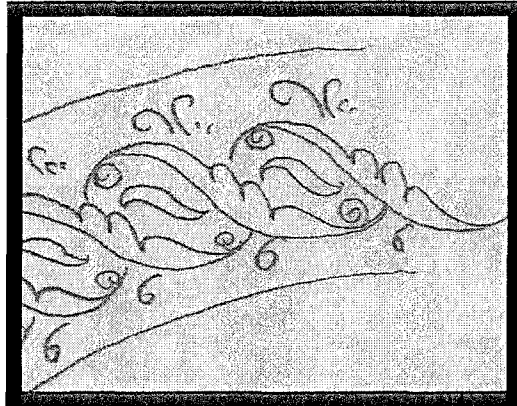
Fotoğraf 96
Kenarsız Tabak
19. yy sonu Ç.30cm

Çizim 21: Ana Motiften Ayrıntı

Çizim 22: Rozet

Çizim 23: Kenar Bordürü

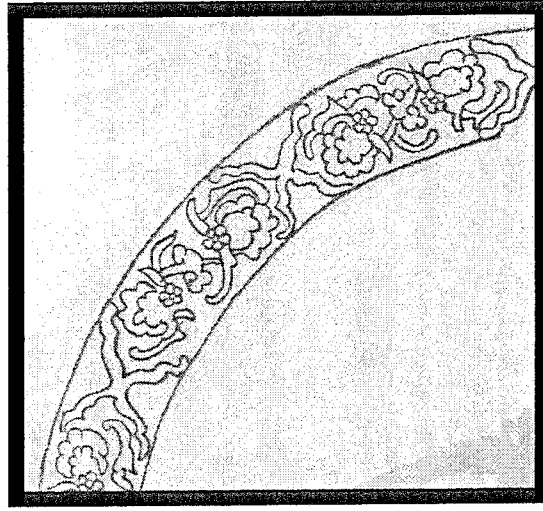
6. Kenarsız Kütahya Tabak Formu

Kütahya çinilerinden klasik olarak nitelendirilebilecek örneklerindendir. Bezemede genel olarak klasik Türk motifleriyle Kütahya tarzı serbest desenler bir arada kullanılmıştır. Motifler beyaz astarlı zemin üzerine bezenmiştir. Ulaşılan örnek henüz sırlanmadığından kullanılan renklerin doğal hali gözükmemektedir. Kobalt mavi, kırmızı, yeşil, mor renklerin sır pişiriminden önceki hali gözlemlenmektedir. Genel görüntüde desen iki ana kısımdan oluşturulmuştur. Ortada hemen hemen tabağın üçte ikisini kaplıyacak şekilde madalyon görünümüne sahip desen yerleştirilmiştir. Orta desenin altı adet dilimli yıldız görüntüsü oluşturmaktadır. Kenarsız tabak olmasına rağmen kenar bordürü ile orta desen sınırlandırılmıştır. Orta desen ve kenar motifi arasında kalan boşluklar Rumilerle doldurulmuştur. Bezemenin kenar bordüründe bulut motifi vardır sıralı ama birbirine bağlı değildir. Tabağın genelinde bulut motifi hakimdir. Merkez noktasında penç ve yaprak motifleri kullanılmıştır. Tabakta bitkisel motif kullanılmamıştır.

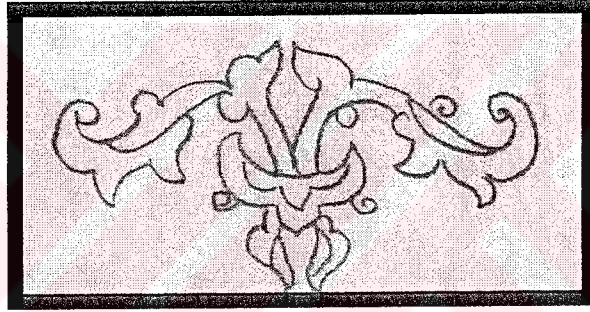
Klasik bir Kütahya tabak olan örnek serbest el ile dekorlanmıştır. Bezeyen kişinin yorumuna göre dekorda gözlemlenmek mümkündür. Desende yoğunluk orta kısımda çoğalmaktadır. Merkezi bir desendir. Yer yer desendeki ayrıntılar zenginleşmiş yer yer zayıflamıştır. Bu durum kendi içinde bir denge oluşturmaktadır.

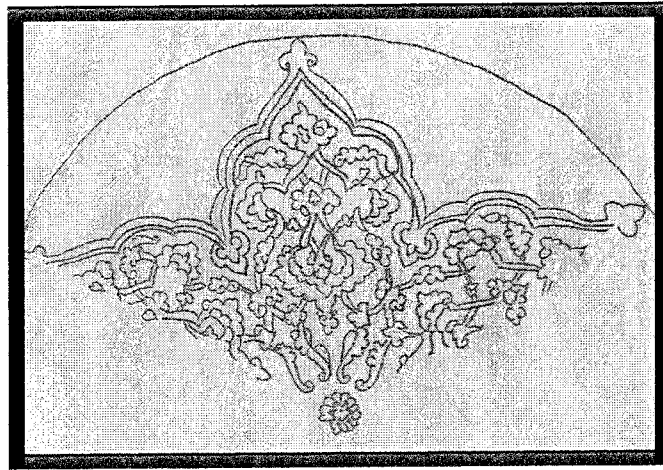
Fotoğraf 97
Kenarsız Tabak
19 yy. sonu 20.yy başı Ç:30 cm

Çizim 24: Bordür

Çizim 25: Ara Bağlantı Motifi

Çizim 26: Ana Motiften Ayrıntı

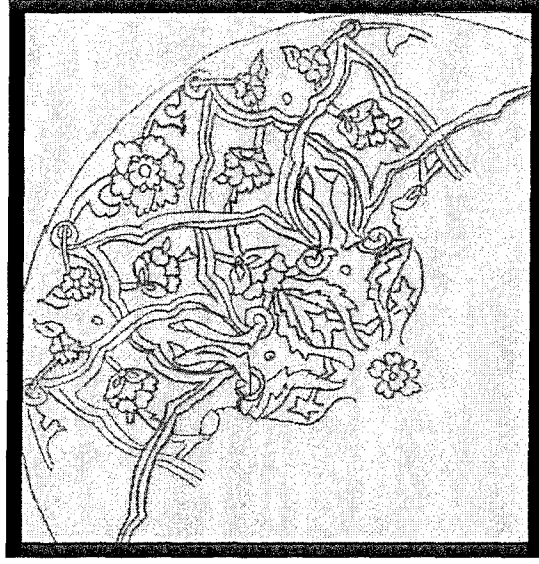
7. Kenarsız Kütahya Tabak Formu

Kütahya çinilerinden günümüze kadar ulaşmış örneklerdendir. Desen boyayan kişinin yorumuna göre değişik şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bezemede kullanılan motifler iki ana kısma yerleştirilmiştir. Orta kısım iç içe geçmiş iki yıldız motifinden oluşmuştur. Kenarsız bir tabak olan form da kenar bordürü kullanılmıştır. Perspektif klasik Türk Çinilerinde olduğu gibi burada ortadan kaldırılmıştır. Diğer yandan iç içe geçen geometrik şekillerde kendi içinde derinlik hissi yaratılmayan çalışılmıştır. Bu durum orta kısımda olduğu gibi kenar bordüründe de gözlenmektedir. Ulaşılan örnek henüz sır pişirimi yapılmadığından kullanılan renkler doğal halinde görülmektedir. Bezeme beyaz zemin üzerine uygulanmıştır.

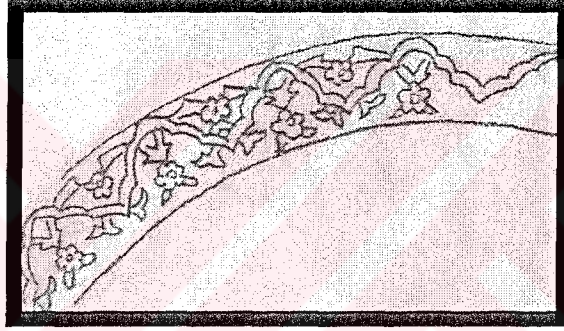
Desende penç, hatai çiçekleri ile yapraklar kullanılmıştır. Bezemenin göbek kısmında yıldız şekilli madalyon görünmektedir. Kobalt mavi, mor, sarı renkleri siyah tahrir ile sınırlandırılmıştır. Tabakta yer yer kobalt mavisi ve mor renkleri ile zemin boyanmıştır. Boyanmış zemin üzerinde desenler boş bırakılarak belirginleştirilmiştir. Ortadaki yıldızı tekrar edercesine bordürle merkez arasında iç içe geçmiş iki yıldız deseni daha kullanılmıştır. Desendeki yoğunluk dağılımı bordür kısmında ağırlık kazanmıştır. Görülen desen henüz işleme aşamasında olup tamamının boyaması yapılmamıştır.

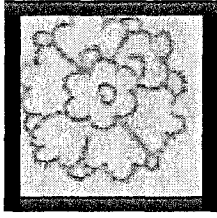
Fotoğraf 98
Kenarsız Tabak
19.yy sonu 20.yy başı Ç:30 cm

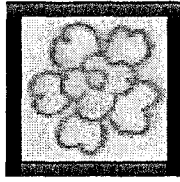
Çizim 27: Ana Motiften Ayrıntı

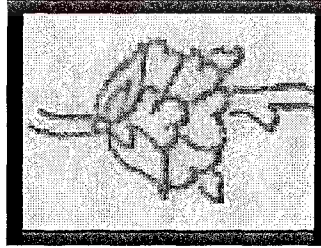
Çizim 28: Bordür

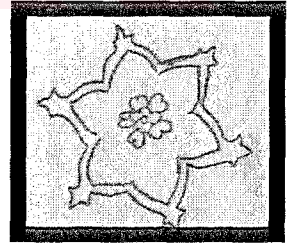
Çizim 29: Penç

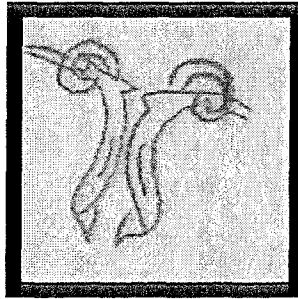
Çizim 30: Penç

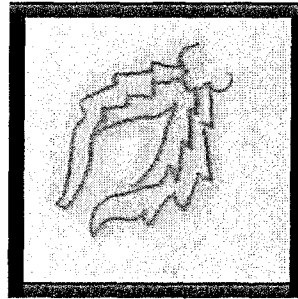
Çizim 3: Penç

Çizim 32: Rozet

Çizim 33: Yaprak 1

Çizim 34: Yaprak 2

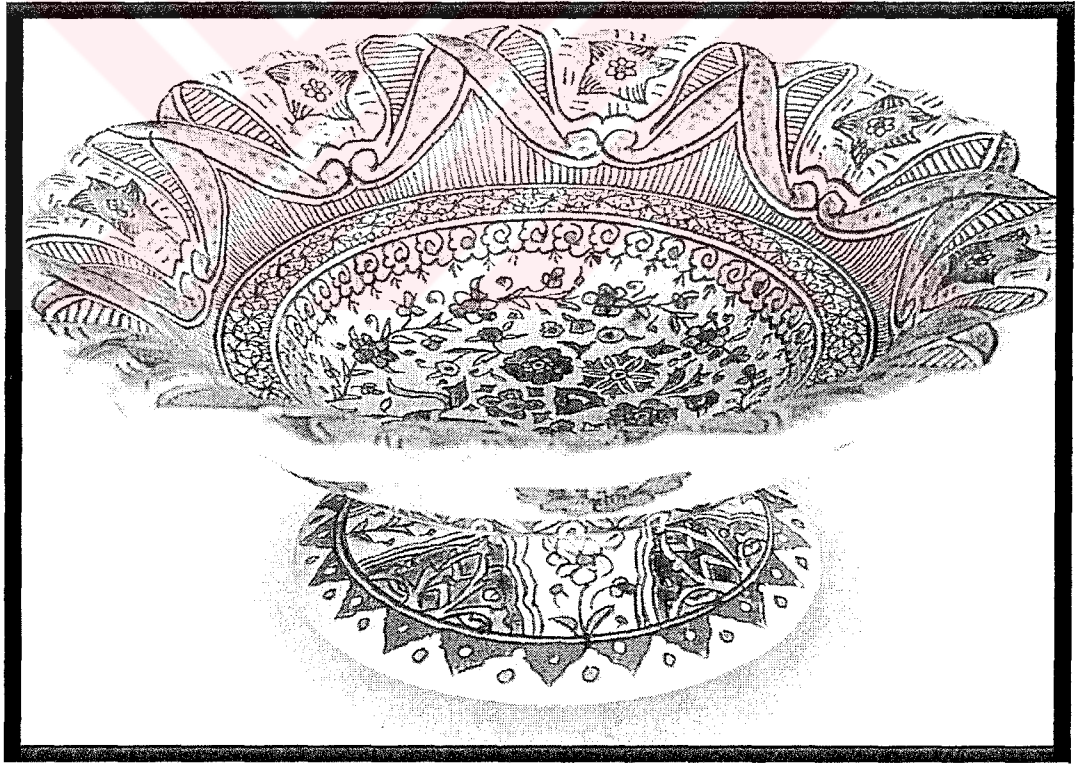
3. BÖLÜM

Uygulama Çalışmaları

1. Uygulama

Birinci uygulama çalışması, araştırmaya konu olan Kütahya Çinilerinden geleneksel tarzda bir üretilmiştir.

Kütahya Çini çamurundan çinici çarkında üretilmiş ayaklı tabak “meyvelik” formudur. Üzerindeki bezeme klasik Kütahya desenlerindedir. Karakteristik Kütahya renkleridir. Serbest fırça darbeleri ile bezenmiş. Sarı, kırmızı, yeşil, mavi renklerle boyanmış siyah kontür (tahrir) çizgileriyle sınırlandırılmıştır. Bisküvi pişirimi 950° sır pişirimi 890-920° de yapılmış. Kütahya sır ile daldırma yöntem ile sırlanmıştır. Formun hem iç hem dış yüzeylerinde bezeme görülmektedir. Boyutları y: 14 cm Ağız çap: 35 cm ayak çap: 16,5 cm şeklindedir. Meyvelik ağız kenarları dilimli bir örnektir. Çalışma bu orijinallığe sadık kalınarak üretilmiştir.

Fotoğraf 99

Orijinal Kütahya Form “Meyvelik”¹⁶

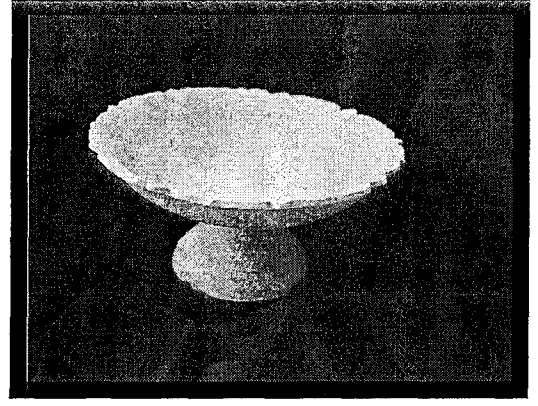
20.yy

¹⁶ Ateşin Yarattığı Sanat “Kütahya Çiniçiliği” Rifat Çini, s:255

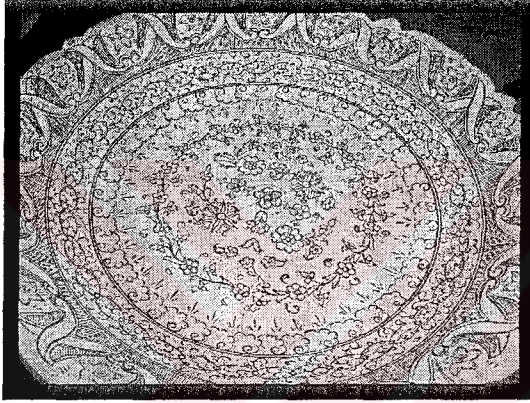
Fotoğraf 100

1. Pişirim Yapılmış (Biskuvi) Formu

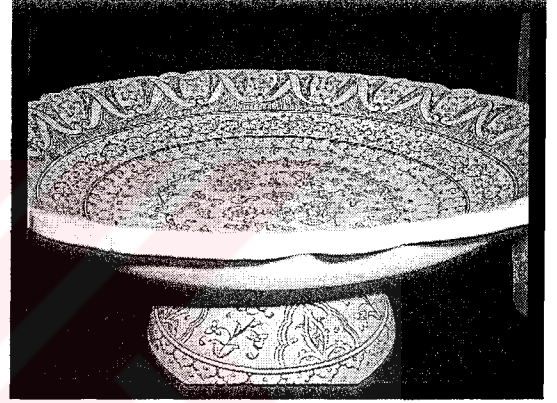
Fotoğraf 101

Meyvelik Üsten Görünüm

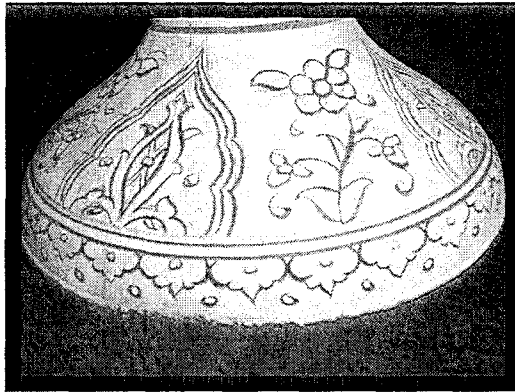
Fotoğraf 102

Tahrir Aşamasından İç Bükey Görüntü

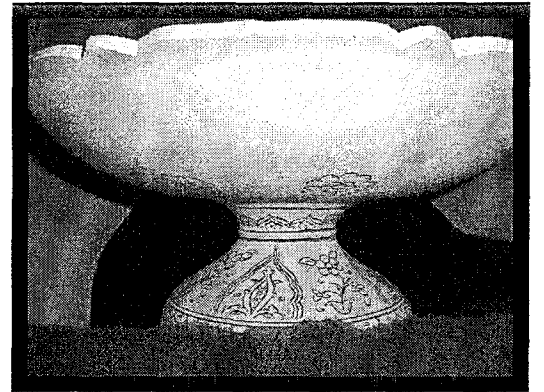
Fotoğraf 103

Tahrirlenmiş Meyvelikten Genel Görüntü

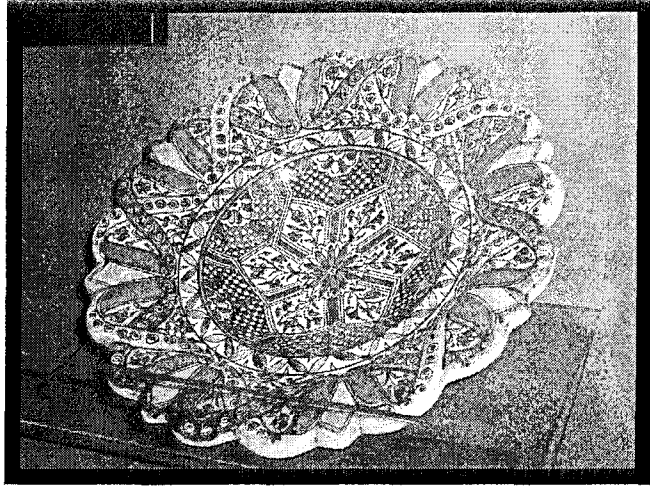
Fotoğraf 104

Tahrir Aşamasındaki Formun Ayak Kısım

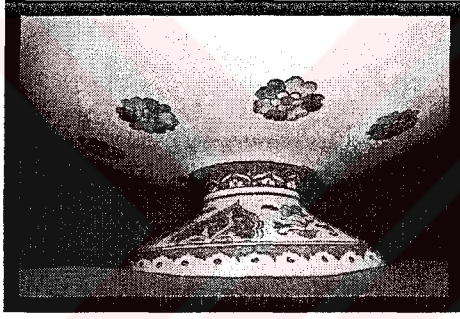
Fotoğraf 105

Tahrirlenmiş Formun Dış Görünümü

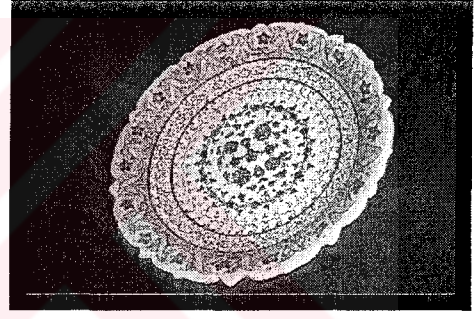
Fotoğraf 106

Kütahya Çini Müzesinden Uygulanmanın Benzer Form ve Desenli Görüntüsü

Fotoğraf 107

Sırlanmış Formun Altan Görünümü

Fotoğraf 108

Sırlanmış Formun İç Bükey Görüntüsü

Fotoğraf 109

Sırlanmış Formun İç Deseninden Ayrıntı

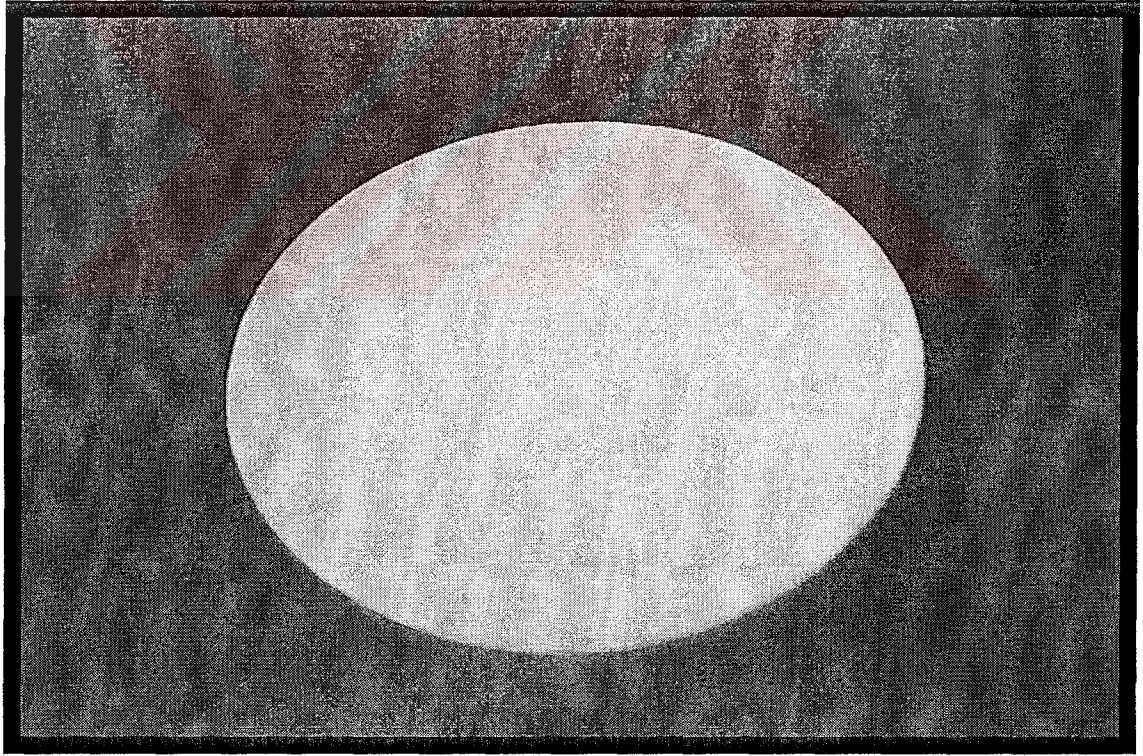

Fotoğraf 110

Sırlanmış Formun Genel Görüntüsü

2. Uygulama

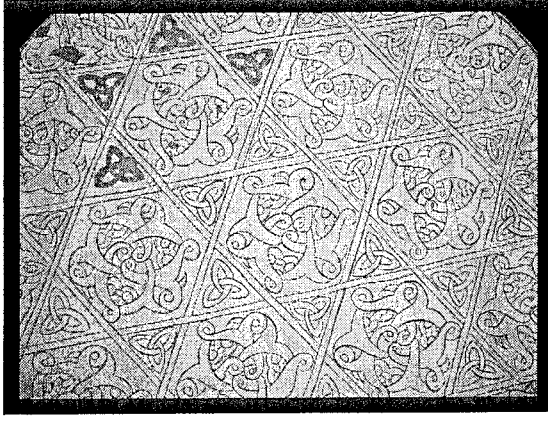
2. Uygulama çalışması günümüzde de halen yapılmakta olan mozaik görünümlü bezeme tarzındadır. Kenarsız diye tabir edilen, ağız çapı 40 cm Kütahya tabak formudur. Bezeme de kullanılan desen eskiz kağıdına delikler açılarak, kömür tozunun üstünden geçirilmesi şeklinde desen uygulanmıştır. Mavi, turkuaz, yeşil, kırmızı, Kütahya çini boyaları ile renklendirilmiştir. Uygulanan desende ağırlık olarak değişik şekillerde birbirine geçirilerek rozet haline dönüştürülmüş rumilerle bezenmiştir. Kenarlardaki Rumiler birbirine gonca şekilli bezemelerle eklenmiştir. Bezemeler öncelikle siyah çini boyası ile tahrirlenmiş daha sonra renklendirilmiştir. Bisküvi pişirimi 950[°]C de Sır pişirimi 890-920[°]C de yapılmıştır. Kenarsız tabakların 40 cm ve üstündeki büyüklüklerde pişirim esnasındaki çatlama riskinden dolayı fazla tercih edilmeyen bir formdur.

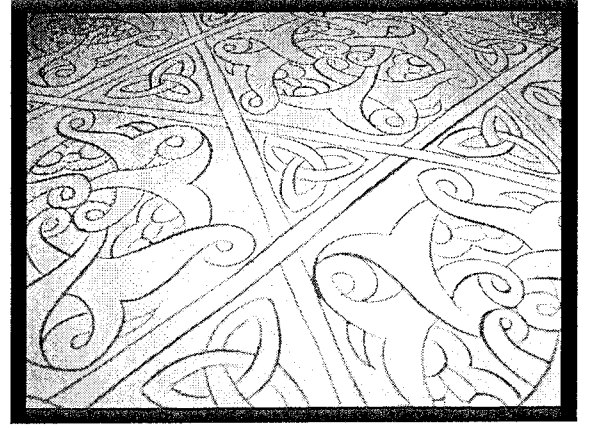
Fotoğraf 110

Orijinal Kütahya 40cm Bisküvi Tabak

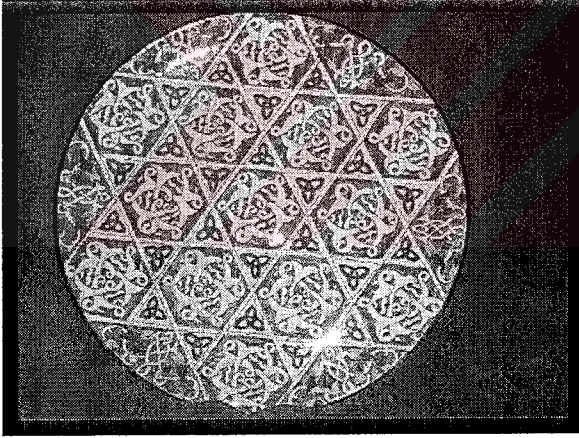
20.yy

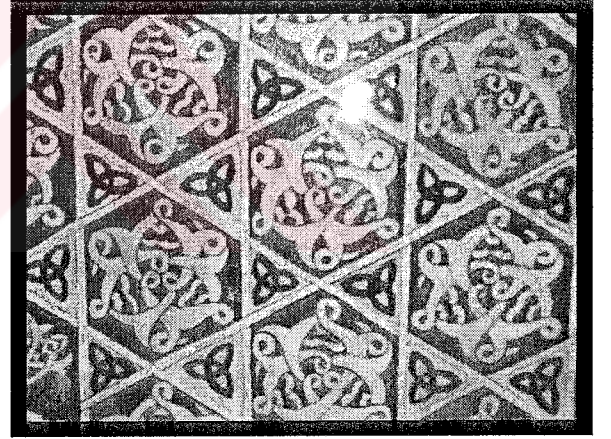
Fotoğraf 112
Tahrirlenmiş, Boyama Aşamasındaki
Tabak Formu

Fotoğraf 113
Tahrir Aşamasından Ayrıntı

Fotoğraf 114
Sırlanmış 40 cm Rumili Tabak

Fotoğraf 115
Sırlanmış Tabak Formunda Ayrıntı

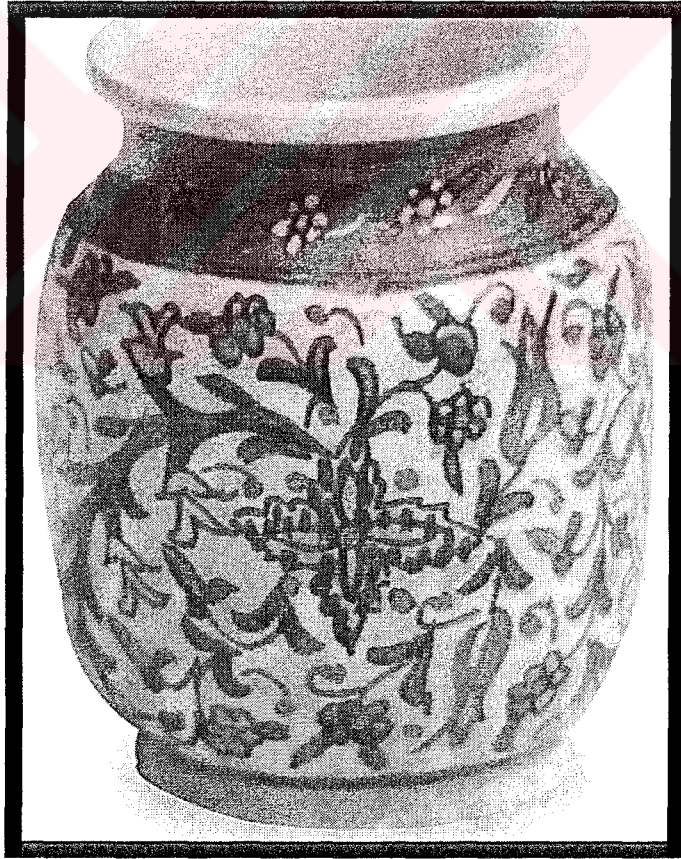
3. Uygulama

3. Uygulama çalışması, Geleneksel Kütahya desenleri ile bezenmiş klasik bir Kütahya bardak formudur.

Kütahya Çini çamurundan çinici çarkında özel olarak üretilmiştir. Günümüzde artık Kütahya’da üretilen bir form değildir. Üzerindeki desenler klasik Kütahya tarzını tam olarak yansıtmaktadır. Küçük penç desenleri birbirine geçmiş dallar ve bu dalların çıkış noktasında dört yapraklı bir çiçek motifi vardır. Bezemede kırmızı, yeşil, mavi gibi Çini boyaları kullanılmıştır. Bisküvi pişirimi 950[°]’de Sır pişirimi 890-920[°]’de yapılmıştır.

Ağız çapı: 8 cm Ayak çapı: 6 cm yüksekliği 10 cm ebatlarındadır.

Desen boyanmaya başlamadan önce tahrirlenmiştir. Serbest fırça darbeleri ile bezeme yapılmıştır. Daldırma yöntemi ile sırlanmıştır.

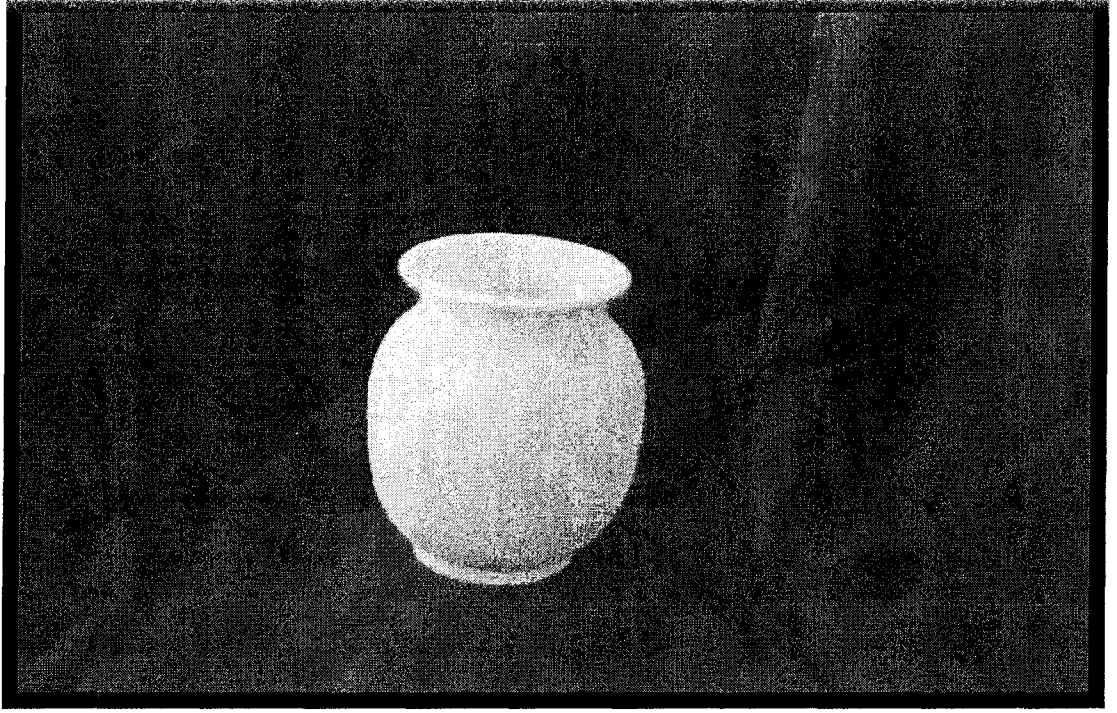

Fotoğraf 116

Orijinal Kütahya Bardak Formu¹⁷

19. yy. sonu 20.yy. başı

¹⁷ Ateşin Yarattığı Sanat "Kütahya Çiniçiliği" Rifat Çini, s:246

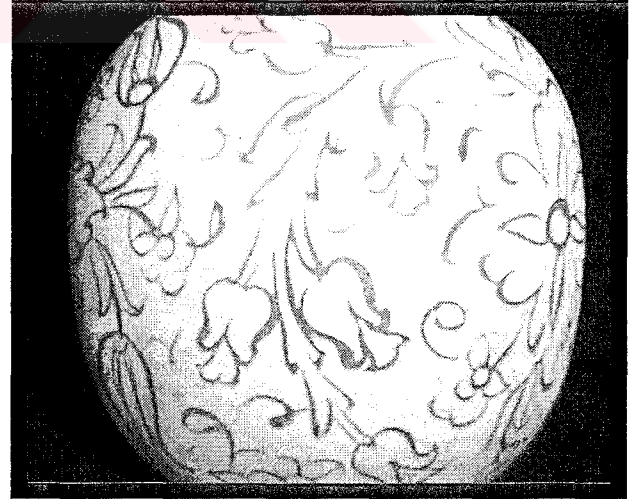
Fotoğraf 117

1. Pişirim Yapılmış Bardak Formu

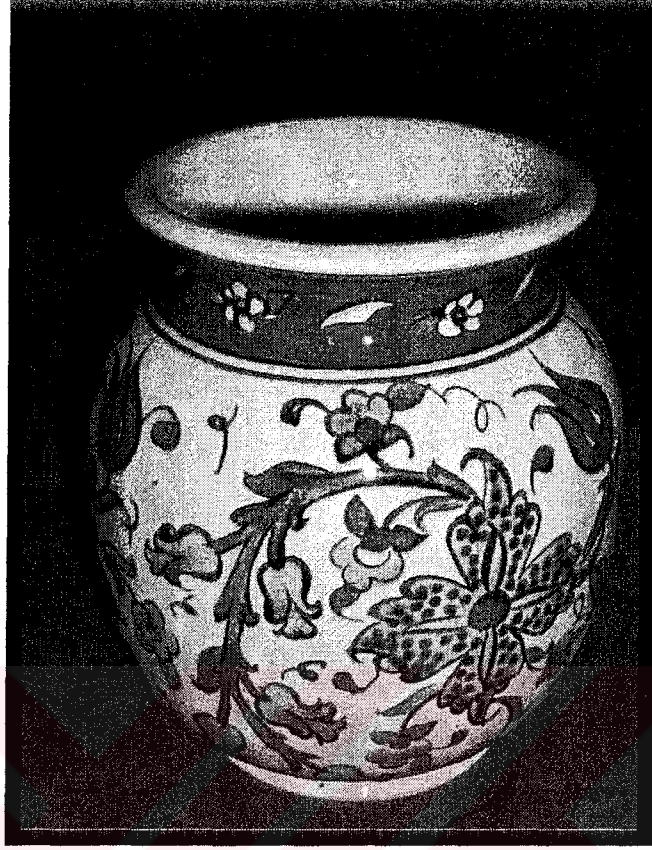
Fotoğraf 118

Tahrirlenmiş Bardak Formundan
Genel Görüntü

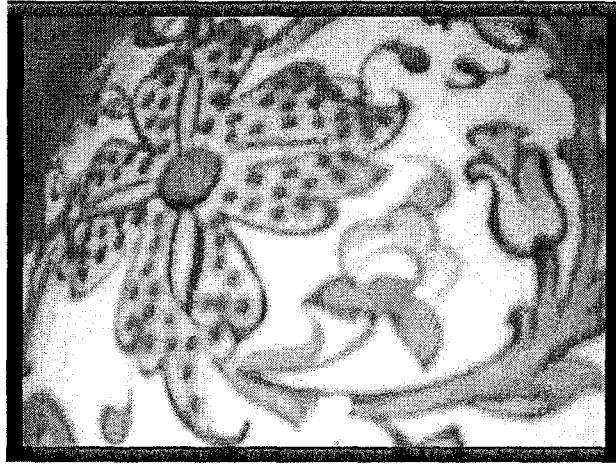

Fotoğraf 119

Tahrirlenmiş Bardak Formundan
Ayrıntı

Fotoğraf 120
Sırlanmış Bardak Formu

Fotoğraf 121
Sırlanmış Bardak Formundan Ayrıntı

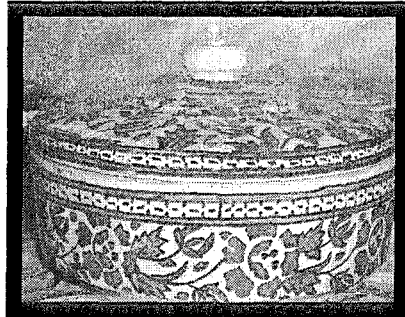
4. Uygulama

4. Uygulama çalışması klasik Kütahya gündelik kullanım eşyalarından bir örnektir. Sefer taşı olarak üretilmiş form toplam 4 parçadan oluşmaktadır. Parçalardan biri kapak diğer 3'ü kulplu kase formundadır. Günümüzde üretilmemektedir. Çinici çarkında tek tek şekillendirilmiştir. Parçaların tamamının dış yüzeyleri sık bir şekilde bezenmiştir. Kütahya kırmızısı, kirli yeşil renkler kullanılmıştır. Serbest şekilde önce tahrirlenmiş daha sonra da boyanmıştır. Bütününde 21,5 cm yüksekliğindedir. Kapak Y: 5,5 cm kaselerin yüksekliği 4.5 cm'dir. Her iki yanında kulpları vardır. Bisküvi pişirimi 950^ode Sır pişirimi 890-920^ode yapılmış. Daldırma tekniği ile sırlanmıştır. Bağlantılarını metal bir malzemeyle olduğu tahmin edilmektedir. Günümüze ulaşmış bir örneği bulunamamıştır.

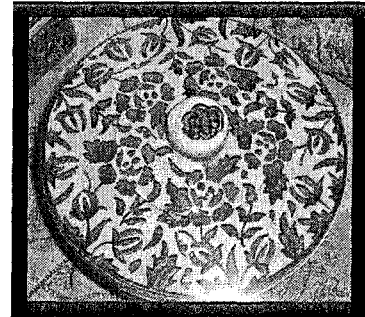

Fotoğraf 122

Orijinal Kütahya Form "Sefer Taşı"¹⁸ 18. yy sonu

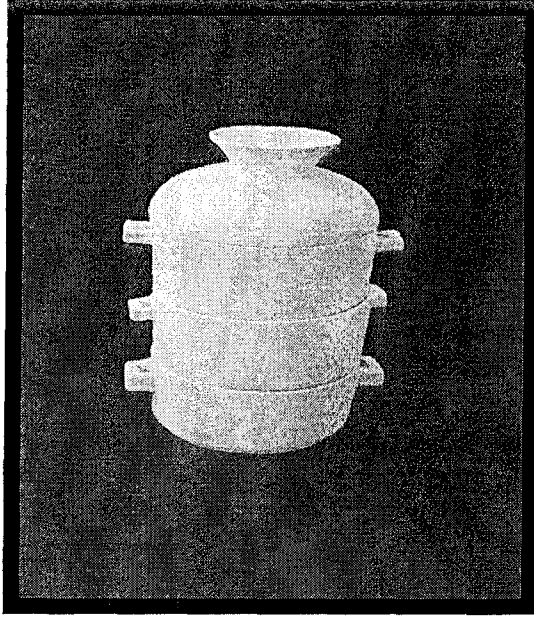
Fotoğraf 123

Fotoğraf 124

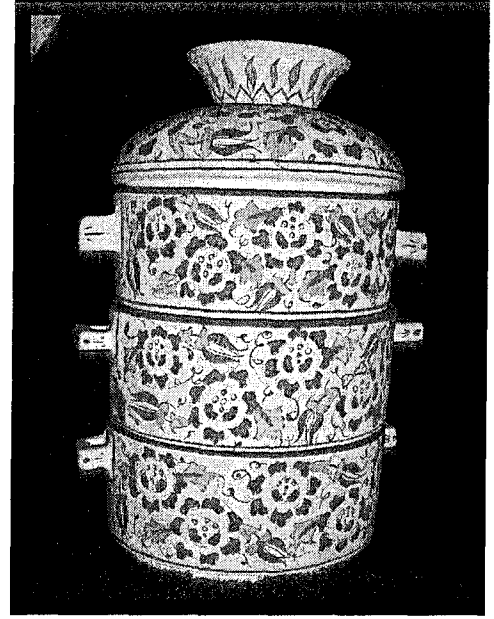
Kütahya Çini Müzesinde bulunan benzer şekil ve desendeki kapaklı kase formu

¹⁸ Ateşin Yarattığı Sanat "Kütahya Çiniçiliği" Rifat Çini, s:247

Fotoğraf 125

1. Pişirimi Yapılmış Sefer Tası Formu

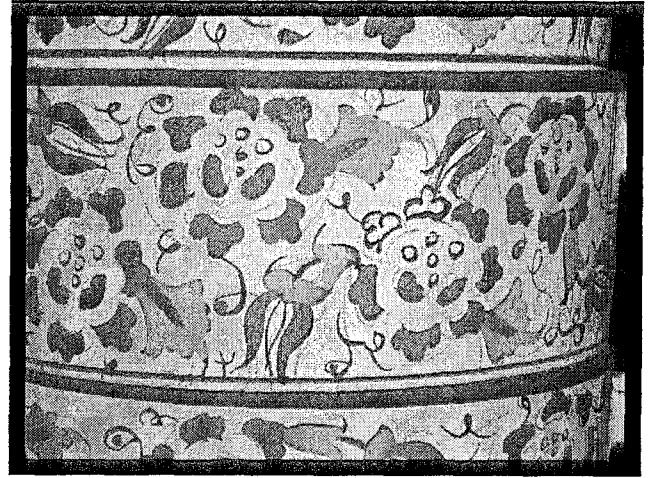
Fotoğraf 126

Tahrirlenmiş ve Boyanmış Sefer Tası
Formu

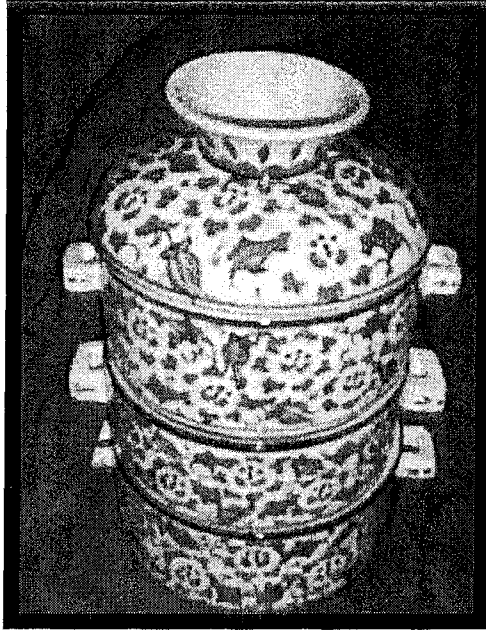
Fotoğraf 127

Sefer Tası Formundan Ayrıntı

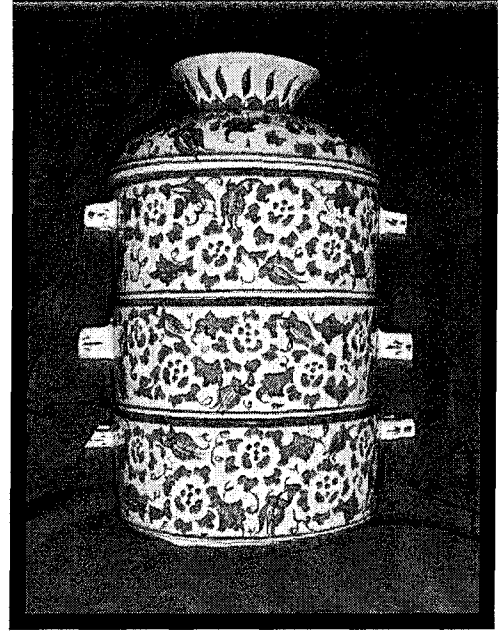

Fotoğraf 128

Sefer Tası Formundan Ayrıntı

Fotoğraf 129
Sırlanmış Sefer Tası

Fotoğraf 130
Sırlanmış Sefer Tası

Fotoğraf 131
Sırlanmış Sefer Tası Ayrıntı

5. Uygulama

5. Uygulama çalışmasında ki form Klasik Kütahya formudur. Üzerindeki desenler genel olarak bakıldığında Kütahya desenlerinde çok İznik desen kompozisyonları andırmaktadır. Özel olarak Çinici çarkında üretilmiştir. Günümüzde üretimi sipariş ile yapılmaktadır. Kütahya Çini çamuru ile şekillendirilmiştir. Kütahya kırmızı, yeşil, mavi çini boyları ile bezenmiştir. Kütahya Sır ile daldırma kullanılarak sırlanmıştır. Desen önceden kömür tozu yöntemi ile formun üzerine geçirilmiştir. Bisküvi pişirimi 950^ode Sır pişirimi 890-920^ode yapılmıştır. Formun Ağız çapı 9 cm, Ayak çapı 5 cm yüksekliği 11,5 cm'dir. Orjinaline sadık kalınarak üretilmiştir.

Fotoğraf 132

Orijinal Kütahya Bardak Formu¹⁹

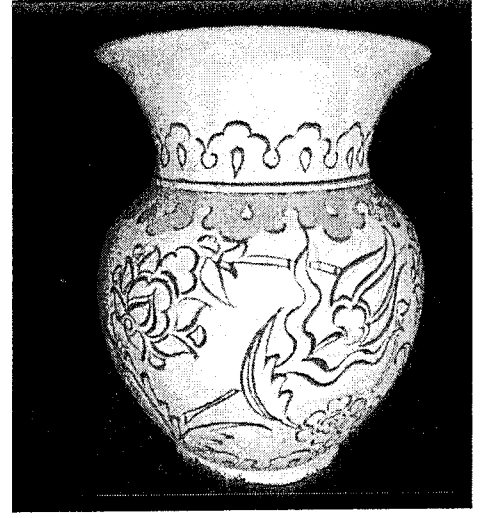
20.yy

¹⁹ Ateşin Yarattığı Sanat "Kütahya Çiniçiliği" Rifat Çini, s:246

Fotoğraf 133

1. Pişirimi Yapılmış Bardak Form

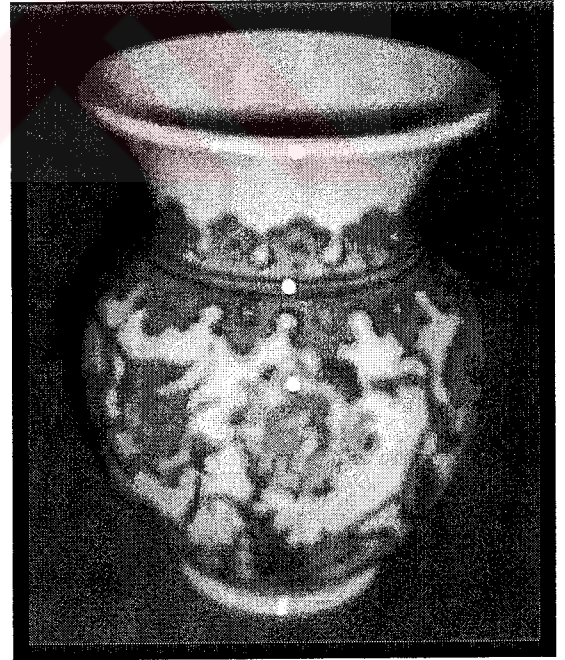
Fotoğraf 134

Tahrirlenmiş Formdan Genel
Görüntü

Fotoğraf 135

Tahrirlenmiş Formdan Ayrıntı

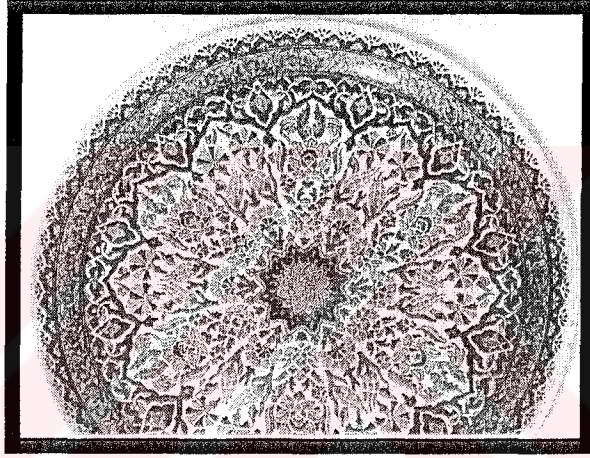

Fotoğraf 136

Sırlanmış Bardak Formu Genel Görüntü

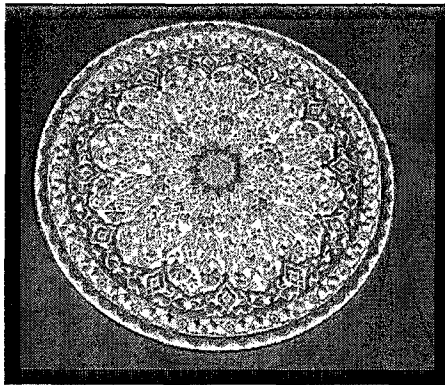
6. Uygulama

6. Uygulama çalışması, Elhamra denilen tabak bezemesidir. Klasik aynı zamanda tipik bir Kütahya form ve bezeme şeklidir. 30 cm çapında kenarsız tabak formuna uygulanmıştır. Desen Elhamra Çiniden elde edilmiş orijinal bezemedir. Üzerinde kullanılan boyalar ve sır Kütahya malzemesidir. Desen önce kömür tozu yöntemi ile tabağa geçirilmiştir. Tahrirlendikten sonra boyanmıştır. Bisküvi pişirimi 950[°]C'de. Sır pişirim 890-920[°]C'de yapılmıştır. Klasik Kütahya desenlerinin bir çoğunu (karanfil, lale...) bu tabakta gözlemlemek mümkündür. Kütahya da Elhamra çini tarafından yapıldığı için bu adı almıştır. Oysa, bu desen klasik Kütahya deseni olup birçok atölyede de kullanılmıştır.

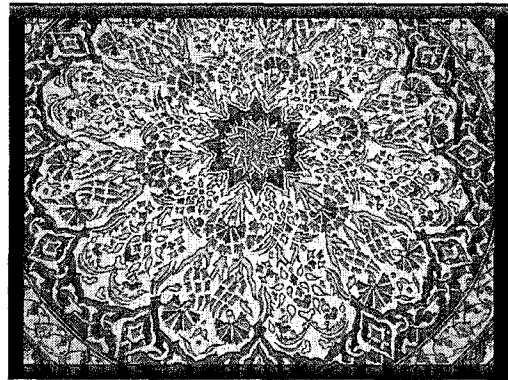
Fotoğraf 137

Orijinal Elhamra Tabak Formu²⁰ 19.yy sonu 20.yy başı

Fotoğraf 138

Sırlı Elhamra Tabak Formu

Fotoğraf 139

Sırlı Formdan Ayrıntı

²⁰ Ateşin Yarattığı Sanat "Kütahya Çiniçiliği" Rifat Çini, s:200

SONUÇ

Tez çalışmamda belirlediğim planda Geleneksel el sanatlarımızdan Kütahya Çiniciliğinin ev içi ortamlardaki üretimlerinden yola çıkılmıştır. Kütahya Çiniciliğinin tarihsel dönemlerdeki durumu incelenmiş, yanı sıra, günümüz Orta Anadolu Kenti Kütahya'nın merkezi ve yakın çevresinde alanda “görüşme” ve “gözlem” tekniklerinden yararlanılarak bir çalışma yapılmıştır. Toplanan veriler çalışmamın ikinci bölümünde değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde yapılan uygulamalar ile veriler desteklenmeye çalışılmıştır.

Çalışmamda Kütahya Çiniciliğinde ev içi ortamlardaki üretimin tarihsel dönemdeki ve bugünkü yerini ana hatları ile belirlemeye çalıştım. Ev içi ortamdaki çini üretiminin hem fabrikasyon hem de kurulu düzeni olan çini atölyelerden farklılığını bir ölçüde vurgulamaya çalıştım. Bu çalışmada çini dekorlayan ev içi atölyelerden 50 tanesine ulaşılmış, elde edilen bilgilerin güvenilirliği bakımından 14 tanesi tez kapsamında kullanılmıştır. Tez kapsamına alınan ev atölyelerde 24 kaynak kişi ile görüşülmüştür. İlki “sıra işi”, diğeri ise “her türlü” üretim yapan düzeyde olmak üzere iki farklı grubun çalışma koşulları, iş gücü, üretimleri, kullandıkları malzeme ve kompozisyon özelliklerini belirlemeye çalıştım.

Günümüzde halen Çini Sanatı ürünlerine olan talebin ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya kalması sonucu çini üreten işletmeler ile bireylerin ev içinde çini üretimiyle örgütlenmeye yoğunlaştıkları belirlenmiştir. Bu durum geçmişten günümüze miras kalan ev içi ortamlarda Çini üretimine artık yeni bir boyut kazandırmıştır. Aile bireylerinden “Anne” veya “kızın” aileye katkı sağlamak amacıyla çalışmasının yanı sıra evlerini atölyeye dönüştürerek ticaret yapmaya başlamıştır. Bağımsız çalışmanın verdiği avantajlar sebebiyle ev içi atölyeciliği sayıları gün geçtikçe artan bir üretim biçimi haline dönüşmüştür.

Ev içi ortamlarda yapılan üretimlerde göze çarpan bir durumda bağımsız, ezbere çalışan kişilerdir. Atölye disiplininin uzak olan ve normalde her çini işletmesinde bulunan usta çırak eğitime dayalı ilişkisinin olmayışı dekorlanan

ürünlere de yansımıştır. Sadece ev ortamında kalan kişilerde tek tip dekor bilmeleri ve sadece onu ürete bilmeleri durumu gözlenmiştir. Bu durum bir süre sonra fazla dekorlanacak kompozisyon bilmemekten kaynaklanan deformasyonlara yol açmış, gelişi güzel çini kompozisyonlara dönüştüğü gözlemlenmiştir.

Evlerde dekorlanacak çinileri, evlere göndererek sürekli eleman çalıştırmak yükünden kurtulan atölyelerde de benzer bir sorun vardır. Çünkü gönderilen dekorun takibi mümkün değildir atölye sahibinin eline bitmiş olarak gelen dekor hatalar ile kabullenilmiştir. Üretilen çinilerin bezenmesinde inisiyatif işveren tarafından evinde bezeyen kişiye bırakılmıştır. Dekor konusunda takip edilmeyen ve serbest bırakılan kişinin üretimlerinde gelenekselden uzaklaşma, klasik kompozisyonlarda deformasyon, yeni karma kompozisyonların ortaya çıktığı görülmektedir.

Gözlem ve görüşmelerimizin sonucunda bu farklı üretim şeklinin canlı birer kesitini verebildiğimi sanıyorum. Bu çalışma sonucunda Kütahya da ki gerçek yaşamdaki evlerin “imalathane” ve “küçük birer çini atölyesi olarak üretim biçimlerini, niteliklerini, çini üretimi yapan büyük çini atölyeleri ile ilişkisini değerlendirme fırsatı buldum diyebilirim.

Bu tür atölyelerin denetlenmediği taktirde, geleneksel çini üretim anlayışının yerine, yenilik adı altında kısa zamanda yaygınlaşmaları mümkündür.. Bu durum, hediye ve süs eşyası üretimi alanında da sakıncalıdır. Bilinçli atölyelerin, özgün ama bir o kadar da geleneğe bağlı üretilen çinilerin tüketiciye sundukları çinilerin, yayılmasını yavaşlatmaktadır.

Yasal atölyecilikte sistem vardır. Ev içi atölyeciliğinde bu sistem yoktur. Bu durum rekabetteki dengeyi sarsmaktadır. Çininin halka ulaşabilmesi için ucuz ve basit üretimlere mutlaka ihtiyaç vardır. Fakat bunun sonucunda desen eğitimi almamış insanların, görerek uyguladıkları Çini motiflerinin yakın gelecekte yapılacak çinilere etkisi şimdiden fark edilmektedir. Böylece klasik Kütahya çinilerinde var olan renklerde bozulma, motiflerde ise deformasyon ve klasik tarzdan uzaklaşmaya yol açacaktır.

KAYNAKLAR

KİTAPLAR

- ATALAY Mansur; **“Kütahya Çinicilik Sanayi’nin İncelenmesi”**
- **“Cumhuriyetin 50. yılında Kütahya”**; Kütahya 1973 İl yillığı; s.206-207
- KIRAÇ Suna ve İnan Koleksiyonunda Kütahya Seramikleri **“Yadigâr-ı Kütahya”**, Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yayını 2; Vehfi Koç Vakfı, İstanbul 1997, s. 9-11
- Kütahya ve Çinicilik ; **Kütahya 98** ; s.59-61
- **Kütahya 1967 il yillığı**; Sosyal Bölüm; s.107
- ÖZTÜRK İsmail; **“Geleneksel Türk El Sanatlarına Giriş”**. GTE, Dokuz Eylül Yayınları, 1. baskı, İzmir, Mart 2003; s.15-16
- Rıfat Çini; Kütahya Çiniciliği; **“Ateşin Yarattığı Sanat”**; Celsus Yayıncılık; 1 Şubat 2002 İstanbul; s.21-22; s.200, 246, 247, 255
- Rıfat Çini; **“Türk Çiniciliğinde Kütahya”** Uycan Yayınları A.Ş., İstanbul 1991, s.17

MAKALELER

- BALAMAN Ali Rıza; **“Kütahyada Geleneksel Seramikçilik”**; 4. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri. D.E.Ü GSF Yayınları, 1985, s.54-61
- ŞAHİN Faruk; **“Sanat Tarihi yillığı dergisi”**; 13. sayı; İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Araştırma Makalesi, s.131-145

TEZLER

- ÇELEBİ Çetin; **“Cumhuriyet Dönemi Türk Çini Sanatının Tarihsel Gelişimi ve Günümüzde Kütahya Çini Atölyelerindeki Üretimin Teknik Renk ve Desen Bakımından Değerlendirilmesi”**; D.E.Ü., G.S.F. Lisans Tezi. Danışman Yrd. Doç. İsmail ÖZTÜRK
- ŞENTÜRK Nurcan; **“Günümüzde Kütahya’da Üretim Yapan Çini Atölyeleri ve Bazı Kitap Örnekleri”** D.E.Ü. G.S.F., G.T.E.S Bölümü Lisans Tezi. Danışman Yrd. Doç. Vedat KAÇAR

KAYNAK KİŞİLERİN KÜNYESİ

Kaynak Kişi 1: Habibe Kaya 1948 Bulgaristan, okuma-yazma bilmiyor . 1951'den beri Kütahya'da yaşıyor. Evli, 2 çocuğu vardır. Çini boyamayı Ertan Çinide çalışan kızından öğrenmiş. 1980 yılından beri evinde çini boyuyor. Kütahya'da Hamidiye Mahallesinde yaşıyor.

Kaynak Kişi 2: Yıldız Erdoğan 1963 Kütahya, İlkokul mezunu. Evli 3 çocuğu var. çini bezemeyi Huzur Çini'de öğrenmiş, 10 yıl Huzur Çini'de çalışmış. Evlendikten sonra evde çini bezeme yapmaya başlamış şu anda Turan Çini Atölyesi için evinde Çini bezeme yapıyor. Kütahya Osmangazi Mahallesinde yaşıyor.

Kaynak Kişi 3: Tuğba Ersoy 1977 Kütahya ortaokul mezunu. Evli 1 çocuğu var. Yıldız Erdoğan'ın kızı annesi ile birlikte Turan çini için evinde çini bezeme yapıyor. Kütahya Osmangazi mahallesinde yaşıyor.

Kaynak Kişi 4: Gülsüm Yavuz 1975 Kütahya ilk okul mezunu. Evli 1 çocuğu var. çini boyamayı 1984-85 yıllarında Lale Çini Atölyesinde öğrenmiş. İki yıl Lale Çinide tahrir (konturlama) öğrenmiş ve uygulamış. Çini renkli boyama yapmayı bilmiyor. Sadece istenen motifin tahrir işlemini yapıyor. 1998 yılından beri tek bir müşteri için tahrir yapıyor. Kütahya Lala Hüseyin Paşa Mahallesinde yaşıyor.

Kaynak Kişi 5: Havva Ekiz 1973, Kütahya. Evli, tek çocuk. 2005 Şubat ayında çini boyamaya başlamış Liyuza Çini için getirilen çini anahtarlık örneğine bakarak aynısını boyuyor. Halen Kütahya Fatih Mahallesi Şehzade Sokakta yaşıyor.

Kaynak Kişi 6: Naime Ekiz 1967 Kütahya. Dul, iki çocuk. 2005 Şubat ayında çini boyamaya başlamış. Liyuza çini için çini boyuyor. Atölyeden getirilen Benek Çini anahtarlığa bakarak aynısını boyuyor.

Kaynak Kişi 7: Havva Öztürk 1983 Kütahya. Bekar. Niğde Üniversitesi Büro Yönetimi ve Sekreterliği Yüksek Okulu mezunu. 15 yaşından beri Öztürk Çini için çini dekorluyor. Halen Öztürk çini için sipariş çini boyuyor. Kütahya da Osmangazi Mahallesinde yaşıyor.

Kaynak Kişi 8: Ramazan Kocabaş 1968 Kütahya, Açık Öğretim Fakültesi İşletme bölümünde öğrenci. Evli 1 çocuğu var. Çini bezemeyi Altın Çinide öğrenmiş. Altın çinide usta başı olana kadar 10 yıl çalışmış. 1989-88 "Selvi Çini" atölyesini evlerini içinde kurmuş. Ekonomik sebeplerden bir süre sonra kapatmak zorunda kalmış. 1998 yılında 4 yıl kadar İstanbul'da İznik Eğitim ve Öğretim

Vakfında Organizasyon şefliği yapmış. 2002 yılından beri Kütahya da evinde eşi ile birlikte çini bezeyerek geçiniyorlar.

Kaynak Kişi 9: Fatma Kocabaş 1965 Kütahya, lise mezunu. Evli 1 çocuğu var. Ramazan Kocabaş'ın eşi, çini bezemeyi Altın Çinide öğrenmiş ve 10 yıl Altın Çinide çalışmış. Eşi Ramazan Kocabaş işten ayrıldıktan bir süre sonra kendisi de işi bırakmış. Eşi ile birlikte 1089-88 “Selvi Çini” atölyesini kurmuşlar. Selvi Çini kapandıktan ve eşi İznik'te çalışmayan gittikten sonra kendisi evde çini bezeyerek satışından gelir elde etmiş halen eşi ile birlikte evinde sipariş çini boyayarak geçimini sağlıyor.

Kaynak Kişi 10: Zahide Çiftçi 1941 Kütahya, okuma-yazma bilmiyor . Dul, 1 çocuğu vardır. Çini boyamayı evde çini dekorlayan kızından öğrenmiş. 1981'den beri Ertan Çini için evinde çini boyuyor. Kütahya Maltepe Mahallesi Paşa Bedir Sokakta yaşıyor.

Kaynak Kişi 11: Gülsen Çiftçi 1967 Kütahya, ortaokul mezunu, Zahide Çiftçi'nin kızı, dul, çocuğu yok. Annesiyle beraber yaşıyor. Çini boyamayı 13 yaşlarında küçük bir atölyede öğrenmiş. 1980 yılından beri Ertan Çini için evinde annesiyle çini boyuyor. Kütahya Maltepe Mahallesi Paşa Bedir Sokakta yaşıyor.

Kaynak Kişi 12: Hüseyin Karaaslan 1962 Kütahya, lise mezunu. Evli 1 çocuğu var. Çini bezemeyi Süsler Çini Atölyesinde öğrenmiş. Halen Süsler Çini Atölyesinin çini dekor bölümünde çalışıyor. Aynı zamanda boş vakitlerinde eşi ile birlikte evinde Süsler Çini için bezeme yapıyor. Sosyal Güvencesinin devamlılığı için işinden ayrılmıyor. Halen Kütahya Fatih Mahallesinde yaşıyor.

Kaynak Kişi 13: Raşide Karaaslan 1962 Kütahya, orta okul mezunu. Evli tek çocuk. Hüseyin Karaaslan'ın eşi. Çini bezemeyi Turkuaz Çinide öğrenmiş. Eşinin isteğiyle işi bırakıp evlerinde çini bezemeye başlamış. Eşinin Süsler Çini Atölyesinden getirdiği sipariş çinileri birlikte boyuyorlar. Halen Kütahya Fatih Mahallesinde yaşıyorlar.

Kaynak Kişi 14: Ahmet Kara 1976 Kütahya lise mezunu. Bekar. Çini bezemeyi Arzu Çini Atölyesinde öğrenmiş. Şuan işsiz olduğu için Hüseyin-Raşide Karaaslan çiftinin evde çini boyamasına yardım ediyor. Kütahya Fatih mahallesinde yaşıyor.

Kaynak Kişi 15: İbrahim Avcı 1975 Kütahya. Bekar. Fiziksel engelli. 1989-90 yıllarından beri çinicilik yapıyor. Çiniciliği kendi kendine öğrenmiş. Çinicilik dışında başka bir iş yapmamasının başlıca sebebi sol kolunun olmaması. Halen ev atölyesinde çini bezeyerek geçimini sağlıyor.

Kaynak Kişi 16: Meryem Eres 1951, Kütahya. Bekar. Orta okul mezunu. 1970 yılından beri çini boyuyor. Çini dekorlamayı Kütahya Porselen Çini Fabrikasında öğrenmiş. Daha sonra Elhamra Çini Atölyesinde işe başlamış. Uzun yıllar Elhamra Çinide dekor bölümünde çalışmış. Elhamra Çininin Atölyesinin küçülme ve işçi azaltma nedenleri dolayısı ile şuanda evinde Elhamra Çini için sadece sipariş tabak formu beziyor. Halen Kütahya İstiklal Mahallesinde Annesi ile birlikte yaşıyor.

Kaynak Kişi 17: Bülent Öğütcan 1968 Kütahya. Evli. Orta okul mezunu. İlk bilgilerini Çini Atölyelerinin imalathane kısmında çalışarak öğrenmiş. Halen Elhamra Çini Atölyesinde alt yapı yani imalathane kısmında çalışmakta. Bunun yanı sıra Meryem Eren için Atölyeden bezenecek ürün ve malzemeyi getirip bezenmiş ürünleri teslim almak işinden sorumlu.

Kaynak 18: Esma Teslim 1982 Kütahya. Evli, iki çocuk. Dumlupınar Üniversitesi Seramik Yüksek Okulu mezunu. Evlenmeden önce bir çini atölyesinde imalathanede çalışmış. İşten ayrıldıktan sonra evinin bir odasına çamur döküm hanesi olarak kullanmış. Alçı malzemeden hazırlanmış çini formların hızlı çoğaltılması mahzade ile yapılmış kalıplara hammaddesi döküm yapmaya uygun bir samur ile çini formların elde edilmesi yoluyla geçimini sağlamış. Evlendikten sonra tüm işi bırakmış. 1 yıl önce doğum yaptıktan sonra paraya ihtiyacı olduğundan tekrar evinde çini işine başlamış.

Kaynak 19: Hacer Çamlıbel 1970 Kütahya. Evli, iki çocuk. Lise mezunu ilk olarak çini boyamayı ilkokul ikinci sınıfın yaz tatilinde çini atölyesinde çalışırken öğrenmiş. Daha sonra sıra ile Metin Çini, Nakış Çini, Öztürk Çini Atölyelerinde Çini dekor kısmında çalışmış. Halen Öztürk Çini Atölyesi için evinde sipariş çini boyuyor. Kütahya Osmangazi Mahallesinde oturuyor.

Kaynak Kişi 20: Özcan Güner 1968 Kütahya, lise mezunu. Evli 1 çocuğu var. çini boyamayı Merve Çini Atölyesinde öğrenmiş. 1988-1989 yılında iki ortakla

Nadide Çini adında bir çini atölyesi açmış, 1998 de Altın Çini Atölyesinde çalışmış, şuanda kendi evinde eşiyle birlikte sipariş çini boyuyor.

Kaynak Kişi 21: Hülya Güner 1972 Kütahya, ilkokul mezunu. Evli 1 çocuğu var. Özcan Güner'in eşi, çini boyamayı 11-12 yaşlarında Evliya Çelebi Çini Atölyesinde öğrenmiş. 1994 yılında Altın Çinide çalışırken doğum sebebiyle ayrılmış. Şuanda kendi evinde eşiyle birlikte sipariş çini boyuyor.

Kaynak Kişi 22: İbrahim Akay 1973 Kütahya. Evli, tek çocuk. Lise mezunu, ilk olarak çini bezemeyi Güral Porselen Fabrikasında dekor bölümünde çalışırken öğrenmiş. Güral Porselende 9 ay dekor bölümünde çalıştıktan sonra ayrılmış. 1995 yılında 6 ay Akdeniz Çini de çalışmış. Akdeniz Çini de minyatürlü çini boyamayı öğrenmiş. 1995-96 yıllarında kendi ev ortamında 5-10 kişilik çini dekor gurubunu oluşturmuş. 31 Mart 2004'te Çiniciler çarşısında Kardelen Çini adı altından perakende satış mağazasını açmış.

Kaynak Kişi 23: Necati Tosun 1970 Kütahya. Evli, tek çocuk. Lise mezunu. İlk olarak 1996 yılında Güral Porselen Vitriye bölümünde çalışmış. Daha sonra eşi vasıtasıyla Süsler Çini Atölyesinde boş vakitlerinde çini boyamayı öğrenmiş. Kendi de 2000 yılı Mart ayında Güral Porselendeki işinden ayrılarak eşi ile birlikte ev ortamında sipariş çini bezemeye başlamış.

Kaynak Kişi 24: Kadriye Tosun 1972 Kütahya. Evli, tek çocuk. Orta okul mezunu. Evlendikten sonra ilk olarak 1995 yılında Süsler Çini Atölyesinde çırak olarak çini oyamaya başlamış. İlk 5 ay tahrir boyamayı daha sonra da çini boyalarıyla dekorun tamamını boyamayı öğrenmiş. 2000 yılının Mart ayında işten ayrılarak evlerinde çini boyamaya başlamış.